

Komplement, ersättning eller bonus?

Ett arbete om skol- och förskolegårdars samnyttjan med allmän parkmark

Komplement, ersättning eller bonus? – Ett arbete om skol- och förskolegårdars samnyttjan med allmän parkmark

Complement, Compensation or Bonus? – A work on the sharing of school and pre-school grounds with public parkland

Anna Norrgren

Handledare: Maria Kylin, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Anna Peterson, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Bitr. examinator: Kristin Wegren, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: A2E
Kurstitel: Independent Project in Landscape Architecture
Kurskod: EX0846
Program: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2023
Omslagsbild: Anna Norrgren

Nyckelord: Samnyttjan, Samnyttjande, Samverkan, Skolgård, Förskolegård, Lekmiljö, Barn, Gestaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Samnyttjan mellan allmän parkmark och skol- eller förskolegård är ett fenomen som blivit vanligare i Sverige i takt med att konkurrensen om stadens marker har ökat. Med samnyttjan som strategi kan det bli enklare för skolor och förskolor att nyttja gröna ytor utanför skol- eller förskolegården. Samtidigt riskerar verksamheternas egna gårdar att bli mindre till följd av dess samnyttjan med allmän parkmark, vilket kan innebära negativa konsekvenser för barnens kognitiva och fysiska utveckling.

Föreliggande studie undersöker skolans och förskolans samnyttjan med allmän parkmark. Arbetet syftar till att bredda kunskapsunderlaget kring fenomenet och vidare att ta fram ett gestaltningsförslag av gården till *Frejas förskola* i Malmö, där samnyttjan är aktuell. Detta görs med utgångspunkt i hur gårdarna och samnyttjan fungerar vid *Hyllievångsskolan* och *Iduns förskola* i Malmö idag.

Landskapsarkitektens arbetsmetod, som innefattar en rad olika sätt att samla kunskap, prövas i arbetet för att finna svar och ta fram en gestaltning som bottenar i och löser de problem som uppdagats. Metoden är subjektiv såväl som iterativ. För detta arbetet har litteraturstudier, intervjuer, platsbesök

och utvärderingar varit de största källorna till empiri. Även skissen har varit ett väsentligt verktyg för gestaltningsarbetet och bearbetning av information.

Resultatet visar på att god planering från ett tidigt skede såväl som en mer eller mindre öppen avgränsning mellan verksamhetens gård och grönytan som ska samnyttjas är avgörande för att samnyttjan ska fungera tillfredsställande. Vidare uppmärksammas en rad begränsande faktorer med samnyttjan, som gör att barnen inte kan leka på samma fria vis på de allmänna grönytorna som inom de egna gårdarna. Skol- och förskolans samnyttjan med allmän parkmark bör därför ses på som ett komplement eller bonus till de egna gårdarna, snarare än en ersättning.

I fallet med *Frejas förskola* innebär förskolebyggnaden och en korsande väg betydande hinder för verksamhetens framtida samnyttjan. På förskolegården, som inte kommer leva upp till de rekommendationer om friyta som Malmö stad föreskriver, blir det även svårt att rymma alla de funktioner som enligt studien är betydelsefulla på en förskolegård. Detta är brister som dock visar på värdet av att planera för samnyttjan i ett tidigt skede

Abstract

Shared use between public parks and schoolyards or preschoolyards is a phenomenon that is getting more common in Sweden as the demand of the city’s land is rising. With shared use as a strategy, it can get easier for schools and preschools to access and use green spaces outside their own yards. However, the yards of the schools or preschools risk getting smaller as a result of their shared use with public parks, which can mean negative consequences for the children’s cognitive and physical development.

This study examines shared use between schools or preschools and public parks. The work aims to broaden the knowledge base around the phenomenon as well as to develop a design proposal for the yard of *Freja’s preschool* in Malmö, where shared use of public parkland will be relevant. The work is based on how the yards and shared use of a public park is working at a school named *Hyllievångsskolan* and a preschool named *Iduns förskola* in Malmö today.

The landscape architect’s working method, which includes a number of different ways of gathering information, is tested in the study in order to find answers and produce a design that is rooted in and solves the problems that have been discovered. The method is subjective as well as iterative. For

this work, literature studies, interviews, site visits and evaluations have been the biggest sources of empirical data. Sketching has also been an essential tool during the design process and a key to process all of the gathered information.

The results show that good planning from an early stage as well as a more or less open demarcation between the shared green space and the school or preschoolyard is a key for the shared use to function successfully. Furthermore, there is a number of limiting factors with shared use, which mean that the children cannot play in the same free way on the public green spaces as in their own school or preschoolyards. Thus, the study proposes that shared use between public parks and schools or preschools should be seen as a complement or bonus to the school or preschoolyards, rather than a replacement.

In the case of *Freja’s preschool*, the preschool building and a crossing road make two significant obstacles that will have a negative effect on the future shared use of the closely located park. On the preschoolyard, which will not live up to the recommendations on size prescribed by the municipality of Malmö, it is also difficult to accommodate all the functions that, according to the study, is desirable on a preschoolyard.

Tack

Med en avklarad uppsats bakom mig vill jag passa på att rikta ett stort tack till alla som varit en del i att göra min skriv- och gestaltningsupplevelse lättare, roligare och mer träffsäker.

Tack till min handledare Maria Kylin som gett mig värdefull feedback löpande genom processen. Det har varit en ära att få ha dig som handledare.

Tack till mina studiekamrater som hållit mig sällskap och gjort det lite roligare att åka till skolan. Speciellt tack till Arvid, Björn, Sebastian och Matilda som har varit ljuspunkter under den sista skrivperioden.

Tack till Edvin som har varit min trygga punkt när allt annat har känts svårt. Bättre stöd går inte att få.

Sist men inte minst, tusen tack till alla på Sweco för er gästfrihet och varma bemötande. Ert sällskap och er pepp har betytt mer än vad ni kanske tror.

Anna Norrgren
Mars
2023

Innehåll

Sammanfattning	
Abstract	
Bakgrund	8
Mål, Syfte & Frågeställningar	9
Metod	9
Litteraturstudie	13
Barnet i staden	13
Skolans och förskolans samnyttjan med allmän parkmark	14
Kvalitativa lekmiljöer	19
Fallstudie & platsanalys	26
Områdesbeskrivning av Hyllie	26
Hyllievångsskolan	29
Iduns förskola	33
Sammanfattning av utvärderingarna	37
Intervjustudie	39
Pedagogen från Hyllievångsskolan	39
Pedagogen från Iduns förskola	43
Landskapsarkitekt från Sweco Architects	49
Designprocessen	57
Frejas förskola	57
Designprinciper	60
Parkmarken som bonus	64
Skissprocessen	66
Färdigt förslag	74
Diskussion & Slutsats	80
Metoddiskussion	84
Framtida forskning	86
Referenser	87
Bilagor	94
Bilaga 1: Lekvärdesfaktor & Friyrefaktor	94
Bilaga 2: Affordances	96
Bilaga 3: Intervjuguide - Hyllievångsskolan	97
Bilaga 4: Intervjuguide - Iduns förskola	98
Bilaga 5: Intervjuguide - Landskapsarkitekten	99
Bilaga 6: Resultat av utvärderingar Hyllievångsskolan	100
Bilaga 7: Resultat utvärderingar Iduns förskola	103
Bilaga 8: Illustrationsplan Frejas förskola	106

Bakgrund

Skolgården har aldrig haft större betydelse för barnen i staden som nu, eftersom förutsättningarna för barnen att på egen hand röra sig och leka i den urbana kontexten blir allt sämre (Sveriges kommuner och landsting, 2015). I en allt mer förtätad stad hårdnar konkurrensen om dess ytor. Trots att de gröna miljöerna har en påvisad positiv effekt på såväl vuxnas som barns hälsa och utveckling, krymper de nu i storlek till förmån för lägenhetshus och kontorslokaler (Boverket, 2015). Trenden av förtätning i staden skapar en högre belastning på sociala och gröna ytor i stadsrummet, vilket i förlängningen ger upphov till att fler ytor hårdgörs för att klara av det ökade slitage (Männik, Linnros & Philipson 2018; Kylin et. al, 2021; Boverket, 2016).

Nu krymper även skolgårdarna som ett resultat av den pågående exploateringen i städerna. En studie från Statistiska Centralbyrån visar att friytan per elev sedan 2014 till 2020 har minskat med 2,6 m² (SCB, 2022). Trots att Boverket rekommenderar en friyta på skol- och förskolegårdar om 30 respektive 40 m² (Boverket, 2015), har kommunerna ingen lagstadgad skyldighet att efterfölja denna rekommendation. Däremot är kommunerna ålagda att följa de bestämmelser om yta som preciseras i *kap. 8 § 9 i Plan- och bygglagen*. Här står att friytan på en kvalitativ skol- eller förskolegård bör vara "tillräckligt stor", vilket i sin tur lämnas till kommunerna att avgöra. Dessa anvisningar har skapat ett stort engagemang bland en grupp svenska landskapsarkitekter vilka i en artikel föreslår ett mer bindande krav på friyta medan de konstaterar följande:

"Det som i plan- och bygglagen heter "tillräcklig yta" för barnens utevistelse, kan sluta med två kvadratmeter per barn på en mörk, hårdgjord förskolegård" - (Jensfelt, 2015).

Samnyttjan av kommunala resurser har vidare kommit att bli en populär strategi att tillämpa i städer där platsbristen är ett faktum, däribland Malmö. Samnyttjan kan ske i en rad olika former beroende på typ av verksamhet men inom

skolvärlden är det vanligt att låta gårdarna ligga i anslutning till allmänna parker (Boverket, 2022). På så vis kan för- och grundskolorna nyttja de gröna och fria ytor som de offentliga parkerna tillhandahåller, samtidigt som gårdarna kan bli mindre än vad såväl Boverket som den egna kommunen föreskriver. I praktiken är en strategisk lokalisering av en för- eller grundskolegård på detta vis inte en garanti för att barnen får en tillräcklig utemiljö att vistas i. Skolans samnyttjan med allmänna parker kräver mer av pedagogerna, då de i större utsträckning måste planera och organisera inte bara lektionstid, utan även rasterna (Lundström, 2018). Detta kan i sin tur leda till att barnen inte kan nyttja områdena utanför den faktiska skolgården i samma utsträckning som det är tänkt, vilket i förlängningen kan ha en negativ inverkan på barnens utveckling såväl psykiskt som fysiskt.

Hyllievångsskolan och Iduns förskola i Malmö Hyllie är exempel på verksamheter där utemiljön ligger i direkt anslutning till en liten kvarterspark vid namn Iduns park. Byggnaden och gårdarna blev klara år 2017 och sedan dess har verksamheterna hållit öppet. Gården till Iduns förskola och Hyllievångsskolan har vid gestaltningskedet uppmätts till 2160 respektive 9450 m² (se figur 1). När verksamheterna blir fullbelagda ger dessa arealer en friyta på 30 respektive 15 m² per barn, vilket enligt Malmö stads rekommendationer är exempel på godkända friytemått. Den intilliggande parken innebär även ytterligare markpotential för verksamheterna att nyttja för sin utomhusvistelse.

Friytan om 30 respektive 15 m² per barn är dock långt ifrån den yta som Boverket rekommenderar och det finns därmed risk för att gårdarna inte är tillräckliga i förhållande till barnens behov. Det är även oklart hur parkens yta nyttjas i praktiken av verksamheterna och vidare tycks det för barnen tillgängliga måttet på friyta vara betydligt lägre på Hyllievångsskolan jämfört med det mått som planerna har utgått från.

Figur 1:
Ytfördelning av verksamheternas gårdar samt lokalisering av Iduns park

Mål & Syfte

Syftet med arbetet är att öka kunskapen om fenomenet "samnyttjan" mellan skol- och förskolegårdar och allmän parkmark.

Målet är att genom ett eget gestaltningsförslag konkretisera utmaningarna med samnyttjande och visa på lösningar inom de ramar som ges i en komplex verklighet.

Frågeställningar

Genom att ta avstamp i följande frågeställningar ämnar jag uppnå arbetets mål och syfte:

- Hur fungerar samnyttjan mellan allmän parkmark och skol- och förskolegårdar i praktiken?
- Vad är viktigt att tänka på vid planering av skol- och förskolegårdar som ska samverka med närliggande parker?

Metod

För att bäst finna svar på arbetets gällande frågeställningar, har en kombination av olika metoder använts. Samtliga metoder som har tillämpats är en del av den subjektiva designprocess vilken hör till landskapsarkitektens arbetsmetod. Jadwiga Krupinska beskriver i sin bok "Att skapa det tänkta" att arkitekturen är en form av problemlösning där olika aspekter och förutsättningar sammanlänkas, eller syntetiseras, till en konklusiv och genomförbar helhet (2016).

Krupinska framhåller vidare att arkitektens arbetsmetod är en kreativ och iterativ process där välgrundade lösningar och gestaltningsförslag uppnås med hjälp av självständig analys och syntetisering av olika aspekter (Ibid). På samma spår menar Simon Swaffield och Elen Demings att arbetsprocessen för en landskapsarkitekt är individuell och att det inom landskapsarkitekturforskning ofta förekommer en blandning av strategier för att uppnå ett resultat (2012).

Som del av min analys har jag utfört litteratur- och dokumentstudier såväl som platsbesök, observationer, utvärdering och kvalitativa intervjuer. Initialt fokuserade jag på att hämta information och kunskap från tidigare forskning gällande samnyttjan och kvalitativa lek miljöer för barn. Därefter breddade jag mitt sätt att samla kunskap och inspiration genom att genomföra platsbesöken, utvärderingarna och intervjuerna parallellt (se figur 2). Därutöver har skissen varit ett ständigt närvarande medel för mig att bearbeta den information jag inhämtat. De valda analysmetoderna har besvarat studiens respektive frågeställningar på olika vis och har även fungerat som stöd inför arbetets skiss- och gestaltungsprocess.

Litteraturstudie

Det inledande arbetet med studien bestod främst av att söka och sammanställa information om begreppen kvalitet och samnyttjan i relation till skol- och förskolors utomhusmiljöer genom en litteratur- och dokumentstudie. Målet med denna del av studien var att bredda min egen förståelse för fenomenet samnyttjan och att ge svar på vilka aspekter i barns utemiljöer som kan utgöra kvalitativa mervärden för barnen.

Källmaterialet har i huvudsak hämtats genom olika söktjänster såsom *Google scholar* eller SLU bibliotekets söktjänst *Primo*. Därutöver har kedjesökning varit en hjälp i att hitta relevant

litteratur och utöka kunskapsunderlaget. Även rekommendationer från handledare gällande relevant litteratur har varit en viktig källa till information.

Fallstudie

Ämnet samnyttjan i relation till barns utomhusmiljöer är stort och komplext. Även de frågeställningar som jag genom arbetet söker svar på är breda, samtidigt som tiden för arbetet har varit begränsad. Ett sätt för mig att närma mig de ställda frågorna har därför varit att fokusera på och studera ett undersökningsområde, nämligen samnyttjansprojekten *Hyllievångsskolan* och *Iduns förskola* i Hyllie, som ritats av Sweco Architects i Malmö. Genom att, på ett kvalitativt vis, ta reda på hur samnyttjan fungerar vid dessa verksamheter och huruvida Swecos ambitioner med projekten har förverkligats eller inte, hoppas jag få en bättre förståelse för fenomenet samnyttjan i stort, samtidigt som jag räknar med att få viktiga insikter och lärdomar som kan appliceras på utemiljön till Frejas förskola i Hyllie där mitt gestaltungsarbete kommer ta vid.

Den fallstudie och platsanalys som jag genomfört av gårdarna till *Hyllievångsskolan* och *Iduns förskola* består i huvudsak av tre delar. Dels har jag med hjälp av analysverktygen *Lekvärdes- och Friytefaktorn* av Malmö stad (se bilaga 1) och *Affordances* tolkad av Inger Lernstrup och Cecil Konijnendijk van den Bosch (se bilaga

2) utvärderat gårdarna. Målet med att utgå från analysmallarna var att kunna ge och få en nyanserad bild av kvalitén på gårdarna som varken var färgad av pedagogernas eller planerarens subjektiva syn på de båda utemiljöerna.

Lekvärdes- och Friytefaktorn av Malmö stad är exempel på analysverktyg som fått stort genomslag. I Boverkets vägledande dokument "*Gör plats för barn och unga!*" omnämns de som ett användbart verktyg för att inventera kvalitet och utvecklingsbehov i befintliga utomhusmiljöer för barn (2015). Detta har, utöver att mina referensprojekt är lokaliserade i just Malmö, varit en central anledning till varför jag i min studie valt att delvis utgå från denna utvärderingsmetod. I likhet med studien "*Friyta och lekvärde på skolgårdar*" av Maria Kylin och Linnea Fridell (2021) har jag dock valt att modifiera verktygets sjunde punkt "*Samspel med ute, inne och närmiljön*". Istället för att undersöka gårdarnas koppling till inomhusmiljön och närområdet, har jag som avsikt att undersöka skol- och förskolegårdens konnektivitet mellan dess direkta omgivning. Denna punkt blir extra relevant för min studie då den till stor del behandlar samnyttjan mellan skol- och förskolegård och allmän parkmark.

Inger Lernstrups och Cecil Konijnendijk van den Boschs tolkning av begreppet *Affordances*, eller miljöerbjudanden på svenska, handlar om hur objekt och företeelser i förskolemiljöer uppfattas av barn och hur barnperspektivet kan skilja sig från den vuxnas perspektiv (2017).

Barnperspektivet var enligt mig en viktig utgångspunkt för detta arbete, eftersom studien handlar om platser för just barn. Därför var min förhoppning att jag, genom att använda mig av analysverktyget *Affordances* av Inger Lernstrup och Cecil Konijnendijk van den Bosch, bättre skulle kunna anta och bedöma gårdarna utifrån ett barns perspektiv.

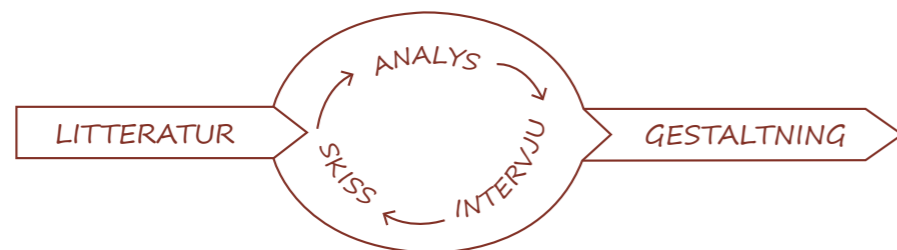
Vidare har även min egen bild av gårdarna varit en del av min platsanalys. Under mina platsbesök har jag tagit bilder, skissat och försökt skriva ner hur platserna upplevs från mitt perspektiv. Här har

min egen intuition och känsla varit styrande i att bestämma vilka aspekter i utemiljöerna som varit tongivande och skapat en känsla för karaktär, rum och flöde.

Den tredje delen av min fallstudie består av tre semistrukturerade intervjuer av kvalitativ karaktär. Två av respondenterna arbetar som pedagoger på Iduns förskola respektive Hyllievångsskolan. Syftet med dessa intervjuer har varit att undersöka hur verksamheterna fungerar för barnen och vidare har jag velat få svar på hur verksamheterna organiserar sin samnyttjan i praktiken. Inför intervjuerna författades en intervjuguide (se bilaga 3 och 4) med frågor av öppen karaktär som enligt min bedömning var relevanta för att få svar på hur pedagogerna själva upplever utemiljön och graden av samnyttjan på respektive verksamhet. Intervjutillfällena har dock varit relativt flexibla och jag stundtals frångått den på förhand författade intervjuguiden när jag ansåg att det var lämpligt.

Den tredje intervjun hölls med en av de landskapsarkitekter som varit delaktig i gestaltungsarbetet av de båda gårdarna. Denna intervju genomfördes med intentionen att undersöka hur Swecos ambitioner med projektet förhåller sig till verkligheten idag. Under intervjutillfället fick jag även många svar och tips på hur man gestaltar en skol- och förskolegård framgångsrikt. Även inför denna intervju skrevs en intervjuguide (se bilaga 5) med öppna frågor som berör projektet och landskapsarkitekternas ambitioner. Likt intervjuerna som hölls med pedagogerna, var det dock inte enbart intervjuguiden som styrde vårt samtal. Under intervjun ställde jag många följdfrågor och vidare lämnade jag utrymme för respondenten att svara fritt och prata om teman som var viktiga eller speciellt intressanta enligt intervjupersonen.

Intervjuerna har i uppsatsen sammanfattats och analyserats efter olika teman. Alla respondenter har fått möjlighet att i efterhand ta del av den sammanfattning som gjorts och ge förslag på eventuella ändringar. En av respondenterna har velat vara anonym i uppsatsen vilket har respekterats.

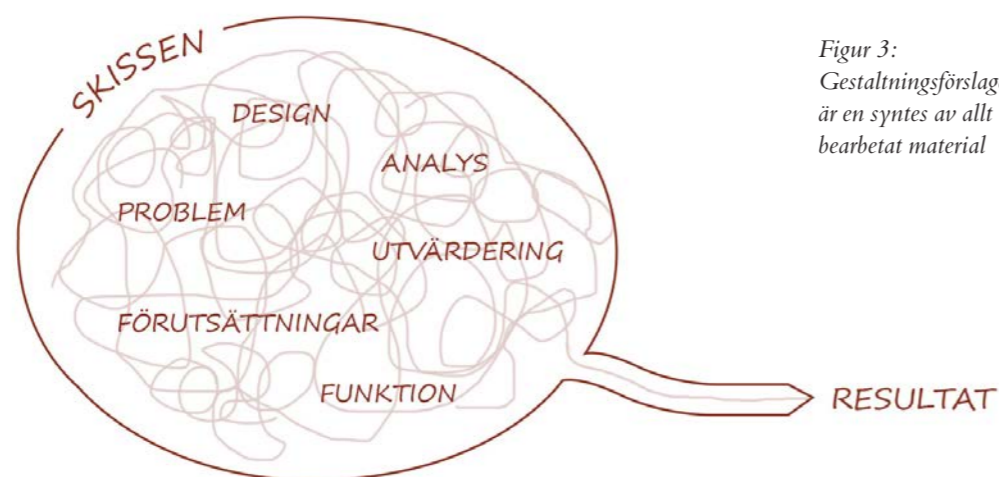

Figur 2: Skiss som beskriver min arbetsprocess och vilka delar den innefattar

Designprocessen

Under arbetets slutskede har jag, genom en kreativ process, försökt sammanfatta och bearbeta kunskapsunderlaget tillsammans med de upptäckter som jag förvärvat under arbetsprocessen. Med skissen som främsta medel har jag försökt forma en gestaltning av gården till Frejas förskola i Malmös Hyllie efter de förutsättningar som finns, med utgångspunkt i de lärdomar som jag tillgodogjort mig under arbetet.

I textsamlingen *“Landskapet & skissen”* pratar landskapsarkitekten Thorbjörn Andersson om skissen som arkitektens laboratorium vilket ger plats för de experiment som så småningom ska leda fram till ett färdigt förslag (2017). Jag har på ett liknande vis använt skissen som medel för att konkretisera och utveckla mina tankar och vidare för att finna lösningar på de problem som jag har identifierat under processen (se figur 3).

Figur 3:
Gestaltungsforlaget
är en syntes av allt
bearbetat material

Litteraturstudie

Kommande del av arbetet är en sammanfattning av den litteratur jag studerat kopplat till arbetet. Inledningsvis skildras barnets roll och makt i den moderna staden. Därefter behandlas fenomenet samnyttjan i relation till barns utomhusmiljöer, med en redogörelse över vilka för- och nackdelar som kan tillskrivas företeelsen. Vidare ges en översikt gällande vad i barns utemiljöer som kan utgöra kvalitativa mervärden. Kapitlet avslutas med en reflektion över vilka aspekter från litteraturen jag vill ta med mig in i skissprocessen.

Barnet i staden

Barnets självständiga transport mellan noder och besöksmål har i ett flertal studier visat sig ha stor betydelse för barnets utveckling. Genom att på egen hand röra sig i och genom sitt närområde, övas barnets orienteringsförmåga och riskhantering. Vidare ökar barnets möjlighet till lek och utveckling, när det på egen hand tillåts transportera sig mellan olika lek- och aktivitetsmål. I artikeln *“Children’s independent spatial mobility in the public realm”* framgår att barn lägger märke till andra detaljer i sin omgivning i förhållande till vuxna (O’Brien et al., 2000). Detta innebär att även informella platser för lek, såsom en övergiven skogsdunge eller ett dike, kan ha stor betydelse för barnens lek. I motsats till mer formella och av vuxna tillrättalagda platser för lek, såsom lekplatser eller parker, har inte de informella ytorna någon bestämd eller programmerad funktion, vilket stimulerar barnens fantasi samtidigt som möjligheten till självständigt upptäckande stärks (Ibid).

Däremot tycks förutsättningarna för självständigt upptäckande och aktiv lek bli allt sämre i den moderna staden. Dagens förtätningstrend leder emellertid till att stadens gröna, fria och informella rum decimeras till förmån för ny bebyggelse (Neuman, 2005). Förlusten av fria rum i staden gör att utrymmet för lek och rörelse begränsas, samtidigt som avstånden till värdefulla noder för barnen blir längre (Cele, 2014). Vidare är

det inte bara stadens informella lekutrymmen som försvinner. Även formella platser såsom bostadsgårdar, parker och skolgårdar tenderar nu att krympa vilket ytterligare försämrar barnens möjlighet till självständig lek och aktivitet i dagens städer. Bostadsgården har länge haft en betydande roll för barnets utomhusvistelse och när den nu krymper blir barnen i större utsträckning tvungna att bege sig längre ut i staden för att leka utanför hemmets väggar (Kristensson, 2005).

I en studie av Pia Björklid och Mats Gummesson framgår vidare att barnens handlingsfrihet även minskat i städerna (2013). Björklid och Gummesson framhåller att det idag är färre barn som får lov att gå själva till skolan jämfört med tidigare och att barn spenderar mer tid framför skärmar än utomhus på sin fritid (ibid s.102).

En central anledning till att barnens självständiga transport mellan hemmet och skolan idag ofta uteblir, är att oroade föräldrar inte vågar släppa ut sina barn i staden på grund av rädsla för trafikolyckor (Adams, 2001; Valentine, 2004; Björklid & Gummesson, 2013). Föräldrar skjutsar hellre sina barn till olika aktiviteter än att låta dem ta sig till destinationerna själva, vilket i förlängningen bäddar för ett ökat användande av bilen och ännu osäkrare gator (Carlsson et al., 2015). Samtidigt visar annan forskning att det inte bara är den ökade användningen av bilen och föräldrars oro över dagens trafiksituation i städerna som har en tendens att begränsa barnens rörelsefrihet i den urbana kontexten. Tanja Joelsson m.fl. beskriver i rapporten *“Vardagen i rörelse - En forsknings- och kunskapsöversikt om familjers vardagsmobilitet, social hållbarhet och mobilitetsrättvisa”* resultatet av en studie från 2015 utförd av Helen Little. Undersökningen baserades på intervjuer med 26 australiensiska mammor till 4- och 5-åringar angående risk och barnens utomhusvistelse. Utöver oron för trafikolyckor, vittnade de tillfrågade mödrarna även om att det fanns en rädsla för att barnen skulle bli bortrövade av främlingar när de befann sig utomhus på egen hand. Föräldrarna påtalade själva att det reella

hotet kopplat till kidnappningar var närmre obefintligt, men att dagens medierapportering gav upphov till oro (Joelsson et. al, 2021). Björklid och Gummesson framhåller vidare att barn själva tycks identifiera främlingar som ett större hot i jämförelse med trafiken (s.k. "stranger danger") och att detta är en bild som förändrats sedan 90-talet då förhållandet var det omvända (2013). Gill Valentine menar att bilden av vad i omgivningen som utgör hot för barn till stor del influeras av den globala medierapporteringen vilken ofta sprider sig mellan såväl länder som kontinenter (2004). Detta kan i sin tur leda till en överdriven hotbild som inte överensstämmer med den reella risken som existerar för respektive land eller område (Ibid).

Vidare finns det i dagens samhälle en bild av att en bra omhändertagande förälder hämtar och lämnar sina barn på skolan respektive förskolan. Den goda föräldern bör enligt dagens norm även erbjuda skjuts till barnens aktiviteter och dessutom tycks övervakning och reglering av barnens lek och rörelse ses på som en del av ett gott och engagerat föräldraskap (MacDougall m.fl, 2009; Schoeppe et. al. 2016). I realiteten utgör denna bild av föräldraskapets snarare en ytterligare begränsning av barnets fria rörelseutrymme i staden, vilket i förlängningen hämmar barnets självständiga utveckling och förmåga. På så vis har skol- och förskolegården större betydelse än någonsin för barnets kognitiva och

fysiska utveckling (Sveriges kommuner och landsting, 2015). Då barnen inte har samma möjligheter som förr att utforska och bekanta sig med sina närmiljöer, är det viktigt att förskolans och skolans utemiljö, där barnet spenderar en betydande del av sin vardag, erbjuder stimulerande naturupplevelser såväl som goda lek- och bildningsmöjligheter (de Laval, 2014).

Skolans och förskolans samnyttjan med allmän parkmark

Då konkurrensen om stadens yta har ökat markant under de senaste åren till följd av den pågående förtätningstrenden, har det blivit viktigt med en effektiviserad markanvändning (Carlsson et al, 2015). Samnyttjan har således blivit en populär idé inom stadsplaneringen, då denna metod syftar till att hushålla med stadens ytor, genom att låta olika verksamheter och platser dela på resurser och lokaler på olika sätt (Göteborgs stad, 2017)

Det finns många olika typer av samnyttjan. För detta arbete är det skolans och förskolans samnyttjan med allmänna parker och grönområden som är av intresse. En sådan typ av samnyttjan har kommit att bli allt mer vanlig och innebär att skolor och förskolor placeras intill allmänna parker eller grönytor, för att på så sätt göra det lättare för verksamheterna att nyttja grönområdets ytor under raster och utflykter (Ibid). Skolans och förskolans samnyttjan med allmänna parker innebär potentialer för barnens utomhusvistelse, samtidigt som strategin även medför en rad utmaningar.

Utmaningar med samnyttjan

I vissa fall har man tillåtit skol- och förskoleverksamhet i lokaler helt utan egna gårdar med hänvisning till verksamhetens närhet till allmänna grönområden (de Laval, 2014). Enligt Maria Nordström bör skolans samnyttjan med allmän parkmark ses som ett komplement till skolgården snarare än en ersättning (2014).

Nordström beskriver resultatet från en egen studie i vilken man jämförde hur rastaktiviteterna såg ut och skilde sig för tolvåringar på två skolor där den ena skolan saknade egen gård. Istället behövde pedagoger och elever på denna skola nyttja närliggande grönområden för sin utomhusvistelse. Studien visar att barn som inte har en egen skolgård blir mindre sociala och fysiskt aktiva jämfört med barn som har tillgång till en egen skolgård. Barnens lek och aktivitet vid allmänna grönområden blir kortare och styrda av pedagogerna i större utsträckning, vilket kan störa barnens fria lek och utveckling (Ibid). Även Ida-Maria Lundström visar i sitt Mastersarbete "*Samnyttjande av offentlig parkmiljö som barns utemiljö i förskolan*" att samnyttjan kan ha en negativ inverkan på barnens utomhusvistelse (2018). Hon framhåller på samma sätt som Nordström att skolans och förskolans samnyttjan med allmän parkmark ofta leder till en begränsning av utomhusvistelse för barnen. I sitt examensprojekt, där Lundström jämförde två förskolor som samnyttjar med allmän parkmark, visar resultaten att de båda förskolorna vistades i annan utemiljö än sin egen ungefär 1-2 gånger per vecka. Många gånger kom barnen inte ut över huvud taget under eftermiddagarna. Detta var ett resultat av att personalen behövde anpassa utomhusvistelsen till hämtningar, vilostunder och mellanmål som ägde rum under eftermiddagar samt att de egna gårdarna var så pass små att flera avdelningar inte kunde vara ute samtidigt (Lundström, 2018).

Fortsättningsvis ser Lundström att samnyttjan kräver mer av personalen då de blir ansvariga för att på ett säkert vis guida barnen till och från parkmarken på ibland osäkra gator. Därutöver blir det viktigt för pedagogerna att hålla god uppsikt över barnen när de befinner sig på platser som inte är inhägnade (de Laval, 2014). Detta kan orsaka stress bland personalen som blir mer benägen att samla barnen när de befinner sig utanför skol- eller förskolegården, vilket kan störa den spontana leken och utforskandet. Lundström menar därför att barnens lek tillåts bli friare på allmänna platser som är inhägnade på ett eller annat vis (Lundström, 2018). Även andra besökare kan ha en negativ inverkan på barnens lekar. Är besöksstrycket i parken

högt blir barnens lekar ofta avbrutna och styrda eftersom de då måste anpassa sig till andras närvaro och aktiviteter (Nordström, 2013; de Laval, 2014). Denna typ av anpassning kan innebära konflikter och göra barnen stressade (Björklid, 2005). Vidare menar Björklid att trånga miljöer kan leda till att barnen måste avstå från sina egna aktivitetsbehov (Ibid). Lekturstyrning kan vara upptagen av andra barn, vilket inte sällan leder till att pedagogerna tar med barnen till den egna förskolan tidigare än planerat. Andra besökare kan utgöra en stressfaktor för pedagogerna som ständigt måste hålla uppsikt över vart barnen befinner sig och vilka de interagerar med. Även detta är en anledning till att pedagoger tenderar att samla barnen mer frekvent på ytor som inte tillhör den egna gården (Lundström, 2018).

Vidare finns en risk för att en ond cirkel uppstår när personalen på samnyttjande verksamheter ges mer ansvar och utsätts för ökad stress utan att kompenseras med mer personal. Detta kan leda till en stressad personal och ett högre antal sjukskrivningar bland personalstyrkan, vilket i sin tur begränsar barnens möjlighet till utomhusvistelse ytterligare (Lundström, 2018). Lundström skriver:

"Dåliga möjligheter till utevistelse leder till ökad inomhusvistelse, vilket i sin tur leder till en ökad stress och minskad fysisk aktivitet." (Lundström, 2018)

Då transporterna till och från miljön som samnyttjas orsakar ett ökat ansvar och stress för personalen, menar Lundström att ytorna som ska samnyttjas bör ligga i direkt anslutning till den egna gården för att på så sätt undvika stressande såväl som tidskrävande transporter (Ibid). I studien "*Friyta och lekvråde på skolgårdar*" av Maria Kylin och Linnea Fridell framgår vidare att en förutsättning för ett framgångsrikt samspel mellan den egna förskolegården och andra grönytor är att det inte finns några barriärer mellan ytorna (2021).

En annan negativ aspekt av samnyttjan är att barnen kan orsaka skador och större slitage på den allmänna grönytan som nyttjas (de Laval, 2014; Lundström, 2018). Barn tycker om att leka i buskar och snår vilket innebär att det

finns stor risk att planteringar och rabatter på de allmänna grönytororna utsätts för slitningsskador och får ett minskat attraktionsvärde. I vissa fall är förskolans och skolans samnyttjan med närliggande grönområden inte upphandlad eller planerad för. En informell samnyttjan kan därför leda till en ovisshet och orättvisa gällande vem som ska ansvara och bekosta den ökade skötsel som krävs för att hantera det ökade slitaget som uppstår på platsen (de Laval, 2014). Suzanne de Laval lyfter vidare problematiken kring att samnyttjan kan leda till en skev fördelning av skolpengen. Rymliga skolgårdar är dyrare i drift och denna kostnad måste skolan själva bekosta. Små gårdar däremot kostar inte lika mycket att hålla efter och således blir det mer ekonomiskt för skola och kommun att bistå med så små gårdar som möjligt (Ibid). Samnyttjan som koncept möjliggör för en fortsatt minskning av skol- och förskolegårdens yta. Därmed finns det en risk för att samnyttjansprojekt initieras på grund av ekonomiska vinster snarare än tankar om barnets bästa.

Ytterligare en risk med samnyttjan som kan ha en negativ effekt på barnens lek och utveckling, är att grönytan som ska nyttjas inte är speciellt

anpassad till barnens lek och behov. Denna risk tilltar om skolans eller förskolans samnyttjan med parkmarken är informell eftersom detta innebär att det troligtvis inte funnits något incitament att anpassa miljön specifikt efter förskolan eller skolans verksamhet. Pia Björklid fastslår i rapporten *“Lärande och fysisk miljö”* att den fysiska miljön styr över barnets lek;

“Den fysiska miljön skapar såväl förutsättningar som hinder för lek och lärande. Om den fysiska miljön upplevs som otillgänglig, otrygg och understimulerande, utforskar och leker inte barn i den miljön, vilket i sin tur kan hämma barnets utveckling både fysiskt, kognitivt och socialt” (Björklid, 2005).

Suzanne de Laval menar på samma sätt att utemiljöer som inte anpassas efter barnens behov ofta blir otillgängliga för barnen, vilket vidare påverkar barnens hälsa och utveckling fysiskt såväl som psykiskt och socialt negativt (2014). Skolans och förskolans samnyttjan bör ske under avtalade former enligt de Laval. Genom en planerad samnyttjan blir det lättare att anpassa den tilltänkta grönytan efter barnets behov samtidigt som det blir tydligt hur det ökade slitaget som uppstår ska bekostas och hanteras (Ibid).

SAMMANFATTNING

- Samnyttjan kan begränsa barnens lek och aktivitet då tiden utomhus ofta blir sammantaget kortare och i högre utsträckning styrd av pedagoger
- Samnyttjan kan kräva mer av personalen och leda till en stressad personalstyrka, vilket ytterligare försämrar barnens möjlighet till utomhusaktivitet
- Besökare kan störas av verksamhetens aktivitet på de allmänna grönytororna likaväl som barnen kan bli störda av besökare vid de offentliga platserna
- Barnen kan orsaka ökad skada och slitage på de allmänna ytorna varför det är viktigt med en avtalad samnyttjan
- Grönytororna som ska samnyttjas är inte alltid anpassade efter barnens behov
- En förutsättning för en god samnyttjan är att det inte finns några fysiska barriärer mellan gården till skolan eller förskolan och den samnyttjande ytan

Potentialer med samnyttjan

Samnyttjansprojekt medför en rad potentialer och har framförallt kommit att bli en populär strategi då den innebär ett effektiviserat markanvändande i staden. Som tidigare nämnts har konkurrensen om stadens fria ytor ökat vilket orsakat stigande markpriser. Således finns ett ekonomiskt incitament till samnyttjan och samlokalisering av flera funktioner till en och samma plats.

Vidare finns en förhoppning om att skolans och förskolans samnyttjan med allmänna grönytor kan leda till synergieffekter och vara positivt för såväl barnen som parkbesökare (Älvstranden utveckling, 2021). En av vinsterna med samnyttjan som bland annat Ida-Maria Lundström redogör för i sin studie *“Samnyttjande av offentlig parkmiljö som barns utemiljö i förskolan”* är att grönytororna genom barnens närvaro under dagarna blir befolkade under större delar av dygnet, vilket kan skapa en känsla av ökad trygghet på platsen (Lundström, 2018; Älvstranden utveckling, 2021). Detta blir en vinst för parkens besökare samtidigt som barnen kan gynnas av att andra personer är på området. Det ett bra tillfälle för barnen att öva på att ta hänsyn och anpassa sig till andra (Björklid, 2005) samtidigt som Lundströms studie visar att barnen tycker att det är roligt att ibland kunna leka och interagera med andra barn som inte går på skolan (Lundström, 2018).

Lundströms studie visar även att en av pedagogerna tyckte sig se att barnen lekte mer varierat och könsblandat när barnen befann sig på grönområdena utanför den egna skolgården. I den offentliga parkmiljön fanns mer utrymme för fantasi- och rollekar och barnen fick plats att leka fritt (Ibid). Ytan som barn har att tillgå för sin lek spelar roll. Barn med tillgång till till ytan stora skolgårdar med kvalitén av mycket grönska tenderar att röra på sig mer samtidigt som flickor och pojkar leker mer tillsammans (Mårtensson, 2012). Vid en samnyttjande verksamhet som har tillgång till en egen gård och dessutom ett närliggande grönområde, får barnen ofta mer yta att vistas på i förhållande till barn på skolor som inte samnyttjar intilliggande grönytor. Således ökar även chanserna att dessa barn får tillgång till mer gröna, variationsrika och stimulerande miljöer att vistas i vilket i sin tur kan bidra till

mer aktiva och varierade lekar. Här ligger en stor potential, om inte den största, för samnyttjande verksamheter. Åtskilliga studier betonar vikten av att barn får tillgång till väl tilltagna och varierade utemiljöer då det gynnar och uppmuntrar till aktiv lek och således även barnets kognitiva och fysiska utveckling. I den moderna staden där skol- och förskolegårdar tenderar att bli allt mindre, kan samnyttjan innebära att barnens ytmässiga behov fortfarande kan tillgodoses (Älvstranden utveckling, 2021).

Som tidigare nämnts visar studier emellertid på att det fortfarande är viktigt att barnen har tillgång till en egen gård och att samnyttjan bör ses som ett komplement till denna gård snarare än en ersättning (Nordström, 2014; Älvstranden utveckling, 2021).

Samnyttjan bör inte ses som en enkel universallösning för att lösa platsbristen i städerna. För att samnyttjan ska fungera tillfredsställande och leva upp till de förväntningar om synergieffekter som finns, krävs en viss yta även i den täta staden. En kvalitativ utemiljö för barn kräver sitt utrymme (Älvstranden utveckling, 2021).

En viktig förutsättning för att samnyttjan som strategi ska fungera tillfredsställande tycks dock vara att den är väl planerad på flera nivåer (Lundström, 2018; Älvstranden utveckling, 2021). Förutsättningarna för att realisera ett samnyttjansprojekt bör utredas i ett tidigt skede av personal med erfarenheter gällande samnyttjan och presenteras i en detalj- och översiktsplan. Det är vidare viktigt att det finns ett bra samarbete och avtal mellan berörda parter såsom till exempel kommun, den aktuella verksamheten och förvaltare (de Laval, 2014; Älvstranden, 2021).

Som tidigare nämnts bör skolans och förskolans samnyttjan ske under avtalade former enligt Suzanne de Laval (2014). Genom en planerad samnyttjan blir det lättare att anpassa den tilltänkta grönytan efter barnets behov samtidigt som det blir tydligt hur det ökade slitaget som uppstår ska bekostas och hanteras (Ibid).

SAMMANFATTNING

- Samnyttjansprojekt leder ofta till ekonomiska vinster för kommuner då fler funktioner kan samlokaliseras till en och samma plats
- Samnyttjan kan leda till att grönytor befolkas under större delar av dygnet vilket ökar den upplevda tryggheten på platsen
- Barnen kan genom samnyttjan få tillfälle att lära sig om till exempel hänsyn när de tvingas samsas om yta och utrustning med andra besökare på platsen
- Samnyttjansprojekt kan leda till att barnen får mer yta att vistas på vilket kan ha positiva effekter för barnens lek och utveckling
- Samnyttjan fungerar bra som komplement, men bör inte ses på som en ersättning av den egna gården
- God planering och avtal är en förutsättning för att uppnå en god samnyttjan

Kvalitativa lekmiljöer

Forskning visar att skol- och förskolegården har stor betydelse för barnens fysiska, kognitiva och sociala utveckling och hälsa. Åtskilliga studier vittnar om hur såväl skolgården som förskolegården fungerar som en arena för lek och lärande där barnen genom lek och aktivitet får tillfälle att testa nya idéer, upptäcka, utforska och lära sig av sin omgivning (Norén-Björn, 1993; Nordström, 2014; Jansson et. al, 2021).

Vilka faktorer vid skolans och förskolans utemiljöer som utgör ett kvalitativt mervärde är däremot inte lika självklart. I kapitel 8 § 9 Plan och bygglagen (2010) finns ett uttalat krav gällande storleken på skol- och förskolegårdar enligt följande formulering;

“Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta” (PBL: 8 kap. 9 §, 2010:900).

Utöver detta lagstadgade krav om yta finns ett antal allmänna riktlinjer gällande kvalitet på skol- och förskolegårdar som bland annat Boverket förespråkar. I stora drag handlar dessa riktlinjer om att gårdarna på förskolor och skolor till exempel bör tillhandahålla varierade terräng- och vegetationsförhållanden, ha god tillgänglighet och kontakt med omgivningen samt att gårdarna ska fungera som pedagogiska rum (Boverket, 2015).

Vad dessa krav och riktlinjer innebär för utformningen av skol- och förskolegårdar i praktiken är inte helt tydligt. En risk med att rekommendationerna gällande kvalitet och tillräcklig yta på för- och grundskolegårdar inte försvaras av mer bindande och tydliga lagar är att kvalitén på gårdarna blir en tolkningsfråga snarare än ett gemensamt mål, vilket speglas i olika kommuners egna riktlinjer gällande kvalitet på skol- och förskolegårdar. Maria Kylin visar i sin artikel *“Riktlinjer för lek? Svenska kommuners*

arbete med platser för barn” hur somliga kommuners riktlinjer gällande kvalitativa lekmiljöer lägger vikt vid till exempel buller och luftkvalité medan andra kommuner fokuserar på lekutrustning (2015). Vidare menar Kylin att kommuner ofta beskriver kvalitet på ett allomfattande vis såsom att *“utemiljön ska utformas attraktivt”* (Ibid).

I planeringsprocessen tycks det vara lättare att mäta och tillgodose kvantitativa värden i gestaltningen såsom parkerings- och angöringsyta eller solskydd. Mer kvalitativa värden är svårare att mäta och har således en tendens att falla bort till förmån för till exempel parkeringsyta (Kylin, 2015). Detta resonemang stärks av en studie från Norge vilken redogör för hur skolans utemiljöer i landet har krympt avsevärt alltsedan man 2006 slopade det lagstadgade ytkravet för skolgårdar. Vidare pekar studien på att det är den lekbara ytan som försvunnit från gårdarna medan till exempel parkeringsytan tycks ta lika mycket plats i anspråk som förut (Nielsen, 2014).

Anna Lenninger lyfter att innehållet på skolgårdarna kan härledas till anpassning till trender och tidsanda snarare än väl genomtänkta och uttalade idéer gällande gestaltningen (2014). Tidigare sågs skolgården som en förlängning av skolans inomhuslokaler där barnen fick lära sig om överlevnad genom odling vilket kom att präglade dess utformning. Utemiljön nyttjades främst till undervisning och det var inte förrän i mitten av 1900-talet som fokuset på skolgården förflyttades från pedagogik och lärande till upplevelsen av naturen och fysisk motion (Lindholm, 1995). Numera visar studier att skol- och förskolegården har potential att fylla flera funktioner och stötta den pedagogiska verksamheten såväl som barnets fysiska och psykiska utveckling. Detta ställer dock högre krav på utformningen av utemiljön som måste vara väl anpassad till verksamheten och barnens behov.

I nedanstående avsnitt avser jag beskriva de övergripande idéer om kvalitet på skolans och förskolors utemiljöer som har forskningsstöd och framgår i många kommuners egna riktlinjer.

Yta

Idag är yta och gårdarnas storlek något som ofta diskuteras i relation till skolors och förskolors utemiljöer. Stora arealer på skol- och förskolegårdar är bra eftersom det ger planeraren utrymme och möjlighet att rita in och ge gårdarna ett kvalitativt mervärde (Kylin, 2015). En till ytan stor skolgård kan alltså, i motsats till en liten gård, rymma fler funktioner som är värdefulla och uppmuntrar till barnens lek (se figur 4). Däremot innebär en stor skolgård inte nödvändigtvis att den är av hög kvalitet (Ibid, Lenninger, 2014). Anna Lenninger skriver;

“Stora, men dåligt utformade gårdar stimulerade inte till lek, spel eller idrott. Ytan säger inte allt om hur väl en förskole- eller skolgård fungerar, ytterst handlar det om vad som är möjligt att göra på platsen” (Lenninger, 2014)

Vidare vittnar Patrik Grahn bland andra om att gårdens yta såväl som dess innehåll har betydelse för hur pass aktiv och varierad leken blir (Grahn et al. 1997; Björklid, 2005). I en jämförande studie från 1997 av två förskolor ser Grahn hur den till ytan större och mer naturlika förskolegården lockade till olika lekar som barnen pendlade mellan. Lekarna blev mer ostörda och det fanns utrymme för både lugna och mer fartfyllda lekar. På den mindre gården

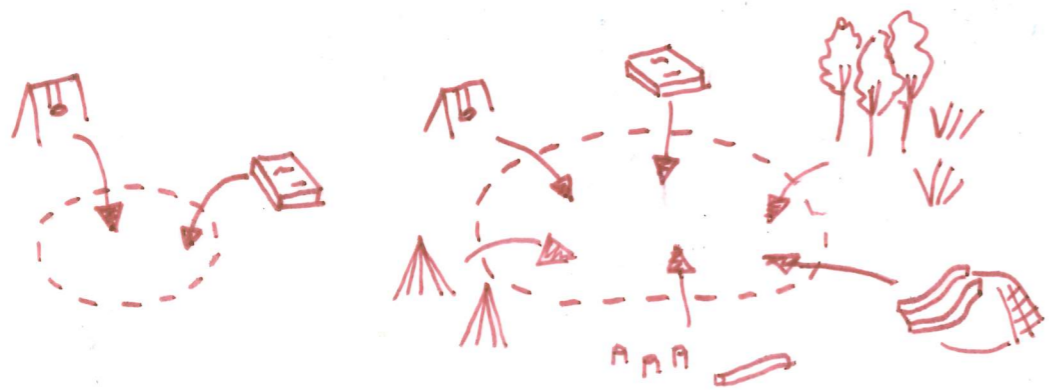
tenderade lekarna att bli avbrutna samtidigt som den inte blev lika variationsrik. Studien visade därtill att sjukfrånvaron för barnen som nyttjade den större gården var lägre samtidigt som de hade en mer utvecklad motorik och bättre koncentrationsförmåga (Grahn et al. 1997).

Andra studier visar hur trängre utemiljöer kan leda till konflikter och stressa barnen i deras lek och interaktion med varandra (Björklid, 2005). I trånga vistelsemiljöer skapas även en högre konkurrens om utrustning och ytor vilket kan ge upphov till ett ökat slitage och således ett minskat lekvärde. Kylin och Fridell pekar på att barnens behov av att leka i vegetation och gröna miljöer tycks vara väldigt stort. Barnen kan inte låta bli att leka i buskar och snår även fast de ibland inte har tillåtelse. På små gårdar finns det risk för att belastningen på vegetationen blir så pass hög att den så småningom dör bort till följd av barnens flitiga utforskande och rörelse (Kylin et al, 2021). Således kräver den mindre gården utökade skötselinsatser och kostnader för att upprätthålla en god kvalitet. I den norska rapporten *“Skolens utarealer. Om behovet för arealnormer og virkemidler”* framgår att man i Trondheims kommun kommit fram till att priset för att bevara önskad kvalitet på skolgårdar blev oskäligt högt om friytan var mindre än 20 m² per barn (2003). Graden av

slitage i relation till olika förskolegårdars friyta har även undersökts i rapporten *“Förskolegårdens friyta i förhållande till naturliga material”*. Även här framgår att graden av slitage ökar på mindre gårdar samtidigt som man ser att slitaget även beror på en rad andra faktorer. Till exempel har gårdens utformning betydelse för hur mycket slitage som kommer uppstå och vidare är nyttjandet av gårdarna något som påverkar slitaget (Männik et al, 2018). Utöver detta framgår att upplevelsen av slitaget till stor del beror på vilka ytor som utvärderas. Vi har generellt sett mycket lägre acceptans för slitage på till exempel gräsytor i förhållande till mer naturlika marker (Ibid). För att hantera det ökade slitaget och kostnaderna som uppstår i samband med detta, förekommer det att man väljer att hårdgöra stora delar av gårdarnas yta (Männik et al. 2018; Kylin, 2021). Även om barn ofta hittar vägar att leka överallt och hela tiden (Grahn et al, 1997), så begränsas barnens möjlighet till aktivitet mycket när större delen av gårdarna hårdgörs.

Den stora skolgården skapar alltså bättre förutsättningar för rörelse och aktivitet bland barnen varför gårdarnas friyta är ett viktigt mått som bör respekteras. Idag är kommunerna ålagda att följa de bestämmelser om yta och kvalitet som preciseras i kapitel 8 § 9 i Plan- och bygglagen. Här står att friytan på en skol- eller förskolegård

bör vara *“tillräckligt stor”* och *“lämplig för lek”*, vilket i sin tur lämnas till kommunerna själva att avgöra. Boverket har gått ut med ett antal rekommendationer för att hjälpa kommuner att ta fram ordentliga skol- och förskolegårdar. Ur dessa rekommendationer framgår att en förskolegård bör ge utrymme för minst 40 m² per barn och att skolgården bör omfatta en yta om minst 30 m² per barn. Vidare anger Boverket att skolgården såväl som förskolegården bör ha en sammanhängande friyta om minst 3000 kvm. I dagens täta stadsmiljöer har den rekommenderade ytan däremot blivit en allt större utmaning att tillgodose för landskapsarkitekter och planerare. Flertalet av landets kommuner har således gått ut med egna rekommendationer gällande yta och kvalitet på skol- och förskolegårdar. Malmö stads riktlinjer anger att friytan på en skolgård inte bör vara mindre än 15 m²/barn och att en förskolegård bör ge varje barn en yta om 30 m². Vidare pekar Malmö stads rekommendationer på att den totala friytan inte bör understiga 2000 m². Maria Kylin och Linnea Fridell framhåller att rekommendationen om den totala friytan inte säger mycket om gårdens kvalitet. Med dagens generellt stora skolenheter är måttet m² per barn ett bättre tecken på huruvida skolgården har den yta som krävs för att kunna tillhandahålla en miljö med högt lekvärde (Kylin et al., 2021).

Figur 4: Den stora gården kan rymma fler funktioner än den lilla

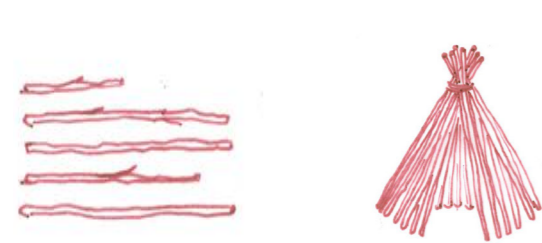
Figur 5: Graden av slitage på förskolegårdar kan korrelera med gårdarnas storlek. På den mindre gården har vegetationen sämre möjlighet att etablera sig

Natur

Natur och gröna miljöer på skol- och förskolegårdar har i flertalet studier visat sig ha en positiv inverkan på barnens lek och aktivitet (Björklid, 2005; Mårtensson, 2012; Jansson et al, 2022). Pia Björklid framhåller att barn på naturliga förskolegårdar leker mer samtidigt som de leker bättre tillsammans med andra och är mer uthålliga. Det finns även tecken som tyder på att barnens motoriska och fysiska förmågor stärks vid den naturliga gården (Ibid). Vidare tenderar barn att leka mer könsblandat på gröna gårdar (Mårtensson, 2012; Jansson et al 2012). Även barnen själva tycks uppskatta gårdar med mycket grönska och naturkontakt. Anders Wänge Kjellson, verksamhetschef på Naturskolan i Lund, berättar om att barnen i första hand nämnde grönska, vatten och djur när de fick frågan om vad som kännetecknar en bra skolgård (Kjellson, 2014). Som tidigare nämnts vittnar även Maria Kylin och Linnea Fridell om att skol- och förskolegårdens mer naturliga delar tycks vara högt uppskattade inslag som är flitigt använda av barnen (2021). Vid en studie som utvärderade olika förskolegårdar, kunde Kylin och Fridell se att buskage och planteringar var utsatta för ett högt slitage vilket också tyder på en flitig användning av dessa ytor (Ibid).

Naturpräglade skolgårdar har vidare ett högt pedagogiskt värde. Dessa gårdar kan framgångsrikt nyttjas i den pedagogiska verksamheten där barnen får möjlighet att på ett naturligt och konstruktivt lära sig om biologisk mångfald och andra naturliga processer (Szczeplanski, 2014). Szczeplanski skriver;

“Naturpräglade gårdar med ökad biologisk mångfald är alla platser där barnen kan få tillbaka den

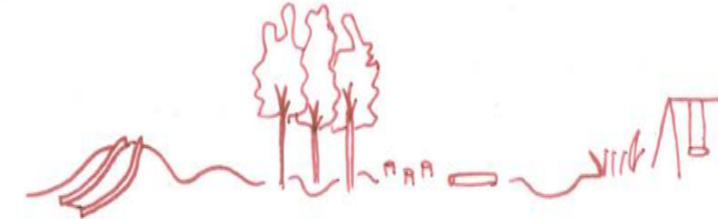

Figur 6: I naturen finns ett överflöd av till exempel pinnar som kan nyttjas i många olika lekar

»magi« som är en del av vårt naturarv, förmågan att lära och upptäcka på ett erfarenhetsmässigt sätt genom utforskning i den naturliga världen som våra »upptäcktsresande« en gång mötte” (Szczeplanski, 2014)

Fredrika Mårtensson belyser hur studier i USA har visat att lek i gröna miljöer även kan främja barnens självdisciplin vid studier samtidigt som det kan mildra symptom av ouppmärksamhet och hyperaktivitet (2012). Emellertid diskuterar Mårtensson hur naturkontakten även kan vara krävande för barn om den inte förstås i sitt sammanhang och anpassas till barnens och verksamhetens specifika behov. Det är inte bara den fysiska miljön i sig som spelar in på barnens stressnivåer. Även andra aspekter såsom längden på rasterna utomhus, aktivitetsnivån, hur utvistelsen organiseras eller regleras av vuxna och sovttider har betydelse för hur väl utemiljön fungerar som en stressreducerande faktor (Mårtensson, 2012).

Grönskan innebär även stora lekmöjligheter för barnen. Barn attraheras av oupptäckta, förändringsbara, vilda och ostrukturerade miljöer för lek (Lernstrup, 2016) vilket är exempel på kvaliteter som den naturpräglade miljön ofta uppfyller. Vegetationen erbjuder ett överflöd av spännande material som till exempel kan nyttjas för kojbygge och samlande av olika slag utan större konkurrens (Mårtensson, 2012) (se figur 6). Naturmaterialen kan även användas mer fritt av barnen utan styrning från vuxna (Ibid). Naturpräglade gårdar och miljöer är på så sätt mer tillåtande och fler barn får utrymme att delta i leken (Ibid).

Figur 7: Varierade lekmöjligheter ger kvalitativa mervärden på skol- och förskolegårdar

Variation

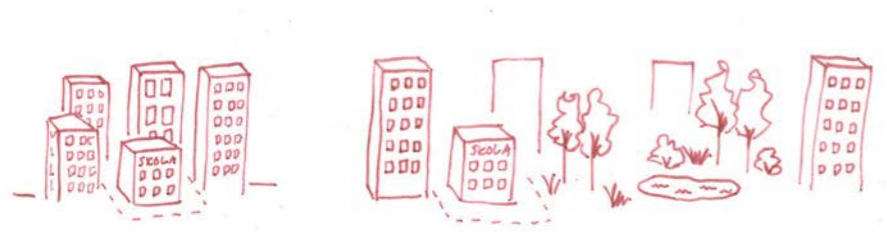
Många förespråkar att skol- och förskolegårdar bör erbjuda en variation av lekmöjligheter för att på så sätt uppmuntra till mer varierad lek (se figur 7). Sandlådor, gungor och klätterställningar är exempel på populär lekutrustning på skol- och förskolegårdar som kan bidra till en aktiv lek. Däremot är en gård med en stor blandning av lekutrustning inte nödvändigtvis en gård av högt kvalitativt värde. I artikeln *“Hälsöfrämjande äventyr med naturen som distraktion”* understryker Fredrika Mårtensson hur kvalitativa lekmiljöer inte är detsamma som gårdar med mycket påkostad lekutrustning (2012). Mårtensson menar vidare på att leken vid utemiljöer där lekutrustningen står väldigt tätt tenderar att bli låst vilket i sin tur försämrar förutsättningarna för en aktiv, kreativ och stimulerande lek såväl mentalt som psykiskt (Ibid). Samtidigt pekar andra studier på att barnen inte gör mycket skillnad på naturliga och konstgjorda lekmöjligheter. Barnen leker glatt och gärna vid gungor och rutschkanor såväl som bland kullar och vegetation (Lernstrup, 2016). Mårtensson förespråkar en lekmiljö som innehåller en variation av lekmöjligheter och där utrustning, vegetation och topografi samspelar med varandra (Mårtensson, 2013). Andra talar på samma spår om lekutrustning som är integrerad med landskapet och att detta skapar ett platsspecifikt mervärde (Jansson, 2016; Beckman, 2018).

Vidare har landskapets form och struktur betydelse för antalet lekmöjligheter som erbjuds. Det varierade landskapet möjliggör för en mer varierad och kreativ lek med färre begränsningar

(Fjortoft 2001). På en gård med varierad topografi eller vegetation ges fler lekerbjudanden vilket i sin tur bäddar för en mer inkluderande lek som kan nyttjas på olika vis vid olika väderlek eller säsong (Fjortoft & Saiage 2000).

God planering

Utöver yta och lekvärde, är bra planering och en strategisk lokalisering av en skol- och förskolegård viktigt för vilka kvalitativa mervärden och funktioner som kan skapas (se figur 8). En strategisk placering av en skolgård kan innebära ett förhöjt lekvärde samtidigt som vissa brister på gården kan kompenseras för om den placeras rätt i staden, till exempel invid ett större grönområde (Kylin et. al, 2021). Samtidigt som en sådan placering ger barn ytterligare möjlighet till rörelse, lek och aktivitet innebär det även en starkt möjlighet till flexibilitet. Det kan till exempel vara en fördel om skolan i framtiden skulle behöva ta emot fler elever eller om andra oförutsedda samhällsförändringar skulle uppstå (Ibid). Även Anders Wänge Kjellson menar att byggnadens placering och vidare planeringen av tomten påverkar hur utomhusmiljön kan utnyttjas av såväl barn som pedagoger (Wänge Kjellson, 2014). Därtill menar Wänge att det är viktigt att andra funktioner, utöver ytor för den pedagogiska verksamheten, fungerar tillfredsställande vilket kräver bra planering. Till exempel måste leveranser och angöring kunna ske på ett säkert och tillgängligt vis och vidare behövs olika typer av parkering finnas för pedagoger och besökare (Ibid).

Figur 8:
Det strategiska
läget ger
konsekvenser för
vilka mervärden
som kan uppstå

Fortsättningsvis är det viktigt att frågan om barnperspektiv ständigt är närvarande under hela planeringsprocessen. Planeringen av skolor och dess gårdar berör flera olika yrkesgrupper och planeras och gestaltas i flera olika skalor. Därför är det viktigt att yrkesverksamma i varje led har kunskap och gör sitt bästa för att tillgodose barnets bästa (Kylín et. al, 2021). Om det i den mer detaljerade skalan ska vara möjligt att rita in grönytor och gestaltning som ger högt lekvärde, måste tillräcklig yta reserveras för skolgården i den övergripande skalan (Ibid).

Slutligen är skötsel och förvaltning avgörande för att ytor och utrustning på skol- och förskolegårdar ska bibehålla god kvalitet (Wänge Kjellson, 2014). Det är viktigt att det råder en ömsesidig förståelse mellan verksamhet och förvaltare i hur ytorna ska underhållas och vem som ansvarar för vad. Vidare är det värdefullt om skötselpersonal förvaltar platsen med hänsyn till målgruppen. På en skol- och förskolegård kan det till exempel vara positivt att låta lågt hängande grenar få sitta kvar, så att barn kan klättra eller följa bladsprickning, blomning och fruktsättning (Ibid).

DETTA TAR JAG MED MIG IN I DESIGNPROCESSEN

Litteraturstudien har gett mig en större förståelse för samnyttjan och vad i utemiljön för barn som kan tänkas ha betydelse för barnens möjlighet till lek och aktivitet. Inför mitt gestaltungsuppdrag tar jag med mig att samnyttjan som idé inte är helt problemfritt och inte bör ses som en ersättning till skol- eller förskolegården. En god samnyttjan kräver god planering i flera led. Vidare är en förutsättning för ett framgångsrikt nyttjande av grönytor utanför den egna skol- eller förskolegården att det inte finns några barriärer mellan verksamhetens egna gård och den tilltänkta ytan för samnyttjan.

Jag tar även med mig att den egna gården såväl som ytan för samnyttjan bör vara väl anpassad till barnens specifika behov. Det är viktigt att den egna gården tillgodoser barnens ytmässiga behov samtidigt som innehållet på gården ska uppmuntra till lek och rörelse. Till exempel är det fördelaktigt för barnen om gårdarna innehåller varierad växtlighet och möjliggör för flera olika typer av lekar. Fast lekutrustning bör blandas med mer naturliga typer av lekerjudanden såsom vegetation, kullar eller vattenlek för att på så sätt uppmuntra till mer varierad lek. Vidare tar jag med mig att vuxna har stort inflytande över barnens utomhusaktiviteter och att även informella platser för lek såsom diken eller snåriga buskage kan vara värdefulla platser för barnens lek och självständiga utforskande.

Fallstudie & platsanalys

Denna del av arbetet ger inledningsvis en introduktion till Hyllie som område. Därefter följer en beskrivning av Hyllievångsskolan och Iduns förskola. Kapitlet redogör även för min bild av gårdarna såväl som resultatet av de genomförda utvärderingarna vid respektive verksamhet. Kapitlet avslutas med en sammanfattande reflektion gällande vad jag väljer att ta med mig in i skissprocessen.

Områdesbeskrivning av Hyllie

I samband med planeringen av Citytunneln, den underjordiska länken mellan Skåne och Själland, började Malmö stad att planera för den nya Stadsdelen Hyllie. Tidigare bestod området av bördig åkermark och var i det närmaste oexploaterat (se figur 10). Allt eftersom den nya tågstationen i Hyllie invigdes under 2010 har området vuxit sig större (se figur 11). Det strategiska läget (se figur 9) tillsammans med Malmö stads stora planer och visioner för Hyllie som en klimatsmart stadsdel har gjort området till en populär boplat och idag är stadsdelen ett av Malmö största exploateringsområden (Malmö stad, 2022).

Som grund för nyexploateringen i Hyllie har Malmö stad tillsammans med E:on och VA Syd tagit fram ett klimatkontrakt som beskriver hur resurseffektiva strukturer inom energi, avfall och mobilitet ska nyttjas inom Hyllie. I kontraktet kan en vision om Hyllie som Öresundsregionens klimatsmartaste stadsdel utläsas och vidare ska stadsdelen bli en internationell förebild för hållbar stadsutveckling (Malmö stad, 2011). Ett av målen som fastslås i miljökontraktet är att energiförbrukningen i stadsdelen ska bestå av 100 % förnybar eller återvunnen energi. Samtidigt beskrivs ett kretsloppstänk där låg energiförbrukning kombineras med en hög självförsörjningsgrad av energi (Ibid). Trots att de mål som tagits fram gällande stadsdelen var

Figur 9: Hyllie i sitt stadsmässiga sammanhang samt den nära kopplingen till Danmark

tänkta att vara uppfyllda år 2020 är det ännu oklart huruvida man har lyckats eller ej. Under 2021 initierades ett uppföljningsarbete beträffande klimatkontraktet som ännu ej har publicerats (Malmö stad, 2021). Samtidigt som kommunen har stora ambitioner gällande energiförsörjning och -förbrukning i området, har Malmö stad en vision om att göra Hyllie till ett varierat område där stadspuls och handel möter lugna gågator, trygga skolmiljöer och grönska i form av parker (Malmö stad, 2022).

Idag är omkring 7000 personer bosatta i Hyllie (Hyllie, 2022) och redan nu finns handel, service, kontor och restauranger i området. Den pågående exploateringen av området planeras åt alla håll och i nuläget är byggnationen av den nya stadsdelsparken Hyllievångsparken om 6,3 hektar i full gång (Ibid). Första etappen av projektets tre är avklarad och i och med det är parkens norra del så gott som färdigställd. Denna del inrymmer bland annat ängsmark, en fruktlund och odlingslådor där exempelvis elever från Hyllievångsskolan har möjlighet att låta diverse grönsaker och blommor gro. Parkens andra delar ska inrymma en äventyrslekplats såväl som växthus med café och spännande växtlighet (Studio Landskap, 2018).

Framåt 2040 förväntas Hyllie som stadsdel inrymma bostäder till ca 25000 personer samtidigt som det ges plats till nya handels- och verksamhetsområden. Även nya skolor och

Figur 10: Flygbild över Hyllie 1975 KARTA: LANTMÄTERIET

Figur 11: Flygbild över Hyllie från cirka 2020 KARTA: LANTMÄTERIET

- OMRÅDESGRÄNS FÖR HYLLIEVÅNGSSKOLAN, IDUNS FÖRSKOLA OCH IDUNS PARK
- HANDEL, KONTOR OCH PARKERINGSHUS
- BOSTÄDER
- SKOLOR OCH FÖRSKOLOR
- TÅGSTATION

Figur 12: Karta över Hyllie och position av Hyllievångsskolan och Iduns förskola och park i förhållande till tågstationen. Stationen är utmarkerad med röd prick och områdesgränsen visas med röd streckad linje
Skala 1:10000

förskolor, såsom Frejas förskola, planeras inom den växande stadsdelen vilka många gånger planeras invid parkområden (Malmö stad, 2022).

Hyllievångsskolan

Hyllievångsskolan är en grundskola med klasser från 1-6 som ligger relativt centralt i Hyllie, Sydost från tågstationen. I byggnaden finns även Iduns förskola som öppnade samtidigt som skolan år 2017. Den fulla kapaciteten om 630 elever förväntas vara uppnådd till läsåret 2023/2024 varav det i dagsläget går cirka 550 elever från klasserna F-4 på skolan.

Huset och dess arkitekter från Liljewall belönades år 2018 med Malmös stadsbyggnadspris tack vare byggnadens unika utformning som på ett smart vis uppmuntrar till pedagogiskt lärande, utveckling och nyfikenhet. Byggnaden i sig är formad som en båge där fasaden som är riktad mot stationen och storskalig bebyggelse består av tegel. Den andra sidan av byggnaden är vänd mot skolgården, parken och åkern varpå man har valt en fasad av trä för att symbolisera Hyllievångsskolans placering precis i mötet mellan staden och "landet".

I enlighet med Hyllies miljöfokus i stort är byggnadens gröna tak utrustat med solceller vilka täcker upp för skolans energiförbrukning. Energiproduktionen går dessutom att avläsa via monitorer vid entrén där innerväggarna även pryds av byggmaterial som besökare och elever kan se och känna på för att bilda sig en förståelse för byggnadens konstruktion.

Den egna skolgården har en totalarea på 9450 m² vilket ger en friyta på 15 m² per barn när skolan är fullbelagd. Denna siffra tycks dock inkludera vissa otillgängliga ytor för barnen såsom cykelparkering, utegym och boulebanor (se figur 13). Då barnen på Hyllievångsskolan inte har tillgång till dessa ytor bör de inte heller inkluderas som del av elevernas friyta. Vid en omräkning av arean som eleverna på Hyllievångsskolan har tillgång till blir resultatet istället 7290 m², vilket ger ett friytetal på 11,5 m² per elev. Denna siffra är inte godkänd sett till Malmö stads egna riktlinjer

gällande friyta på skolgårdar.

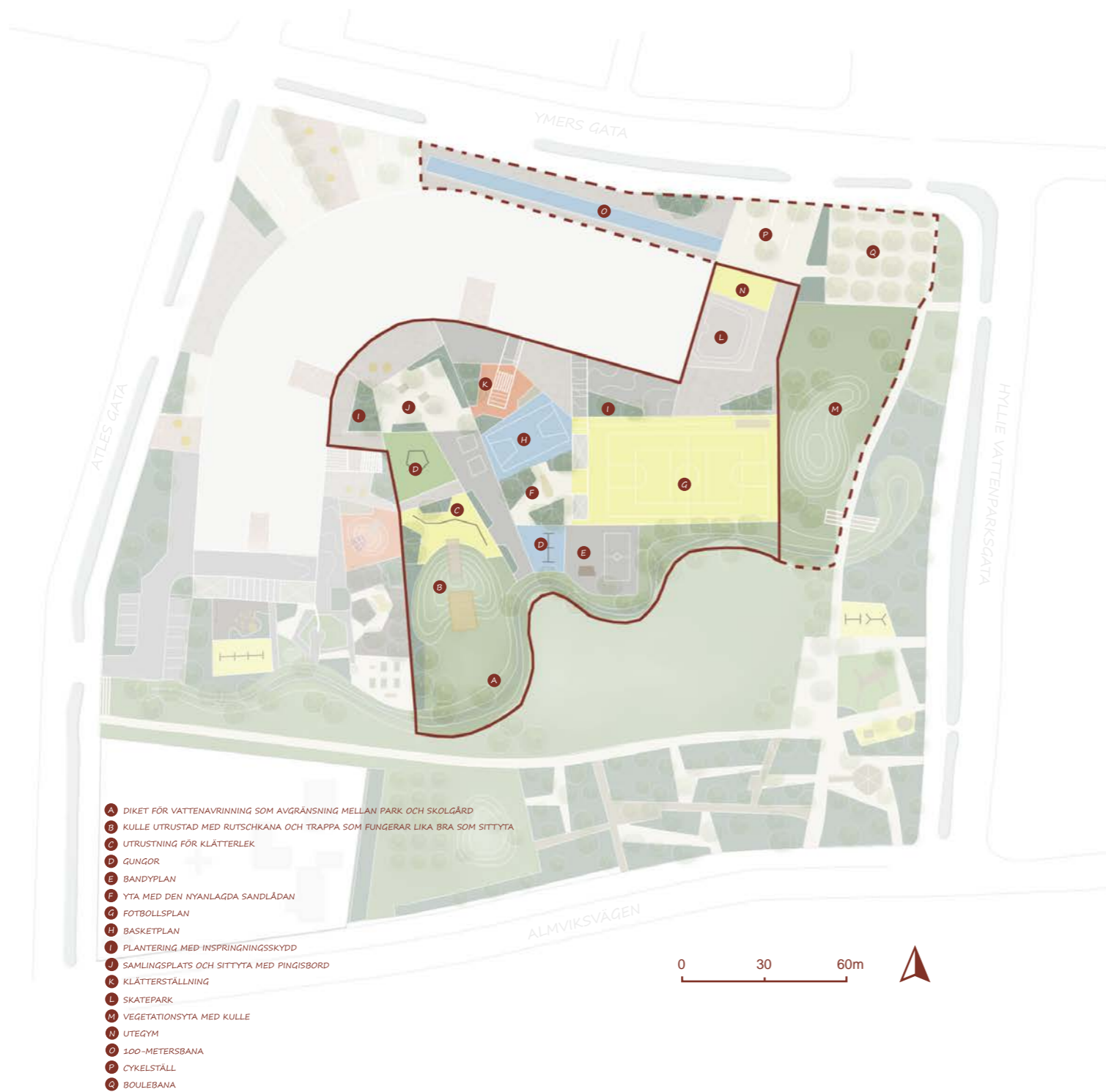
Trots att skolgården är underdimensionerad, enligt ovan nämnda beräkning, är den rejält påkostad och utrustad med såväl klätterställningar, gungor, rutschkanor, skatepark och olika planer för bollsporter. Markmaterialet består till stor del av gummigranulat i olika färger vilket tillgängliggör och accentuerar gårdens olika rum.

Precis intill gården, endast avskild genom ett dike för avrinning, ligger Iduns park som ritades vid samma tidpunkt som skolan i sig. Tanken med parken är att såväl elever som boende i området ska kunna nyttja dess yta som till stor del har anpassats till skolans pedagogiska verksamhet. Lärare på skolan önskade exempelvis att det skulle finnas öppna ytor för barnen att röra sig på och även att olika naturtyper skulle finnas representerade i parken för att göra växtligheten användbar även i pedagogiska sammanhang.

Min bild av gården

Mitt första besök av platsen gjordes på en dag och tidpunkt då skolan var öppen. Ett myller av lekande barn rörde sig på skolgården vilken jag betraktade på avstånd från Iduns park. Diket som slingrar sig längs med skolgårdens gräns är kantat med träd vilket skymmer insynen något, samtidigt som det ger bilden av en lummig gård. Färgen på gummigranulatet lyser dock upp genom trädstammarna på den annars gråa dagen. Det ser roligt och inbjudande ut. Barnen leker främst inom skolgårdsområdet, men en mindre grupp barn har samlats runt en pedagog på en gräsplätt utanför skolgårdsområdet. Det ser ut som om de leker "Under hökens vingar".

En annan dag besöker jag skolgården när skolan håller stängt. Det har blivit kallare och lite snö har lagt sig över gården. När jag nu befinner mig på skolgården och blickar ut över parken upptäcker jag att gården som sett så lummig ut under mitt första besök, i själva verket inte innehåller så mycket lekvänlig vegetation. De större träden jag ser är nästan uteslutande lokaliserade till ytor utanför skolgårdsområdet och många av de andra träden är placerade i planteringar som utrustats

Figur 13: Illustrationsplan över Hyllievångskolans skolgård. Röd streckad linje markerar den del av skolgården som tycks ha inkluderats i beräkningen av skolgårdens totala friyta men som idag är otillgängliga ytor för eleverna

Figur 14: Gummigranulatet lyser upp mellan stammarna vid diket

Figur 15: Ett välanvänt lekbuskage där gångar och stigar vittnar om aktivitet

Figur 16: Vy från parken in mot skolgården och fotbollsplanen

Figur 17: Vy från skolgården ut över parken

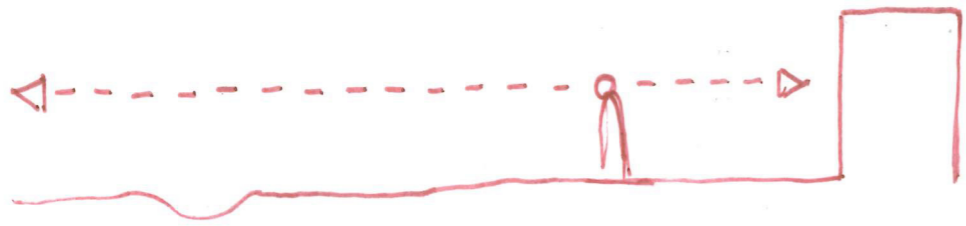

med inspringningsskydd. Några buskage bjuder dock in till lek. Till exempel består gårdens nordvästra gräns av en yta med vegetation som av spåren att döma ser mycket populärt ut.

Utsikten mot den gröna parken ger en känsla av rymd på skolgården. Den känns närmast oändlig och har en stark horisontell riktning (se figur 18). Från skolgården syns knappt någon bebyggelse och de högre träden, vilka också kan ge en känsla av vertikalitet, är främst placerade längre bort intill parkens gräns. Jag dras med av gårdens upplevda flöde och går som i en slinga för att upptäcka varje rum som har tydliggjorts med vegetation och

olika underlag. Rummen känns trygga samtidigt som ständiga utblickar mot andra rum på gården lockar till nya upptäckter.

Som nämnts är min bild att gården ser spännande och rolig ut. Jag kan absolut föreställa mig att barn trivs, har kul och kan utvecklas på denna gård. Däremot känns ytorna innanför den egna skolgården något artificiella och jag saknar lite av den naturkontakt som kan återfinnas precis utanför skolgårdsområdet vid Iduns park.

Figur 18: Gården på Hyllievångsskolan har en upplevd horisontell riktning tack vare de långa utblickarna

Figur 19: Aktivitetsyta som leder användaren vidare till nya upptäckter

Figur 20: Olika färger på gummigranulatet förstärker känslan av olika rum

Iduns förskola

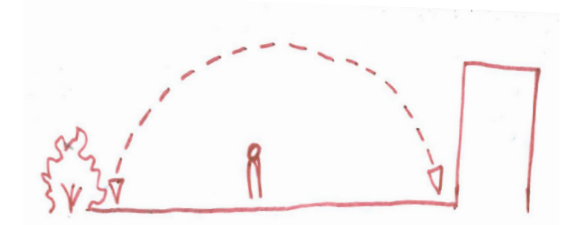
Iduns förskola är lokaliserad vid byggnadens sydvästra gavel och består av fyra avdelningar med totalt 72 barn. Då förskolans lokaler återfinns i samma påkostade byggnad som Hyllievångsskolan, har även förskolan utrustats med olika fysiska attribut som kan stötta den pedagogiska verksamheten och väcka nyfikenhet hos barnen. Till exempel går byggnadens energiproduktion att följa via monitorer även här och vidare har barnen samma möjlighet att lära sig om byggnadens konstruktion som barnen på Hyllievångsskolan.

Sett till yta är förskolegården godkänd enligt Malmö stads egna anvisningar då den omfattar en area om 2160 m² vilket ger varje barn 30 m². Gården på Iduns förskola är inhägnad genom såväl buskage som stängsel i motsats till gården på Hyllievångsskolan, vars enda avgränsning till Iduns park är ett dike för dagvatten. Förskolegården är även avskild från skolgården genom ett staket av enkel modell som omsluts av ett buskage.

Den fysiska utformningen av förskolegården (se figur 22) följer samma stil som gården på Hyllievångsskolan. Majoriteten av marken har hårdgjorts och består till stor del av asfalt såväl som gummigranulat. Det finns även ytor i stenmjöl och barkflis. Strikta linjer och material skapar olika rum vilka stundtals även accentueras och kantas av små buskage. De olika rummen erbjuder olika lekmöjligheter och aktiviteter. Till exempel finns gungor, odlingslådor, buskage och olika klättringsredskap att tillgå för barnen.

Min bild av gården

Gården till Iduns förskola känns lite hemlig. Under mitt första besök av platsen är det svårt att få en inblick i hur gården ser ut eftersom barnen är ute och jag inte får lov att gå in. Förskolegården kantas av vegetation och ett staket av enklare modell. Innanför den egna gården finns även mycket träd och buskar som skymmer insynen. Jag ser gungor och en sittyta under tak. I övrigt ser

Figur 21: Gården till Iduns förskola ger ett rundat och mer intimt intryck

gården väldigt grön och frodig ut. Från en annan vinkel av parken går dock att urskilja en gård som är uppdelad i olika rum och funktioner. Färgat gummigranulat lyser genom trädstammarna vilket skvallrar om en gestaltning som går i samma stil som skolgården intill.

Väl inne på gården får jag ett ombonat och intimt intryck. Utsikten begränsas av vegetationen som omsluter gården vilket skapar känslan av en trygg (men kanske något trång) gård. De många växterna mjukar upp upplevelsen av gården som i övrigt innehåller mycket starka färger och skarpa avgränsningar mellan rummen. Trots att de olika markmaterialen bildar tydliga rumligheter och avgränsningar finns det ett starkt upplevt flöde som uppmuntrar till att upptäcka och utforska gårdens olika rum. Jag dras till det genomskinliga stupröret som mynnar ut i ett vattenflöde som utrustats med olika slussar. Det är en regnig dag och vattnet rinner genom röret och ut i den öppna rännan i marken. Min bild är att denna del av gården utgör en central knutpunkt där de flesta av gårdens övriga delar går att överblicka. Här är det nog både kul och tryggt att plaska och leka.

Jag har tidigare beskrivit hur gården till Hyllievångsskolan ger ett horisontellt intryck. Min upplevelse av gården till Iduns förskola är dock varken vertikalt eller horisontellt. Gården är mindre och omsluts dessutom av lägre vegetation vilket ger ett mjukt, tryggt och rundat intryck (se figur 21).

- A LEKBUSKAGE
- B GUNGOR
- C VATTENLEK
- D ODLINGSLÅDOR
- E SITTYTA VID ODLINGSÅDOR
- F BAMBUBUSKAGE
- G SMÅBARNLEK MED SANDLÅDA OCH OLIKA KULISSER
- H FÖRRÅD SOM GJORTS OM TILL LEKHUS
- I KULLE I GUMMIGRANULAT MED RUTSCHKANA OCH KLÄTTERNÄT
- J SITTYTA OCH TRÄKONSTRUKTION FÖR KOJLEKAR OCH DIVERSE

Figur 22: Illustrationsplan över gården till Iduns förskola

Figur 23: Vy över gården till Iduns förskola sett utifrån. Gungor sticker upp bland vegetationen

Figur 24: Vy över gården sett utifrån. Närmast syns området med odlingslådor och längst bort skymtar den lilla kullen i orange gummigranulat som rymmer både klätternät och rutschkana

Figur 25: De gula stubbarna fungerar som sittytta såväl som lekutrustning

Figur 26: Till vänster skymtar sandlådan med bakkbord och till höger syns olika lekmöblemang

Figur 27: Vattenleken är populär och en central punkt på förskolegården

Sammanfattning av utvärderingarna

Följande avsnitt avser sammanfatta resultatet av de utförda utvärderingarna genom Lekvärdes- och friytefaktorn samt Affordances på respektive verksamhet. För att läsa de utvärderingar som gjorts i sin helhet se bilaga 6 och 7.

Gården till Iduns förskola gavs enligt Lekvärdesfaktorn 6 poäng vilket är långt över godkänt. Utemiljön till Hyllievångsskolan var dock inte lika lätt att bedöma och kan få antingen 2 poäng, vilket motsvarar underkänt, eller 4 poäng, vilket motsvarar godkänt beroende på hur poängen ska delas ut. Vissa kategorier såsom friyta eller vegetationen var svåra att bedöma, eftersom det är ottydligt huruvida den intilliggande grönytan ska räknas med i bedömningen eller inte. Min bild, efter den genomförda litteraturstudien och kommande intervjustudie, är att verksamheternas egna gårdar bör kunna tillgodose barnens specifika behov trots verksamheternas samnyttjan med annan grönyta. Således valde jag att i min bedömning bortse från de kvaliteter och mervärden som Iduns park tillhandahåller för såväl förskolan som skolan. Hade parkens kvaliteter räknats in i bedömningen är det dock tydligt att det uppskattade lekvärdet blivit betydligt högre.

Vidare var friytan speciellt svårbedömd, framförallt på Hyllievångsskolan, eftersom denna gård inte används på samma sätt som planerarna har avsett med gestaltningen. Den ursprungliga

gestaltningen ger eleverna ett godkänt mått på friyta som enligt Friytefaktorn motsvarar 1 poäng. I praktiken ser dock användningen av gården annorlunda ut. Eleverna har idag inte tillgång till några av de ytor som hör till skolgården enligt den ursprungliga gestaltningen. Detta gör att det för eleverna tillgängliga måttet på friyta blir betydligt lägre och istället motsvarar ett minuspoäng enligt samma verktyg. Ännu en aspekt som gav upphov till ytterligare förvirring gällande bedömningen av friytan är att gården kan få olika poäng beroende på huruvida bedömningen ska utgå från hur förutsättningarna ser ut idag eller kommer att se ut i framtiden. Skolan förväntas uppnå sin maxkapacitet om 630 barn vid läsåret 2023/2024. I dagsläget går endast 550 elever på skolan vilket gör att gården istället kan få 1 eller 0 poäng beroende på om man räknar på den officiella eller tillgängliga friytan. Jag valde att utgå ifrån det elevantal som skolan förväntas få i framtiden eftersom det är detta antal som man i planerings- och gestaltungsprocessen har utgått från och förväntar att verksamheten ska klara av.

Resultatet av den utvärdering som genomförts genom Affordances visar att skolgården uppfyller 6 av 9 kriterier. Förskolegården uppfyller i sin tur 7 av 9 kriterier. I båda fallen står bristen på djurliv för ett missat poäng vilket kan förklaras av att mina platsbesök och utvärderingar gjordes under årets kallare månader.

DETTA TAR JAG MED MIG IN I DESIGNPROCESSEN

Arbetet med de valda analysmallarna har i viss mån varit givande samtidigt som jag även upplevt några begränsningar med verktygen. Det har varit värdefullt att genom utvärderingarna få en övergripande och strukturerad bild över vad utemiljöerna vid respektive verksamhet faktiskt innehåller och hur innehållet kan påverka lekvärdet. Verktygen har vidare gjort det lättare att sätta ord på tillgångar och begränsningar med gårdarna samtidigt som jag genom framförallt Affordances fått hjälp i att bedöma gårdarna utifrån barnets perspektiv.

Däremot har det stundtals varit svårt att bedöma gårdarna efter de givna rubrikerna. Enligt min mening finns det många kvalitativa aspekter av gårdarna som inte fångas upp av de valda analysverktygen. Med Affordances som enda utvärderingsverktyg är det lätt att tro att gårdarna fungerar helt klanderfritt eftersom så pass många av verktygets kategorier fanns representerade på de båda gårdarna. Däremot säger verktyget ingenting om till exempel slitaget, rumslighet eller flödet på gårdarna, vilket är något som påverkar helhetsbilden och möjligheten till lek på gårdarna.

Lekvärdes- och Friyrefaktorn har främst varit ett stöd när det kommer till helhetsbedömningen av gårdarna. Samtidigt har det med arbetet av detta analysverktyg uppstått många frågetecken i hur bedömningen bör göras och vidare saknar analysverktygen, i likhet med Affordances, kriterier som utgår gårdarnas upplevda flöde, rumslighet eller riktning.

Det jag framförallt tar med mig inför gestaltningsarbetet är att försöka skapa en bred variation av lekerbjudanden som barnen kan använda och leka med på ett flexibelt vis. Vegetationen är en stor och viktig källa till lek och olika aktiviteter och vidare har gårdens uppdelning och fördelning av ytor betydelse för hur gården kan användas. Vidare har jag fått större förståelse för vad tillgänglighet kan innebära på en skol- och förskolegård, vilket är något jag tar med mig inför kommande gestaltningsarbete av Frejas förskolegård. Det har även blivit tydligare för mig att intilliggande grönytor faktiskt har potential att komplettera och höja lekvärdet på skol- och förskolegårdar.

Intervjustudie

Kommande kapitel innehåller sammandrag av de tre intervjuer som genomförts under arbetets gång. Två av informanterna är yrkesverksamma på Iduns förskola respektive Hyllievångsskolan. Intervjuerna handlar därav om gårdarna och dess funktion utifrån personalens perspektiv. Den tredje informanten är en Landskapsarkitekt som har varit delaktig i gestaltningsarbetet med såväl Iduns park som de båda verksamheternas utemiljöer. Denna intervju handlar mer om gestaltningsprocessen av utomhusmiljöerna samtidigt som den även behandlar informantens egen syn på samnyttjande platser. Kapitlet avslutas med en reflektion över vilka aspekter som jag vill ta fasta på under skissprocessen.

Pedagogen från Hyllievångsskolan

I en intervju med Lisa, som egentligen heter något annat, redogör hon för gården och hur den används av elever och pedagoger. Hon har arbetat på skolan i många år och hennes arbetsuppgifter inkluderar bland annat att närvara och hjälpa till under rasterna.

Utemiljön

Lisa är mycket nöjd med gården och lyfter framförallt storleken och de många alternativ till lek och aktivitet som gården inrymmer. Barnen älskar rasterna menar Lisa och berättar vidare att skateparken och de olika planerna för bollsport är exempel på värdefulla inslag. Fotbollsplanen är i princip alltid full och är precis som skateparken mycket uppskattad av de lite äldre barnen. Skolan har även köpt in inlines vilka nyttjas frekvent av barnen vid skateplatsen. De yngre barnen är speciellt intresserade av klätterställningarna och gungorna, menar Lisa. Vid maxi-gungan som rymmer fem barn åt gången får en pedagog nästan alltid stå och ta tid så att det blir rättvist och att alla som vill har möjlighet att gunga.

Det är positivt att barnen har plats att sprida ut sig på gården menar Lisa, speciellt eftersom det är så många barn som samsas om ytan. Under varje rast närvarar runt tio pedagoger enligt Lisa, varav två är så kallade rastvårdspedagoger som har i uppgift att hålla i de dagliga aktiviteterna. Resten av pedagogerna står fördelade över gårdens fem zoner vilka tagits fram av skolans anställda för att bättre kunna hålla koll på barnen (se figur 28).

Figur 28: Den av pedagogerna framtagna zonindelningen över Hyllievångsskolans skolgård. De olika färgerna representerar zonerna

Gården har även ett pedagogiskt värde och Lisa berättar om några detaljer på skolgården som stöttar lärandet och väcker nyfikenhet hos barnen. Till exempel kan barnen följa regnvatten i rännor från byggnaden ända ner till avrinningsdiket som även den är spännande för barnen. Barnen har även tillgång till odlingslådor på några av byggnadens terrasser och i den nya Hyllievångsparken, där man har börjat driva upp olika nyttoväxter som används i skolmatsbepisningen. Denna typ av lärande är roligare för barnen menar Lisa som jämför det med alternativet att titta och läsa om till exempel en morot i en bok.

Vidare berättar Lisa att gården fungerar under alla årstider. Under vintern brukar man göra en isbana av bandyplanen och om det blir väldigt kallt har de små inredda förråd där barn och pedagoger

Figur 29: Bilder på några av de populära aktivitetsmomenten på skolgården. Gungställning, skateparken och fotbollsplanen

Figur 30: Diket och de öppna rännorna för vattenavrinning är bra exempel på pedagogisk lek

kan hålla till och måla till exempel. Eftersom marken innanför skolområdet främst består av gummigranulat och asfalt har man inte heller så mycket problem med att marken blir lerig och gropig under vår och höst. Sommarmånaderna blir varma på gården, men då brukar pedagogerna organisera olika vattenlekar för att erbjuda svalka.

Lisa berättar vidare att skolan, delvis på grund av skolgården, har varit populärast i skolvalet flera år i rad och att verksamheten tar emot elever från hela Malmö. Att elevskaran är blandad är mycket positivt enligt Lisa som menar att barnen ges möjlighet att mötas på lika villkor i skolan. Utemiljön är därför viktig eftersom den kan skapa förutsättningar för barnen att mötas och leka tillsammans, fortsätter hon. Eftersom barn idag inte rör på sig på fritiden på samma sätt som förr, menar Lisa att det är viktigt att den fysiska aktiviteten ska uppmuntras så gott det går av såväl pedagoger som den fysiska miljön. Rörelsen och leken är viktig och pedagogerna har som mål att barnen ska få vara barn så länge de går på skolan.

Utvecklingspotential

Lisa tar upp några aspekter i utemiljön som hade kunnat fungera bättre. Till exempel nämner hon att vissa delar av gården är för mörk under vintertid vilket skapar otrygghet bland barnen, framförallt för dem som tar sig till och från skolan på egen hand. Ledningen har diskuterat olika lösningar gällande belysningen men det har visat sig vara svårt att få till en godkänd lösning som inte stör områdets boende allt för mycket.

Skolgårdens söderläge gör även att det blir väldigt varmt under sommarmånaderna som tidigare har nämnts. Trots att pedagogerna anordnar olika typer av vattenlekar, blir hettan stundtals svår att hantera för pedagoger och barn eftersom solskyddet är begränsat på gården. Innanför skolområdet finns knappt någon högre vegetation som erbjuder skugga, samtidigt som gården inte heller har utrustats med några fasta solskydd.

Vidare har man behövt åtgärda flertalet hål i gummigranulatet som har uppstått efter att barnen hoppat med stylvor på det förhållandevis

Figur 31: Insparningskydd runt en yta med vegetation

Figur 32: Sandlådan som skolans verksamhet har fått anlägga i efterhand

mjuka underlaget. Dessutom har verksamheten i efterhand behövt sätta upp staket för att skydda vegetationen från slitskador, trots att pedagogerna egentligen vill tillåta bus och spring i buskagen. Den ursprungliga gestaltningen saknade även en sandlåda vilket skolan behövt ordna i efterhand eftersom barnen annars började leka med sanden i längdhoppsgroparna. På grund av att det är svårt

att göra tillägg och ändringar i en redan befintlig plats, menar Lisa att sandlådan som anlades i ett senare skede inte har blivit helt toppen. Den är liten och något inklämd i ett område som tidigare bestått av buskar och annan växtlighet.

Via elevråd har barnen själva kommit med förslag på förändringar och Lisa nämner att barnen, trots att de vet att de egentligen har det väldigt bra, har önskat ytterligare en fotbollsplan och en swimmingpool bland annat.

Samnyttjan

Jag frågar hur mötet mellan skolgården och Iduns park fungerar, med tanke på att skolgården endast avgränsas genom ett dike för avrinning, varpå Lisa berättar att det generellt fungerar väldigt bra. Det är inte så många besökare som brukar röra sig i parken under skolans öppettider och barnen är duktiga, menar Lisa. Hon nämner dock att flera oroliga föräldrar har hört av sig och vill att skolgården ska hägnas in. Detta har blivit ett större problem i takt med att Hyllie växer och vägarna runt skolan blivit mer trafikerade. Lisa håller med om problematiken, men lyfter samtidigt att Malmö stad vill att skolgårdarna ska vara tillgäng-

liga och kunna utnyttjas för alla under kvällar och helger. Istället för att hägna in skolgården har man försökt tydliggöra gränserna till skolområdet genom till exempel skyltning.

Invid den öppna gräsytan precis utanför den egna skolgården, anordnas det varje dag olika aktiviteter på lunch- och tioraster för den som vill. Aktiviteterna är mycket populära och speciellt värdefulla för de barn som av någon anledning känner sig ensamma och kanske inte har någon att leka med. Lisa fortsätter att berätta om att man på skolan arbetar mycket med trygghet och att de dagliga aktiviteterna är ett sådant exempel.

Barnen får inte på egen hand vistas i parkens olika delar, i synnerhet inte de lummigare delarna, vilket barnen vet om. Lisa berättar att det är svårt att ha uppsikt över barnen invid dessa områden som dessutom gränsar till en förhållandevis trafikerad väg, varför pedagogerna sällan tar med barnen dit. Lisa nämner dock att man ibland besöker den färdigställda delen av Hyllievångsparken. Där finns bland annat odlingslådor som nyttjas av skolans verksamhet och vidare inrymmer denna del av parken även en eldstad vilken skolan använder stundtals för att grilla.

Figur 33: Diket för vattenavrinning fungerar som avgränsning mellan skolgård och park. I bild syns några av skolbarnen på avstånd som leker på parkmarken tillsammans med en pedagog

Pedagogen från Iduns förskola

Jessica, som arbetat som förskollärare i 14 år, berättar under en intervju om utemiljön och verksamheten på Iduns förskola där hon har arbetat sedan 2019. Just nu är cirka 80 barn mellan ett till fem inskrivna på förskolan. Barnen är uppdelade efter ålder i 2 enheter vilka i sin tur har delats upp i mindre grupper för att bättre kunna se efter och ta hand om barnen. Jessica har för närvarande hand om en grupp om 9 barn mellan ett och två år tillsammans med en kollega.

Utemiljön

Gällande barnens utomhusvistelse berättar Jessica att man enligt läroplanen ska vara ute minst en gång om dagen. Dock vittnar Jessica om att verkligheten ibland ser annorlunda ut på Iduns förskola. Pedagogerna försöker vara ute med barnen minst en gång om dagen, antingen på förmiddagen eller eftermiddagen. Däremot har verksamheten enligt Jessica goda möjligheter att aktivera barnen även inomhus, varför man stundom väljer att stanna inne om vädret är dåligt eller om det är för mörkt ute. Vidare berättar Jessica att föräldrar har olika syn på hur ofta barnen bör vara ute och att vissa blir oroliga när de får höra att barnen ska vara ute om det till exempel skulle vara minusgrader. Andra vårdnadshavare är å andra sidan mycket måna om att barnen ska vara ute så mycket det bara går, vilket ibland kan vara en svår balansgång. Som tidigare nämnts tycks vädret och låga temperaturer vara den främsta anledningen till att man ibland väljer att stanna inne med barnen. Jessica framför även att det under vintertid blir väldigt mörkt på gården som just nu är sparsamt belyst, vilket gör det svårare för pedagoger och barn att vistas utomhus på eftermiddagar under den mörkare delen av året.

Generellt menar Jessica att gården är rolig, fungerar bra och att den är väl anpassad till barnens olika åldrar på förskolan. Barnen är speciellt fascinerade av bambubuskagen som finns utspridda över gården. Där kan barnen utforska

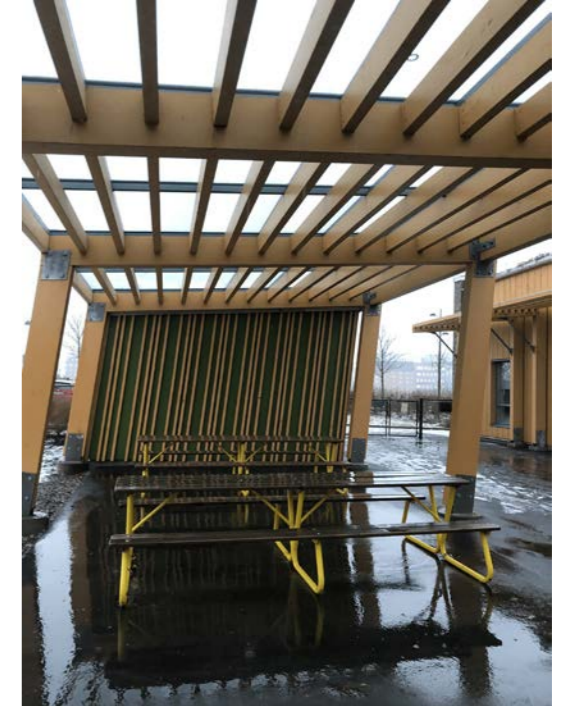
och skapa egna små gömställen. Vegetationen kan ibland göra det svårare att hålla koll på barnen, men Jessica märker dock att den har stor betydelse för barnens lek som blir både spännande och varierad. Gården är även utrustad med gungor, odlingslådor, sandlåda med bakkbord, stubbar i olika storlek att hoppa på och en liten kulle i gummiastfalt som rymmer såväl klätternät som en liten rutschkana. Jessica berättar att all utrustning används frekvent av barnen och att det är bra att gården erbjuder en variation av olika aktiviteter som lämpar sig för barn i olika åldrar. Under regniga dagar samlas många barn vid det genomskinliga stupröret och de öppna dagvattenrännorna som leder bort vattnet från byggnaden. Barnen älskar vatten menar Jessica som berättar att en av rännorna även har försetts med några slussar som går att öppna och stänga vilket barnen är speciellt förtjusta i. Vidare berättar Jessica om några populära leksaker som kan kopplas till rännorna så att vattnet rinner annorlunda, vilket barnen fascinerar mycket av. En annan stor favorit hos barnen är förskolans cyklar som tas fram under var och varannan rast. Det går att leka många olika lekar med cyklarna vilket är en av anledningarna som gör cyklarna så populära tror Jessica.

Eftersom delar av gården täcks av ett tak finns även möjlighet att söka skydd från sol och regn om det skulle behövas. Under taket finns bänkar och bord som gör det möjligt att rita, pyssla och äta även utomhus. Pedagogerna har även möjlighet att sätta upp solsegel över till exempel sandlådan, vilket kan behövas under soliga dagar då gården ligger i ett mycket solexponerat läge. Sommarmånaderna blir varma och under denna tid organiserar pedagogerna ofta olika vattenlekar för att kunna svalka barnen samtidigt som de leker.

Jag frågar huruvida pedagogerna har uppsikt över hela gården och kan se om grindarna är stängda, varpå Jessica berättar att det beror på hur kollegorna positionerar sig på gården. Detta är något som har diskuterats mycket inom organisationen och kollegorna är därför medvetna om hur de ska stå för att bäst kunna överblicka grindarna såväl som barnen och deras lek. Pedagogerna ska finnas där barnen är men ofta blir det bäst att en person står vid gungorna

Figur 34: Bild över förskolegårdens sandlåda med tillhörande bakkbord och annat lekmöblemang. Tällar ramar in platsen och skapar känslan av rummet

Figur 35: Några av aktiviteterna som förskolegården erbjuder. Odlingslådor, en sittyta under tak som släpper in ljus, vattenleken och markmålningar närmast byggnaden

medan en annan står närmre odlingslådorna (se figur 36). Ibland är det fler pedagoger ute och då brukar en stå vid förrådet och ansvara för material och lös lekutrustning såsom cyklar, koner eller spadar till exempel. Hur många pedagoger som behövs ute beror på hur många av barnen som ska vara utomhus. Jessicas mindre grupp om 9 barn kräver endast att två pedagoger finns närvarande medan en grupp om 16 barn skulle behöva att tre pedagoger finns på plats. På tisdagar har verksamheten en gemensam utomhusdag för alla barn vilket medför att fler pedagoger behövs där ute. Då skapar pedagogerna olika stationer efter olika aktivitet som barnen får delta i.

Enligt Jessica leker barnen både självständigt och könsblandat. Gården har inte riktigt några stereotypa lärmiljöer dit just flickor eller pojkar drar sig vilket Jessica tror bidrar till en mer könsblandad lek. Barnen har sina kompisar som de tycker om att vara med och ser vi att någon går ensam försöker vi hjälpa till med att hitta kompisar att leka med om barnet vill, menar Jessica. Däremot försöker kollegorna se till att inte lägga sig i allt för mycket. Vissa barn tycker om att gå runt själva och pedagogerna märker även att barnen uppskattar leken som mest när de får styra över den själva. Däremot ska barnen alltid veta och se vart pedagogerna befinner sig så att de kan känna sig trygga, fortsätter Jessica.

Vidare menar Jessica att förskolan är väldigt populär, mycket tack vare den fina gården tillsammans med de nära kopplingarna till andra

Figur 36: Positionering av pedagoger på förskolegården om två pedagoger är ute

grönområden omkring Hyllie. Andra förskolor har mycket sämre förutsättningar och gårdar menar Jessica som förklarar hur glada de är över den egna gården. I jämförelse med mindre lägenhetsgårdar är denna gård något helt annat, menar Jessica. Bra förskolegårdar ska innehålla utmaning och äventyr för barnen. Små hus och kojor är roligt och vidare tycker Jessica att odling av ätbara växter är något som berikar gårdarna såväl som barnen.

Utvecklingspotential

Verksamheten har gjort några anpassningar på gården för att bättre möta de behov som förskolan har. Ett av utomhusförråden som tidigare rymde förskolans cyklar har till exempel gjorts om till en liten lekstuga eller koja där barnen kan hålla till och leka om vädret skulle vara dåligt. Några buskar har även tagits bort för att bättre kunna överblicka och hålla koll på barnen, men på det stora hela är de allra flesta buskagen kvar eftersom de skapar så pass bra lekmiljöer för barnen. Jessica pekar dock på att gården saknar en bra öppen yta med gräs som lämpar sig för olika bollekar såsom fotboll. Det är inte optimalt men just nu nyttjas gårdens norra del som gränsar till skolgården som plats för bollekar. Någon gång får barnen även lov att vara på skolgården för att leka eller spela fotboll. Detta innebär dock alltid att förskolan måste fråga om lov och anpassa sig efter skolans verksamhet och dess elever. Det är därför inte alltid möjligt för förskolan att nyttja skolgårdens utrustning. På samma sätt är det svårt för förskolan att nyttja den öppna grönyta som Iduns park tillhandahåller, eftersom denna yta ofta upptas av skolans verksamhet och aktiviteter.

Vidare menar Jessica att något som kunde ha gjorts bättre på gården är inspringsningsskyddet till gungorna. I nuläget finns inget ordentligt staket som hägnar in detta område. Istället har ett rep satts upp som gräns vid de platser som inte redan omsluts av buskar vilket gör att barnen, framförallt de yngre, kan gå rakt in i området när andra barn gungar. Barnen förstår inte själva att det kan vara farligt att rusa in när gungorna används varför farliga situationer ibland uppstår. Andra olyckor har även hänt vid rutschkanan men Jessica menar att det är svårt att helt undvika olyckorna oavsett

hur gården hade varit utformad.

På grund av gårdens läge invid två allmänna parker menar Jessica att gården ofta ser skräpig ut efter helgerna. Skötseln av gården fungerar sådär sett till hur många besökare som använder gården under tider när förskolan håller stängt. Mycket sporadiskt kommer skötselpersonal för att fylla på sand och rensa lite men en stor del av skötseln får förskolan själva ta hand om. Pedagogerna försöker engagera barnen i bland annat ogrärensning och vattning som en rolig aktivitet samtidigt som pedagogerna ofta får se till att gården är fri från skräp.

Till sist påpekar Jessica att förskolan saknar en tunna som samlar upp regnvatten, vilket hon har sett på andra förskolor. På gården finns möjlighet att koppla en vattenslang vilket möjliggör för vattning och vattenlekar på sommaren men Jessica påpekar trots detta att det hade varit värdefullt med en tunna för uppsamling av dagvatten som kan användas när förskolans odlingar behöver vattnas.

Figur 37: Inspringsningsskyddet vid gungorna är förhållandevis enkelt och består av pelare med rep emellan

Samnyttjan

Förskolan ligger i nära anslutning till många grönområden runt om Hyllie. Dock menar Jessica att Iduns park är långt ifrån förskolans främsta utflyktsmål trots att den ligger så pass nära. Barnen tycker att det är spännande med spången över sand som leder genom buskar och träd och vid något tillfälle har förskolan även nyttjat den lilla grillplatsen som Iduns park tillhandahåller. I övrigt menar dock Jessica att Iduns park lämpar sig bättre för äldre barn. Den öppna gröningen som finns i parken är något som förskolan själva saknar, men däremot är den ofta upptagen då den flitigt används som yta för aktiviteter som skolan anordnar. Istället föredrar pedagogerna att ta sig till andra grönområden i närheten för sin utomhusvistelse utanför den egna gården. Jessica berättar att det ofta är promenaderna till och från platserna som blir äventyret för barnen och att detta är ytterligare en anledning till att man inte nyttjar Iduns park i så stor utsträckning. Man vill komma lite längre och man vill se något annat menar Jessica som fortsätter med att berätta om hur de ofta låter barnen bestämma i vilken riktning de ska gå och vilka platser de ska stanna upp vid. Skolan har mer planerade aktiviteter vilket inte riktigt fungerar på förskolan. Här kan det finnas en tanke om att gå till en specifik lekplats men på vägen dit kan barnen hitta andra spännande saker att utforska och då får vi som pedagoger lyssna till det.

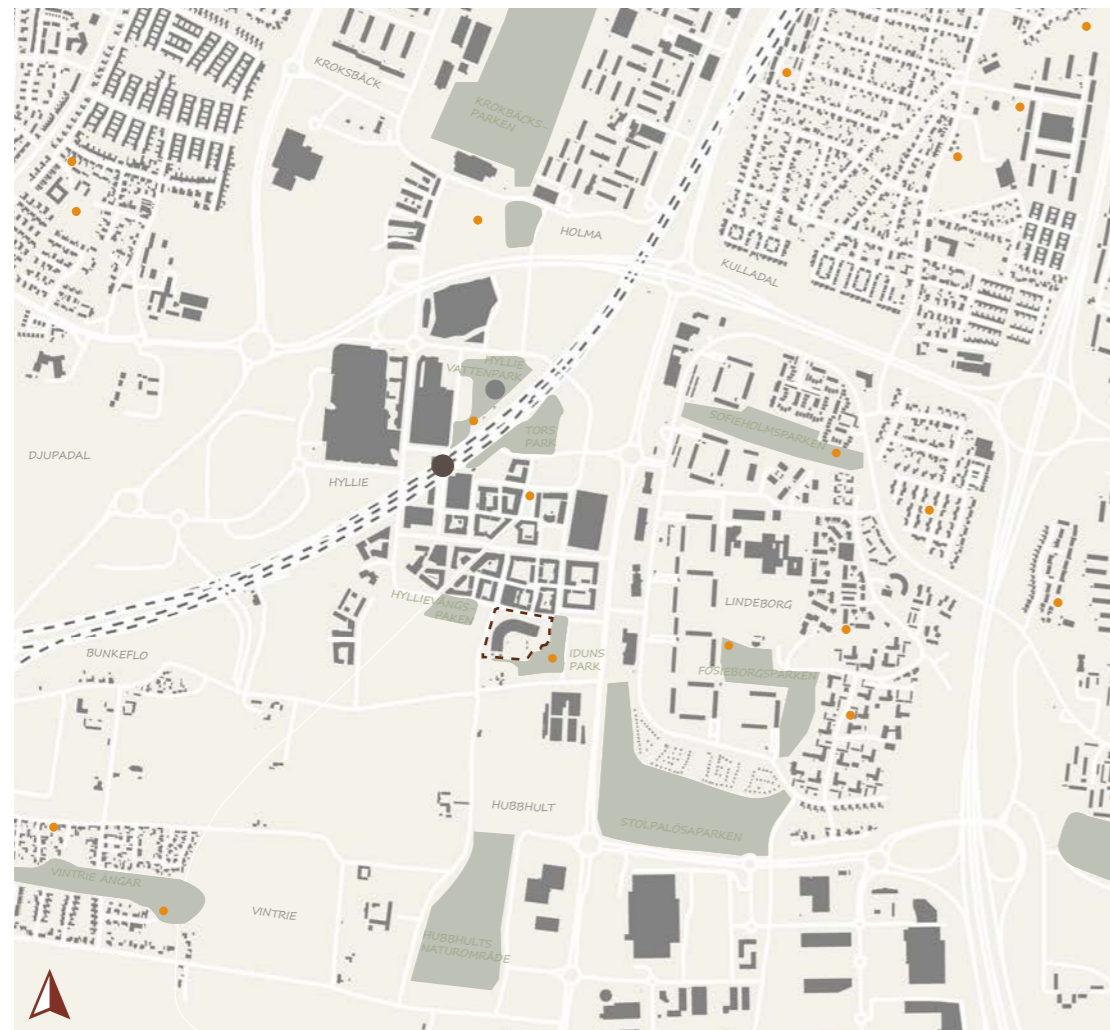
Just nu har verksamheten en idé om att låta barnen följa bygget med den intilliggande Hyllievångsparken eftersom barnen tycker att det är väldigt spännande med alla grävskopor och maskiner. De har även besökt den färdigställda delen av parken men här tyckte Jessica att barnen blev lite förvirrade och inte riktigt förstod vad de skulle göra. Där finns ingen riktig lekutrustning vilket barnen (framförallt de yngre barnen) drar sig till, utan platsen består mest av olika inhägnader med fruktträdgårdar, insekts hotell och fågelholkar. I nuläget går pedagogerna dit med barnen mest för att kunna titta på sopbilen när den kommer för att hämta sopor. Det finns många andra grönområden i närheten som pedagogerna gärna tar sig till med barnen. Om det handlar om lite längre sträckor har verksamheten

tillgång till lådcyklar som rymmer flera barn. Vid grönområdet i Hubbhult finns hästar och andra djur vilket barnen tycker om och i Lindeborg finns många roliga lekplatser som är spännande att utforska (se figur 38).

På frågan om det ibland uppstår någon krock mellan parkbesökare och förskolebarn svarar Jessica att det främst handlar om att obehöriga tar sig in på förskolegården trots att förskolan fortfarande håller öppet. Eftersom det ser ut som att skol- och förskolegård hänger ihop var det tidigare många som ville gå genom förskolegården

för att ta sig in till skolan snabbare. Detta blev ohållbart för förskolepedagogerna som fick det svårare med att hålla koll på om grindarna var stängda eller om något barn smet ut. Numera är detta inte ett lika stort problem men däremot händer det att föräldrar kommer in via gården för att leka och hämta sina barn. Eftersom detta skapar osäkerhet kring grindarna säger vi ifrån när detta händer menar Jessica. Även ungdomar tar sig ibland in på gården under förskolans öppettider för att umgås. Även om barnen inte är ute just vid den tidpunkt som ungdomarna vill vara på gården måste pedagogerna säga till vid sådana tillfällen.

Figur 38: Karta över grönområden och lekplatser i närheten av Iduns förskola. Lekplatser är markerade med en orange prick. Grön markering visar på grönområden. Hyllievångsskolan & Iduns förskola har markerats med en streckad linje. Skala 1:20000

Landskapsarkitekt från Sweco Architects

Landskapsarkitekten Henrik Näsström var uppdragsledare för gestaltningen av Iduns park och handläggande landskapsarkitekt under gestaltningen av gårdarna till Hyllievångsskolan och Iduns förskola. Under en intervju berättar Henrik om hur arbetet med uppdraget såg ut.

När Grontmij, numera Sweco, vann upphandlingen om att rita Iduns park såväl som skol- och förskolegården fanns det från beställaren endast en idé om byggnaden och dess placering. Vid den tiden bestod platsen endast av ett stort öppet fält och många av gatorna som idag omsluter platsen var ännu inte byggda (se figur 12).

Samnyttjande platser

Byggnadens tilltänkta placering i förhållande till parken födde en idé om att skolan skulle kunna samnyttja parkens yta. Sweco som fått uppdraget att rita både park och skolgård såg många fördelar med att gestalta platserna parallellt. På så vis kunde man skapa en upplevelse av en enorm skolgård, trots att gården rent administrativt inte skulle bli större än vad den behövde vara enligt kommunens föreskrifter. För att skapa en känsla av rymd valde man att rita in ett dike för dagvatten i

Figur 39: Diket för vattenavrinning som gräns mellan skolgård och park

en meandrande form som en öppen avgränsning mellan skolgård och Iduns park. Vidare löste diket platsens behov av dagvattenhantering samtidigt som det utsågs till att utgöra den administrativa tomtgränsen mellan park och skolgård. Detta var viktigt, då skötselavtalen för skola respektive park såg och ser olika ut. Henrik berättar att många av mötena med kommunen gällande detta projekt handlade om att få det administrativa bitarna att fungera.

I övrigt finns det stora potentialer med skolens samnyttjan med parkmark menar Henrik, eftersom detta ger barn och elever mer yta att vistas på under skoltid samtidigt som allmänheten får chans att nyttja skol- och förskolegårdens utrustning och yta under tider då verksamheterna håller stängt. Henrik fortsätter och pekar på att samnyttjan är speciellt värdefullt på platser som Hyllie där jordmännen är så god att området egentligen inte lämpar sig för nyexploatering och tillväxt. Om man nu måste bygga på sådana platser så känns samnyttjan helt rätt, tillägger Henrik.

Mål & gestaltning

Henrik menar att det var bra att företaget fick möjlighet att arbeta med de båda projekten samtidigt. Detta möjliggjorde för ett gott samarbete och det blev lättare att gestalta platserna så att de kompletterade varandra. Målet var att rita parken, skolgården och förskolegården så att de kunde stå på egna ben och vara väl anpassade till respektive brukargrupp, samtidigt som man ville underlätta och möjliggöra för en god samnyttjan. Sweco hade fortsättningsvis en ambition om att man som elev och besökare skulle kunna röra sig genom området på ett pedagogiskt vis och få variation i sina upptäckter. Parkens innehåll och funktioner lokaliserades därför på ett sätt som skulle bli meningsfullt för såväl elever som besökare (se figur 45).

Precis intill skolgården ritade man in en öppen gräsyta vilken lämpar sig väl för många olika aktiviteter och är lätt att nyttja för skolans verksamhet. Parkens lekplats lokaliserades till parkens västra gräns, långt bort från skolan,

eftersom liknande funktioner kan återfinnas på skolgården. Vidare består parkens södra gräns av en promenadslinga som bjuder in till nya upptäckter och lek av olika slag. Här finns olika naturtyper representerade, såsom bland- och bokskog eller tallbevuxta strandängar, och besökare leds genom platsen och olika rum genom spänger. Även en fruktträdgård inspirerad av Österlens äppelodlingar finns representerad invid parkens södra gräns.

Vidare lade man även vikt vid gårdarnas pedagogiska värde. Till exempel innebär diket för dagvatten ett lärandemoment för barn och besökare som genom det öppna dagvattensystemet får tillfälle att undersöka vattnets rörelser och väg under regniga dagar. Både skolgård och förskolegård har även utrustats med öppna vattenrännor, vilket ger ytterligare möjligheter för barnen att få förståelse kring vattnets kretslopp samtidigt som de leker. Henrik påtalar även att denna typ av vattenavrinning blir mindre kostsam att anlägga eftersom de inte behöver grävas ner i marken.

Även parken har ett pedagogiskt värde. De olika naturtyperna som platsen bjuder in till att utforska går till exempel bra att väva in i undervisningen och vegetationen på platsen kan ge barnen en bättre förståelse för exempelvis årstider. Vad gäller utrustningen på skolgården menar Henrik att den kan klassas som Malmö-standard när de bygger nytt. Visst finns det mycket utrustning, men det är också en stor

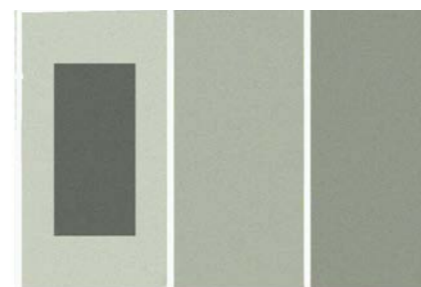

Figur 40: Vy över grillplats och lekplats vid Iduns park

skola med ett behov därefter. Henrik nämner även markmaterialet som till stor del består av gummiastfalt i olika färger. Detta, menar Henrik, är ett resultat av dåvarande gestaltungsnormer och att projektet ritades och utfördes under en period när tillgängligheten på skol- och förskolegårdar var prioriterad. Då såg man inga problem med att rita in denna typ av markmaterial. Istället fokuserade man på underlagets många potentialer som ett roligt, lekvänligt och tillgängligt markmaterial. Idag har problem med gummiastfalten såsom utsläpp av mikroplaster uppstått, vilket har resulterat i ett mer restriktivt användande av sådana material.

Arbetsmetod

Sweco hade full frihet gällande gestaltningen såvida man följde Malmö stads dåvarande riktlinjer och styrdokument för skol- och förskolegårdar. Riktlinjerna, menar Henrik, är bra på så sätt att det blir lättare att göra bra utemiljöer. Henrik minns inte helt vad som var gällande under tiden för detta projekt, men han berättar att Sweco ofta och gärna utgår ifrån Malmö stads zoneringsprincip vilken innebär att skol- och förskolegårdar ska innehålla en trygg zon, en vidlyftig/dynamisk zon och en vild zon (se figur 41). Oftast blir det naturligt att den trygga zonen hamnar närmast byggnaden eftersom det nästan alltid är personal där och att det är där barnen tar sig in och ut. Resterande zoner går att anpassa lite efter platsens och byggnadens specifika förutsättningar. Henrik

Figur 41: Konceptsskiss över Malmö stads zoneringsprincip där den trygga zonen oftast hamnar närmast byggnaden följt av den vidlyftiga/dynamiska zonen och ytterst den vilda zonen.

Figur 42: Ett hemligt rum bland området med spänger och olika vegetationstyper vid Iduns park

Figur 43: Den gamla vindmöllan som saknar vingar har varit en inspirationskälla under gestaltningsarbetet

framför även att man i detta projekt valde att lokalisera många av de mer vilda och vegetativa områdena till parkens delar.

Den fysiska utformningen av detta projekt var till stor del inspirerad av en gammal vindmølla vid områdets sydvästra hörn. Vindmøllan har inte längre några vingar kvar, vilket landskapsarkitekterna tog fasta på i gestaltningen. Invid några av entréerna till parken finns uppbyggda portaler som har fått formen av en vindmøllas vingblad. Även i plan går det att urskilja formen av vingblad på utvalda platser. Henrik menar att man generellt ska vara lite försiktig med planestetik men att det i detta fall fungerade ganska bra. I norr har cykelparkeringen fått formen av en solfjäder och även skolgården har organiserats efter vingarnas karaktäristiska form. Jag frågar om gestaltningen ofta uppkommer på detta vis varpå Henrik förklarar att det inte är ovanligt. Man får en idé som man sedan arbetar vidare med. Om idén är bra kan man hänga kvar vid den hela vägen, men ibland försvinner den och så har man kvar något som är bra för brukarna fastän ingen riktigt minns varför det blev som det blev.

Vidare menar Henrik att det generellt är viktigt att tänka på att rita för alla när man gestaltar platser för barn. Utrustningen bör vara tillgänglighetsanpassad så långt det är möjligt samtidigt som det exempelvis också måste finnas

utmaningar för barn som inte sitter i rullstol. Det är bra att lyssna på önskemål från såväl pedagoger som barn samtidigt som detta måste ske inom rimlighetens gränser. Barn har ofta väldigt specifika önskemål som inte alltid går att realisera. Det är därför viktigt att man som utbildad kan tolka dessa önskemål och omvandla till en fungerande gestaltning. Att utgå från tidigare erfarenheter av liknande projekt kan på så vis vara gynnsamt när nya platser ska gestaltas.

Även framtida skötselpersonal kan ha betydande synpunkter gällande gestaltningen. Ytorna måste vara hållbara ur skötselsynpunkt för att fungera, men samtidigt är det viktigt att gestaltningen inte enbart är ett resultat av huruvida olika skötselredskap och maskiner kan användas eller inte på platsen. Om man hårdrar det menar Henrik att det bästa utskötselsynpunkt vore en helt asfalterad yta som inte kräver någon skötsel. Här blir det viktigt att istället liera sig med den delen av skötseln som tycker att det är lustfyllt och meningsfullt med växter så att man på så vis kan skapa en miljö som barn kan trivas och utvecklas i. Henrik nämner dock att utförare och beställare måste vara överens om ambitionsnivån samt att beställaren måste vara medveten om vilken typ av skötsel som den framtida anläggningen kan komma att kräva. Om gestaltningen innefattar ytor som inte går att sköta med maskin måste man vara överens om detta innan.

Slutligen menar Henrik att utemiljön måste gestaltas på ett vis som stöttar verksamheten och dess behov. Till exempel behöver man avsätta ytor för cykelparkering och parkering för rörelsehindrade. Även fettavskiljare för storkök ska grävas ner vilket kan komma att påverka gestaltningen. Vidare är det viktigt att det invid entréer inte är allt för stora höjdskillnader, eftersom detta kan orsaka fara när exempelvis matvagnar och liknande rullas in. Henrik understryker att säkerheten är viktig och berättar att han exempelvis alltid försöker undvika backrörelser för fordon vid angoring. Backning av fordon intill skolor och förskolor innebär stora risker som i möjligaste mån bör undvikas, trots att det kan ta mycket plats i anspråk. När dessa aspekter har planerats för har man förhoppningsvis fregat en stor yta för barnen som kan organiseras på ett meningsfullt vis. Henrik menar att det är fördelaktigt om gårdarna inte blir allt för uppdelade och att de ska vara lätta att överblicka för pedagoger. Samtidigt som barnen ska kunna gömma sig i lekbuskage och känna sig fria, ska utformningen av gårdarna göra det enkelt för pedagoger att hålla god uppsikt över såväl grindar som barn.

Utvecklingspotential

Henrik är i stort sett nöjd med gårdarna, men berättar att han förmodligen hade lagt mindre pengar på gummiasfalt och mer pengar på fler träd av stora kvaliteter på skolgården om han hade fått i uppgift att rita om platsen idag. Strålningsdirektiven fanns inte då, gissar Henrik som berättar att träden hade skapat bättre skydd från solen på gården som står i ett mycket solexponerat läge. Utöver detta nämner Henrik att han är osäker på hur resultatet med fruktodlingen i parken blev och att det nog känns långt ifrån en äppelodling i Kivik som det var tänkt.

Jag nämner att skolan i efterhand har behövt anlägga en sandlåda på gården då detta saknades i den ursprungliga gestaltningen varpå Henrik blir förvånad. Han minns inte helt men tror att man tog beslutet om att en sandlåda inte var nödvändig utifrån en bedömning av åldersgruppen på skolan.

Figur 44: Området vid Iduns park som är inspirerad av äppelodlingarna i Kivik

- A PORTIK INSPIRERAD AV EN VINDMÖLLAS VINGBLAD
- B DEN GAMLA VINDMÖLLAN SOM SAKNAR VINGBLAD
- C PLANTERINGSYTA INSPIRERAD AV KIVIKS APPELODLINGAR
- D SPÅNGER OCH REPRESENTATIONER AV OLIKA VEGETATIONSTYPER
- E LUSTHUS I TRÄ
- F DIKET FÖR VATTENAVRINNING SOM GRÄNS MELLAN PARK OCH SKOLGÅRD
- G ÖPPEN AKTIVITETSYTA
- H LEKPLATS
- I PLANTERING INSPIRERAD AV ENERGISKOGAR
- J VEGETATIONSYTA MED KULLE
- K BOULEBANOR

Figur 45: Illustrationsplan över Iduns park med tillhörande information

DETTA TAR JAG MED MIG IN I DESIGNPROCESSEN

Intervjuerna har gett mig inblick i hur verksamheterna organiserar och lägger upp sin utomhusvistelse och vidare har jag fått en idé om vad i utemiljöerna som fungerar och inte. Jag har även blivit mer införstådd i hur samnyttjansprojekt fungerar och bör planeras i praktiken. Intervjun med Henrik har gett mig en vidare förståelse över hur viktigt det är att få till de administrativa delarna med samnyttjansprojekt. Beställare och utförare måste vara överens om ambitionsnivån på projektet och det måste finnas en plan över hur ytorna kommer att skötas och av vem. För att samnyttjande verksamheter tros det även vara en fördel om gården till förskolan eller skolan ritas samtidigt och av samma kontor som den tilltänkta grönytan för samnyttjan, så att de bättre kompletterar varandra.

Något jag saknar efter den genomförda intervjustudien är barnets perspektiv. Det jag får ut av intervjuerna är i grund och botten vuxnas bilder och idéer kring barnens utomhusvistelse. Därför hade det varit värdefullt och intressant för mig att få ta del av barnens egen bild av vad de tycker om att hitta på under sin utomhusvistelse och vilka ytor och redskap de använder under olika lekar.

Inför gestaltningsarbetet tar jag med mig att en variationsrik gård med många olika lekerbjudanden som kan tilltala olika barn, oavsett funktionsvariation, är viktigt. Det är fint om gården är uppbyggd så att den lockar till lek och rörelse. Sandlåda och gungor är två exempel på populär lekutrustning och vidare har vegetationen stor betydelse för den äventyrliga leken. Det är även fördelaktigt om utrustningen och annat material kan nyttjas på ett flexibelt vis och möjliggör för en stimulerande utomhusvistelse året om och i växlande väderlek. Således blir aspekter som belysning och solskydd viktiga för möjligheten att nyttja gården under olika säsong och väder.

Gröningen var en viktig del av Hyllievångsskolans utomhusvistelse och pedagogen på Iduns förskola uttryckte även att de ville använda denna yta mer. Den öppna ytan tycks alltså vara en populär samlingspunkt som lämpar sig för olika former av lekar. Även vattenleken var något som fascinerade barnen.

Vidare nämner Henrik att det är bra att om gårdarna kan stå på egna ben trots deras planerade samnyttjan med annan grönyta. Han påtalar även att säkerheten på gårdarna är viktig och hur utemiljön har potential att stötta den pedagogiska verksamheten, vilket är något som jag vill ta fasta på inför mitt kommande gestaltningsarbete.

God uppsikt tycks även vara något som främjar leken och underlättar för pedagoger. Intervjuerna visar att pedagogerna har strategier över hur de ska stå på gårdarna för att hålla god uppsikt. Pedagogen på Iduns förskola nämner även att en effekt av verksamhetens samnyttjan är att pedagogerna behöver hålla mer koll på grindarna så att de är stängda. Även Henrik nämner att god uppsikt är en nyckel i en framgångsrik skol- eller förskolegård då barnen tillåts bli mer självständiga.

Med detta sagt har jag även fått en klarare bild över hur mycket makt de vuxna har över barnens utomhusvistelse. Även om förutsättningarna för den stimulerande och aktiva leken finns, är det i slutändan upp till pedagoger och vuxna att bestämma huruvida barnen ska få möjlighet att komma ut över huvud taget.

Figur 46: Karta över Hyllie och planområdet där Frejas förskola ska byggas. Området är markerat med röd streckad linje. Skala 1:10000

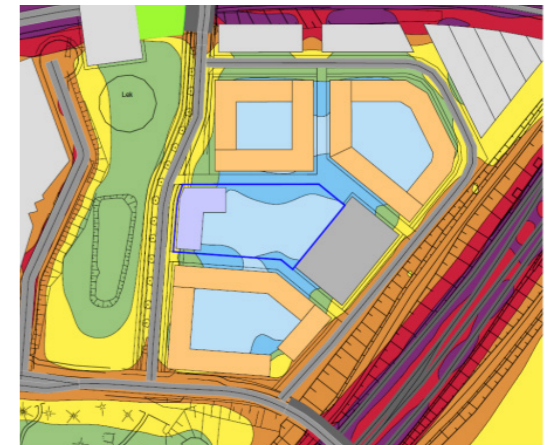
- PLANOMRÅDE FÖR FREJAS FÖRSKOLA OCH INTILLIGGANDE PARK
- OMRÅDESGRÄNS FÖR HYLLIEVÅNGSSKOLAN, IDUNS FÖRSKOLA OCH IDUNS PARK
- HANDEL, KONTOR OCH PARKERINGSHUS
- BOSTÄDER
- SKOLOR OCH FÖRSKOLOR
- PARKER OCH GÅRDEN TILL FREJAS FÖRSKOLA

Designprocessen

Kommande kapitel beskriver min designprocess. Kapitlet beskriver initialt projektet Frejas förskola i Hyllie och ger en inblick i vilka förutsättningar som finns till detta projekt.

Därefter följer en genomgång av de designprinciper jag har tagit fram som stöd för min process, tillsammans med tankar om hur principerna skulle kunna tillämpas på förskolegården och den allmänna parkmarken intill.

Kapitlet avslutas med en genomgång av min egen skissprocess vilken resulterat i det färdiga gestaltungsförslaget. Det har varit svårt att sammanfatta min process eftersom mycket händer och processas i hjärnan samtidigt som skissandet sker.

Figur 47: Utdrag från detaljplan 5530 som visar på resultatet av den utförda bullerutredningen för platsen. Kartan visar beräknade bullervärden 2m ovan mark

Frejas förskola

Frejas förskola är en del av ett utvecklingsprojekt inom Hyllie som initierats av Malmö stad och ligger inom detaljplan Dp5530 som vann laga kraft 22-03.24.

Det nya planområdet ska omfatta fem kvarter, däribland Frejas förskola och en park öster om Malmömassan (se figur 48). Förskolan och dess gård omsluts av några högre huskroppar varav ett är parkeringshus.

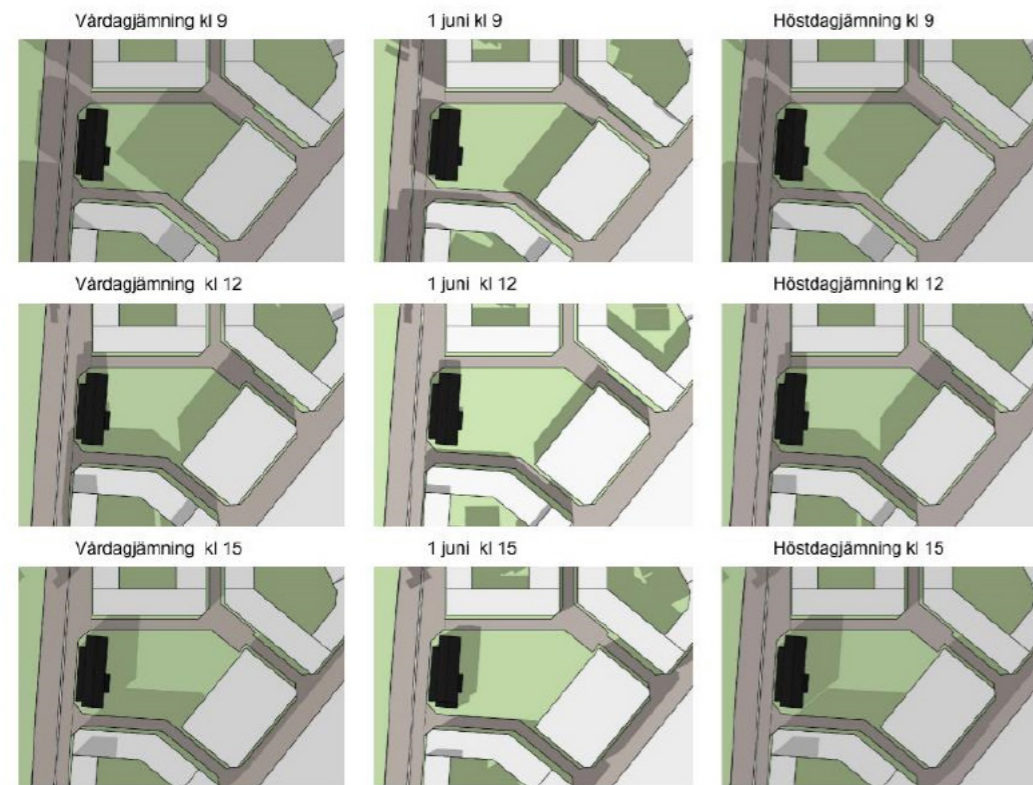
Norr om kvarteret korsar motorvägen Annetorpsvägen och i Öster gränsar området till järnvägsspåren (se figur 46). Ljudnivån från trafiken förväntas alltså bli hög och i de bullerutredningar som utförts i samband med projektet framgår att de byggnader som omsluter förskolan är nödvändiga för att uppnå godkänt låga bullernivåer på förskolegården (se figur 47). I detaljplanen och i ett utlåtande efter granskning (Malmö stadsbyggnadskontor, 2022) framgår även att förskolebyggnaden måste placeras mot Hyllievångsvägen för att uppnå godkända bullervärden på förskolegården.

Förskolan förväntas inrymma runt 100 barn. Detaljplanen anger att det är sannolikt att förskolegården uppnår en friyta om 30 m² / barn vilket är det idag gällande riktvärdet från Malmö stad. I en ännu opublicerad förstudierapport om projektet utförd av Arkitektgruppen på uppdrag av Malmö stad, framgår dock att delar av ytbehoven som beskrivs i detaljplanen har underskattats. Till exempel kommer cykelparkeringar uppta mer yta än vad man till en början har uppskattat och vidare hade man inte tagit tillräcklig hänsyn till behovet av inlastningszoner och förgårdsmark. Förstudierapporten visar istället att ett mer sannolikt friytemått på förskolegården kommer vara 28 m² per barn. Verksamheten behöver därför ansöka om avsteg då friytan inte kommer vara tillräcklig sett till Malmö stads egna riktlinjer. I förstudierapporten föreslås att närheten till den planerade parken kan anföras som ett argument för att bevilja en lägre friyta.

I förstudien har man även genomfört en skuggstudie som visar att stora delar av förskolegården kommer att vara skuggad

Figur 48: Utdrag från detaljplan 5530 som visar på planbestämmelserna över området. Röd markering visar Frejas förskola med tillhörande gårdsyta

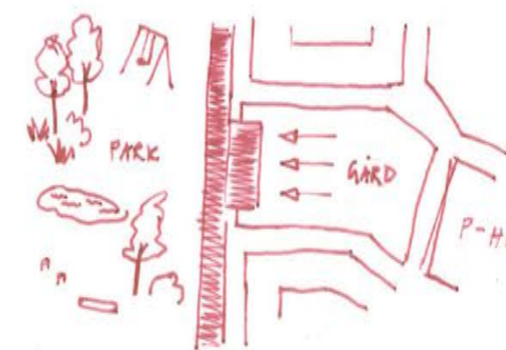
Figur 49: Utdrag från en ännu opublicerad förstudierapport, utförd av Arkitektgruppen, som visar på skuggbildningar över gården. Under vintermånaderna är gården så gott som skuggad.

under stora delar av året (se figur 49). Detta ger konsekvenser för gestaltandet av gården då gårdens soliga lägen bör utnyttjas maximalt.

Gällande förskolans förväntade samnyttjan med den intilliggande parken är min bedömning att förutsättningarna på platsen hade kunnat vara bättre. Byggnadens tänkta placering gör den till en barriär ut mot parken. Sikten ut över parken kommer vara närmast obefintlig sett från den egna gården, vilket ger en känsla av distans. Vidare kommer Hyllievångsvägen utgöra ytterligare en barriär för barn och pedagoger att ta sig över när de vill nyttja parkens yta (se figur 50). Även detta är en faktor som begränsar förutsättningarna för en god samnyttjan på platsen.

För verksamhetens samnyttjan hade det varit bättre att leda om vägen så att den inte korsar mellan parken och förskolan, samtidigt som förskolans byggnad placeras i Öster mot parkeringsbyggnaden. En sådan förändring hade skapat en mer öppen och inbjudande kontakt mellan park och förskolegård (se figur 51), vilket i förlängningen hade bäddat för en förenklad framtida samnyttjan.

Beslutet om förskolebyggnadens placering har som tidigare nämnts tagits med hänsyn till de höga bullernivåer som förutspäts genom bullerutredningen. Det är alltså troligt att en omplacering av förskolebyggnaden enligt ovan

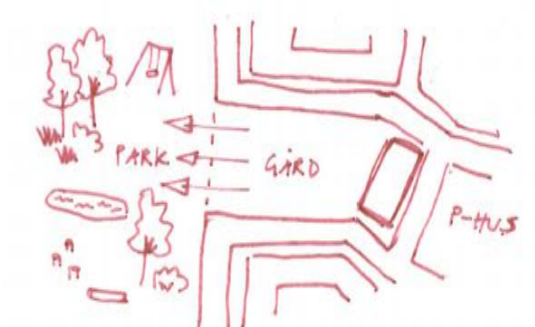

Figur 50: Hyllievångsvägen och förskolebyggnaden utgör barriärer mellan park och förskolegård

nämnda exempel inte hade gått att realisera i praktiken, eftersom en sådan förflyttning hade inneburit ett försvagat skydd från buller från Hyllievångsvägen.

För detta arbete har jag valt att utgå från de förutsättningar som förstudien och detaljplanen föreslår. Trots att det hade varit roligt att skissa på ett förslag där samnyttjan står i fokus med tanke på uppsatsens huvudämne, tyckte jag att det var mer intressant och meningsfullt att rita på ett förslag som är mer verklighetsförankrat och realiserbart än det tidigare nämnda alternativet. Under arbetets gång har jag även lärt mig mycket om kvalitativa lekmiljöer generellt, vad barn och pedagoger tycks uppskatta i deras utemiljöer och hur landskapsarkitekten bör tänka för att lyckas med en gestaltning. Dessa lärdomar blir användbara under gestaltningsprocessen av gården till Frejas förskola, trots att det jag fått till mig gällande samnyttjan inte blir direkt applicerbart för detta projekt.

Med detta sagt är det fortsatt viktigt att se på den allmänna parkmarken som en bonus eller ett komplement till den egna förskolegården. Det gestaltningförslag som i framtiden kommer presenteras för den allmänna parkmarken bör således ha planerats med barnen och deras behov i åtanke. Arbetets nästkommande del diskuterar bl.a. vilka aspekter som kan vara viktiga att tillgodose på parkmarken såväl som på förskolegården.

Figur 51: En omdragning av vägen och en omplacering av byggnaden hade underlättat verksamhetens framtida samnyttjan

Designprinciper

Genom litteraturstudier, intervjuer och utvärdering av gårdarna på Iduns förskola och Hyllievångsskolan har jag formulerat ett antal gestaltungsprinciper som jag avser utgå ifrån under gestaltningen av utemiljön på Frejas förskola. Förhoppningen med att formulera dessa principer var att hjälpa mig framåt i min gestaltungsprocess.

Utöver de kvaliteter som jag valt att fokusera på finns även andra aspekter i utemiljön som är viktiga att tänka på såsom säkerhet och skötsel. Givetvis kommer jag även ta hänsyn till att gården på Frejas förskola ska vara säker och gå att sköta om. Däremot har jag valt att inte se dessa aspekter som del av mina bärande idéer för gestaltningen.

Jag vill att leken ska få ta plats och vara i fokus på denna förskolegård. Därför är de aspekter som jag valt att fokusera på kvaliteter som jag tror kommer gynna och locka till mer lek på gården.

De kvaliteter som jag valt att ta fasta på under gestaltungsarbetet av utemiljön på Frejas förskola, beskrivs och motiveras i nedanstående stycke. Avslutningsvis följer en reflektion över vilka aspekter som kommer att vara viktiga att tänka på under ett framtida gestaltungsarbete av den intilliggande parkmarken utifrån ett samnyttjansperspektiv.

Belysning

Både pedagogen på Hyllievångsskolan och Iduns förskola nämner att de saknas bra belysning på gårdarna. Pedagogerna menar att detta hade varit en tillgång på gårdarna som både skulle berika och underlätta för barnens utomhusvistelse. Av denna anledning anser jag att det finns mening i att undersöka hur en förskolegård med bra belysning skulle kunna se ut, trots att belysning inte är något som behandlats i den litteratur jag studerat eller i de utvärderingsverktyg jag använt mig av. Under vinterhalvåret mörknar det snabbt i Sverige, vilket begränsar barnens möjlighet till utomhusvistelse och här har rätt belysning potential att kompensera för detta dilemma.

Det finns dock en risk för att belysningen blir ett problem för grannar, vilket visat sig vara fallet på Hyllievångsskolan, varför jag vill fokusera på mer stämmingsfull belysning som lockar till lek och upptäckt snarare än belysning med syfte att lysa upp hela gården. Jag tror att även lite svagare belysning som är integrerad i landskapet på gården kan bli ett roligt och spännande element för barnen. På Frejas förskola vill jag därför försöka använda belysning på ett sätt som främjar leken och möjliggör för längre utomhusvistelse.

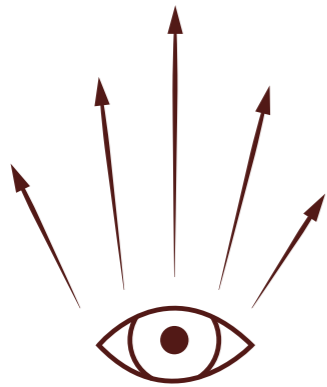

Äventyr

I intervjun med pedagogen på Iduns förskola och den ansvariga/medverkande landskapsarkitekten Henrik Näsström framgår att det är kul för barnen om gården gestaltas på ett vis som uppmuntrar till rörelse och utforskande av olika rum och aktiviteter. Det blir ett äventyr på gården där den ena aktiviteten avlöses av en annan, vilket bäddar för ett dynamiskt upptäckande och lärande.

Även litteraturen framhåller vikten av ett varierat utbud av aktiviteter som samspelar med varandra (Mårtensson, 2013). En gård som erbjuder varierade miljöer och aktiviteter är en gård som stimulerar barnen och uppmuntrar till fysisk aktivitet (Ibid). Ur min litteraturstudie framgår även att det är positivt om lekutrustningen på gården är integrerad och samspelar med landskapet (Jansson, 2016; Beckman 2018).

Jag blev själv mycket inspirerad av gårdarnas upplevda flöde på Hyllievångsskolan och Iduns förskola och kände hur det hade en medryckande effekt. På Frejas förskola vill jag därför försöka utforma gården till ett äventyr som möjliggör för spännande upptäckter varje dag för barnen.

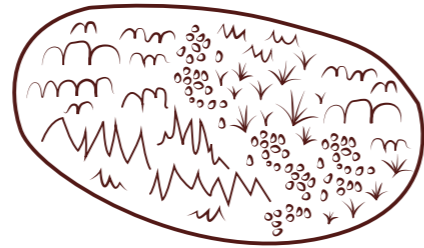

Uppsikt

Att gårdarna ska vara enkla för pedagoger att överblicka är något som framförallt diskuterades som en fördel i intervjun med Henrik Näsström. På samma sätt som Lundström (2018) beskriver hur pedagoger tenderar att samla barnen i högre utsträckning på platser som inte är inhägnade, är min bild att pedagoger kan bli stressade och vilja samla barn mer frekvent på gårdar som är svåra att överblicka.

Att möjliggöra för en god uppsikt över gården kan göra leken friare eftersom pedagoger då slipper samla barnen för att hålla koll på dem. Pedagogerna på Hyllievångskolan och Iduns förskola nämner att man har för vana att dela upp sig över zoner på gårdarna för att bättre kunna hålla koll på barn och elever. Även detta talar för att det är värdefullt för anställda (och i förlängningen för barnen) att kunna överblicka och se barnen på gården utan att behöva samla dem och styra leken.

Att enkelt kunna se att grindarna är stängda är också något som tros underlätta mycket för pedagogerna. Jag vill gestalta gården på Frejas förskola så att pedagoger kan känna sig trygga i att låta barnen springa fritt och här tror jag att överblickbarhet är en stor nyckel.

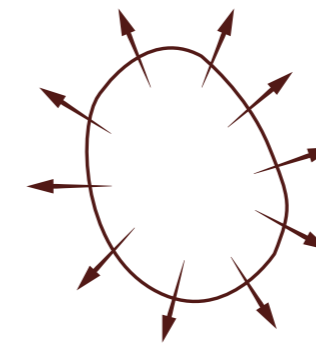

Vegetation och skugga

Vegetation är en kvalitet i utemiljön som kan bidra till synergieffekter och ytterligare kvalitativa mervärden på förskolegårdar, vilket återkommande tas upp av den studerade litteraturen (Björklid, 2005; Mårtensson, 2012; Jansson et al, 2021).

Även ur de utvärderingsverktyg som jag använt mig av går att utläsa att varierad växtlighet på förskolegårdar skapar kvalitativa mervärden för barnen. Naturligt material såsom pinnar, löv och kastanjer kan bli rekvisita i olika fantasilekar såväl som verktyg och byggmaterial i olika konstruktionslekar (Mårtensson, 2012). Vidare kan träd och växtlighet även nyttjas inom den pedagogiska verksamheten som ett sätt att lära sig om årstidsväxlingar bland annat (Szczepanski, 2014). Vegetation kan även innebära skuggmöjligheter, vilket var en bristvara på Hyllievångskolans utemiljö. På gårdarna till Iduns förskola och Hyllievångskolan syntes tydliga tecken på slitage vilket tyder på att dessa ytor är populära platser för barnens lek.

På Frejas förskola vill jag utforska hur en varierad vegetation kan skapa såväl lek- och lärmiljöer för barnen samtidigt som den bidrar till värdefullt skydd från solens strålar.

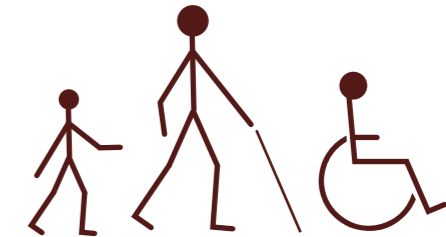

Öppen yta

Jag har under arbetets gång övertygats om att den öppna ytan har en speciell betydelse och är värdefull för barnens lekar och självständiga utforskande. Den öppna ytan utanför gården på Hyllievångskolan är en populär plats för olika aktiviteter som anordnas av verksamheten. Detta visar intervjun med pedagogen på Hyllievångskolan såväl som den utvärdering jag gjort av platsen. Vidare framgår det av intervjun med pedagogen på Iduns förskola att en öppen yta var något som pedagogerna saknade med den egna gården.

Litteraturen visar även att oprogrammerade platser för lek är värdefulla för barnen (O'Brien et al., 2000). Detta är platser där barnen får använda sin fantasi och leka på sina egna villkor (Ibid). Förskolegården är vidare en plats som vanligtvis innehåller många fasta lekredskap som lämpar sig för en viss typ av lek. Den öppna ytan, liksom lekbuskage och dungar, är däremot ett exempel på en plats där leken tillåts bli mer fri och fantasistyrd. Ena dagen blir det en arena för bollsport och nästa dag kan ytan ha förvandlats till en scen.

I min gestaltning av gården på Frejas förskola avser jag inkludera en öppen yta där leken kan bli olika från dag till dag.

Tillgänglighet

Min målbild är att utformningen av gården till Frejas förskola ska möjliggöra för alla att nyttja den så långt det är möjligt.

Intervjun med Henrik Näsström gav mig insikt i att tillgängligheten på skol- och förskolegårdar är otroligt viktig. Gården på såväl Hyllievångskolan som Iduns förskola har en mycket god tillgänglighet där markmaterialet gör det möjligt för alla att komma åt och nyttja gårdarnas olika rum och aktiviteter. Besöken på de båda gårdarna inspirerade mig och fick mig att inse att en god tillgänglighet inte nödvändigtvis behöver innebära en begränsad design. Givetvis bör det fortfarande finnas vissa utmaningar på gården, men det är viktigt att barn (och vuxna) med olika funktionsvariation kan känna sig delaktiga på gården och dess olika möjligheter till aktivitet.

Jag vill att gården till Frejas förskola ska vara en inkluderande miljö där alla har tillgång till och kan nyttja de flesta av gårdens aktiviteter.

Parkmarken som bonus

Som tidigare beskrivits är min bedömning att de spatiala förutsättningarna för en framgångsrik samnyttjan på Frejas förskola är dåliga (se sidan 59). Att gården till Frejas förskola dessutom inte når upp till de rekommendationer om yta som Malmö stad föreskriver, blir ytterligare en brist som är svår att rättfärdiga eller kompensera för.

Däremot har den närliggande parkmarken fortfarande potential att bli en tillgång till förskoleverksamheten som, om än med mer möda än nödvändigt, kommer att kunna nyttja dess ytor i framtiden. Därmed blir det viktigt att parkens innehåll kan användas och är anpassat till förskolebarnens behov. Även bristen på yta inom den egna förskolegården medför högre krav på att den intilliggande parkmarken blir en yta som är meningsfull för förskoleverksamheten att nyttja.

Inom ramen för detta arbete har det dessvärre inte funnits tid att producera ett gestaltningsförslag av parkens yta. Däremot har jag, med hjälp av de insikter jag tillgodogjort mig under arbetets gång, samlat några aspekter som enligt mig kommer att vara viktiga faktorer att tänka på vid en gestaltning av den allmänna parkmarken (se figur 52). Alla ovan nämnda designprinciper som är ledord för gestaltningen av förskolegårdar har givetvis ett värde även på parkmarken. Dock finns vissa aspekter som är viktigare än andra:

Till att börja med har det blivit tydligt att den öppna ytan har stor betydelse för såväl skol- och förskoleverksamheter (se sidan 63). Det är troligt att den öppna yta som kan avsättas inom gårdsytan inte blir fullt tillräcklig, varför det finns ett stort värde i att planera för en stor öppen yta som lämpar sig för olika aktiviteter på den allmänna parkmarken. Den öppna ytan bör lokaliseras på ett vis som gör den lätt att nyttja för förskolegårdens verksamhet. Det kan till exempel innebära att den öppna ytan placeras nära förskolan samtidigt som den på ett meningsfullt vis har avgränsats och avskärmat från vägen intill.

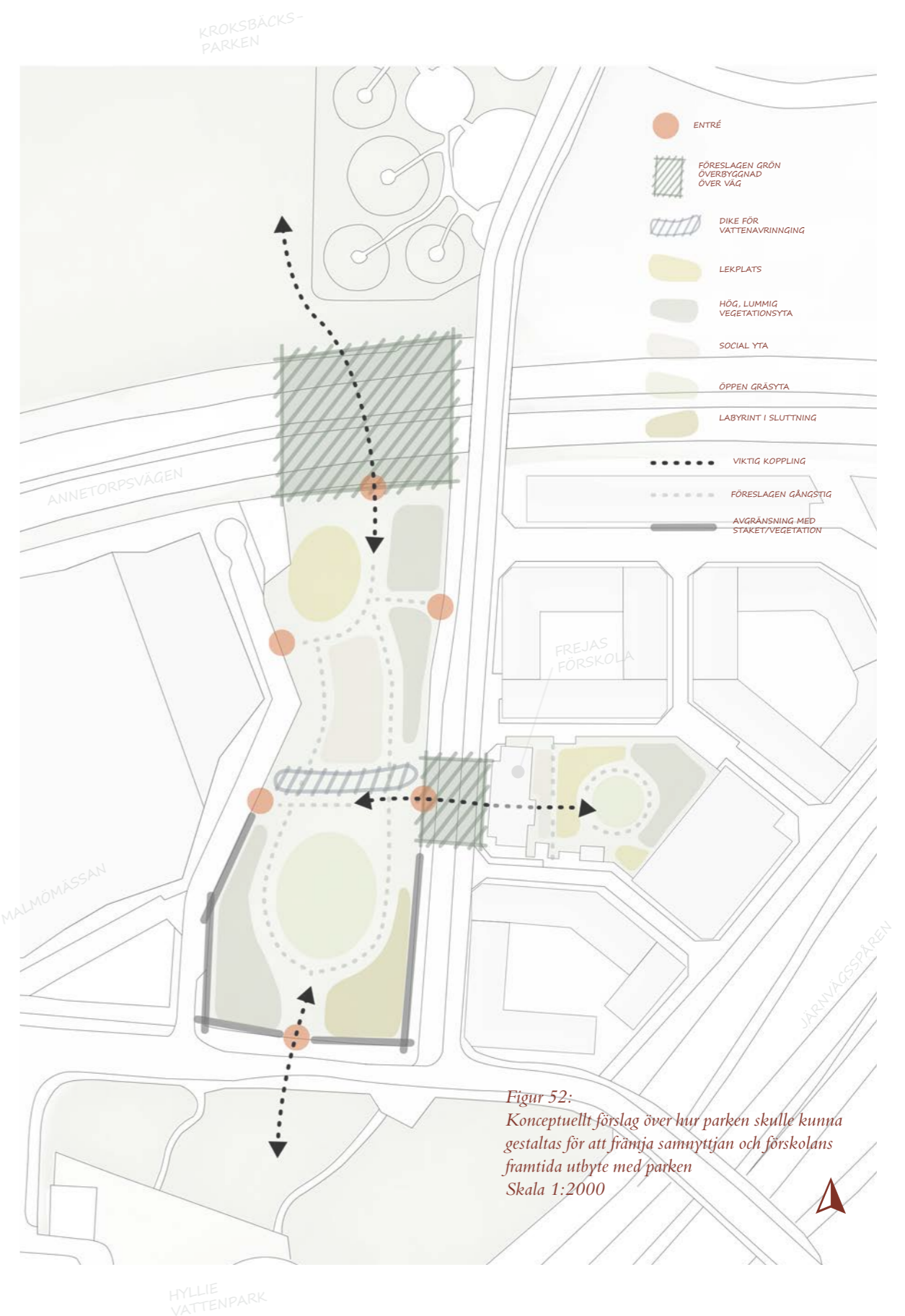
Även uppsikt och avgränsningar är något som är viktigt att beakta vid gestaltningen av parkmarken. Som tidigare nämnts tillåts lekar ofta att bli friare

på ytor där pedagogerna kan se och håla koll på barnen utan problem (se sidan 62). Därför blir det viktigt att ytor på parkmarken som är ämnade att fungera för förskoleverksamheten är lätta att överblicka. Denna typ av ytor bör således inte innehålla alltför höga höjdskillnader då detta kan medföra skymd sikt och vidare bör vegetation placeras strategiskt för att stärka parkens funktioner.

Det finns även mening i att skapa tydliga gränser och avgränsningar inom vissa områden på parkmarken. Sådana typer av rumsliga indikationer, såsom en häckplantering eller varför inte ett dike, gör att pedagogerna på ett enkelt sätt kan kommunicera och visa barnen var gränserna går för dagens aktiviteter. För att skapa ytterligare trygghetskänsla för såväl pedagoger som barn hade man även kunnat anlägga häck eller staket vid parkens yttre gränser. Detta bör prioriteras vid ytor som kantas av högre och lumrigare vegetation, eftersom sikten vid sådana ytor blir begränsad.

Vidare finns det stor potential att på parkmarken ge plats åt äventyret. Det bör finnas olika typer av lekmöjligheter som skiljer sig från den utrustning och de kvaliteter som finns inom den egna förskolegården. En lekplats är givetvis viktig på en park, men kanske kan den placeras lite längre bort från förskolan då liknande typ av utrustning kommer finnas på förskolegården. Närmare förskolan bör andra typer av lekmöjligheter såsom vildvuxen vegetation, diken, labyrinter eller kanske lekskulpturer prioriteras. Det är fördelaktigt om det finns ett pedagogiskt värde i de lekerbjudanden som ritas in då detta kan stimulera barnen och främja deras utveckling.

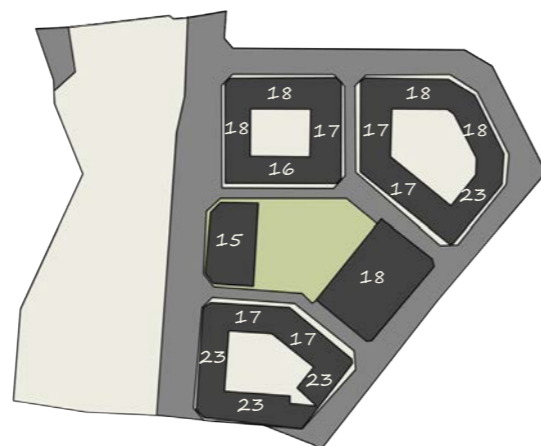
För samnyttjan hade det varit bra att försöka stärka kopplingen mellan park och förskolegården så gott det går. Mitt förslag är att låta vägen som korsar parken och förskolan gå i en tunnel under en grön överbyggnad likt en ekodukt. En sådan lösning hade stärkt den naturliga kopplingen och gjort det lättare att nyttja parkens yta för förskoleverksamheten, då riskerna med att ta sig över vägen byggs bort.

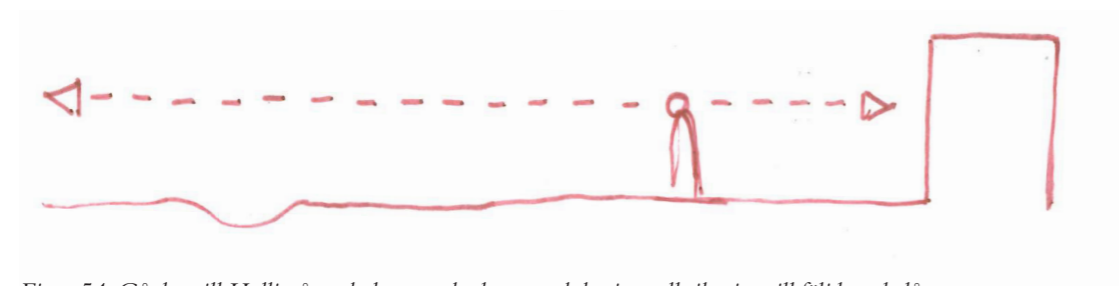
Skissprocessen

Gården till Frejas förskola är väl omsluten av omkringliggande byggnader vilket ger skydd från buller. De höga byggnaderna (se figur 53) kan dock även ha en avskärmande effekt och det är troligt att man inne på gården känner sig fränkopplad från omvärlden.

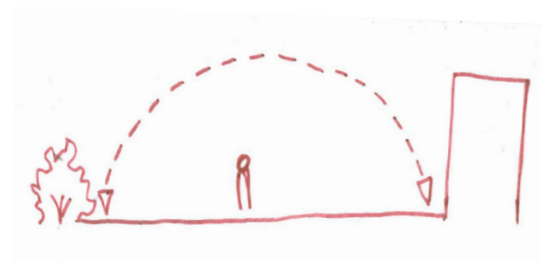
Bebyggelsens struktur runt gården fick mig att fundera över hur gården kommer upplevas och kännas i framtiden när bebyggelsen är på plats. Tidigare har jag skissat på referensplatsernas, Hyllievångsskolan och Iduns förskolas, upplevda riktning (se figur 54 och 55). Jag tror att gården till Frejas förskola kommer ha en stark vertikal riktning (se figur 55) till följd av den omgivande bebyggelsestrukturen tillsammans med gården som blir något mindre än de rekommendationer om yta som Malmö stad föreskriver.

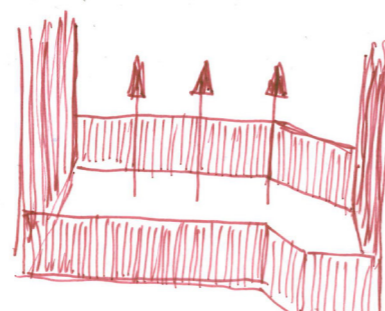
Figur 53: De omgivande byggnadernas högsta nockhöjd i meter avrundat uppåt till närmaste heltal.

Figur 54: Gården till Hyllievångsskolan som hade en stark horisontell riktning till följd av de långa utblickarna från gården

Figur 55: Gården till Iduns förskola hade ett mer intimt och ombonat intryck till följd av vegetationen som omslöt gården

Figur 56: Gården till Frejas förskola tros få ett starkt vertikalt intryck till följd av gårdens storlek och den omgivande bebyggelsen

Gårdens vertikala riktning fick mig att skissa vidare på hur gårdens vertikala utnyttjas på ett roligt och meningsfullt vis.

Jag lät mig inspireras av några fasader runt om i Hyllie som stack ut för mig (se figur 57 och 58). Strukturen och den tredimensionella effekten fick

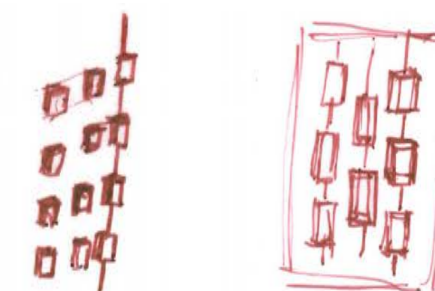

Figur 57: En av fasaderna i Hyllie som gav mig inspiration i skiss- och gestaltningskedet. De utstickande kuberna fick mig att tänka på leksaker

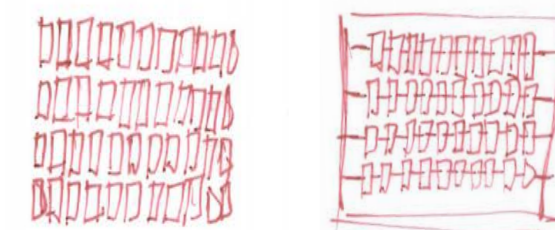

Figur 58: En av fasaderna i Hyllie som gav mig inspiration i skiss- och gestaltningskedet. De utstickande "vingarna" fick mig att tänka på leksaker

mig att tänka på leksaker. Jag började skissa och fundera över hur liknande strukturer skulle kunna appliceras på några av de vertikala ytorna på Frejas förskola (se figur 59, 60 och 61). Ett sådant grepp skulle kanske kunna skapa roliga lekmöjligheter för barnen på annars svårutnyttjade ytor...

Figur 59: Skisser där jag undersöker hur fasaderna som inspirerat mig i Hyllie kan bli lekvänliga applikationer som kan nyttjas av barnen

Figur 60: Skisser där jag undersöker hur fasaderna som inspirerat mig i Hyllie kan bli lekvänliga applikationer som kan nyttjas av barnen

Figur 61: Exempel som visar på hur lekapplikationer i det vertikala planet skulle kunna se ut. Kulramar eller spel med kuber som snurrar runt en axel kan bli roligt för barnen. Även andra strukturer som liknar lådor ovanpå varandra kan nyttjas som sittytta, plats för olika samliga och fynd eller som kuliss i olika fantasilekar

Jag lät mig även inspireras av olika texturer och blev påmind om hur vegetation kan väcka nyfikenhet och fascination...

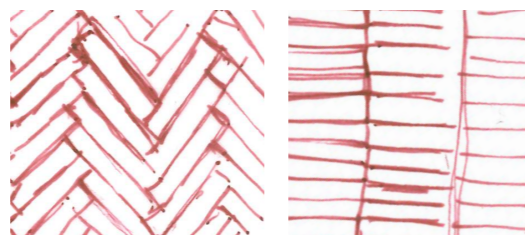
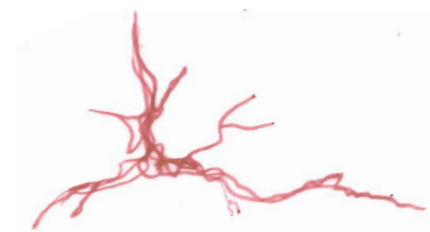
Figur 62: Olika naturliga texturer inspirerade mig

Figur 64: Olika markmaterial kan skapa rumslighet och spännande möten

Figur 63: Olika växter har olika struktur och textur vilket väcker nyfikenhet och kan locka till lärande

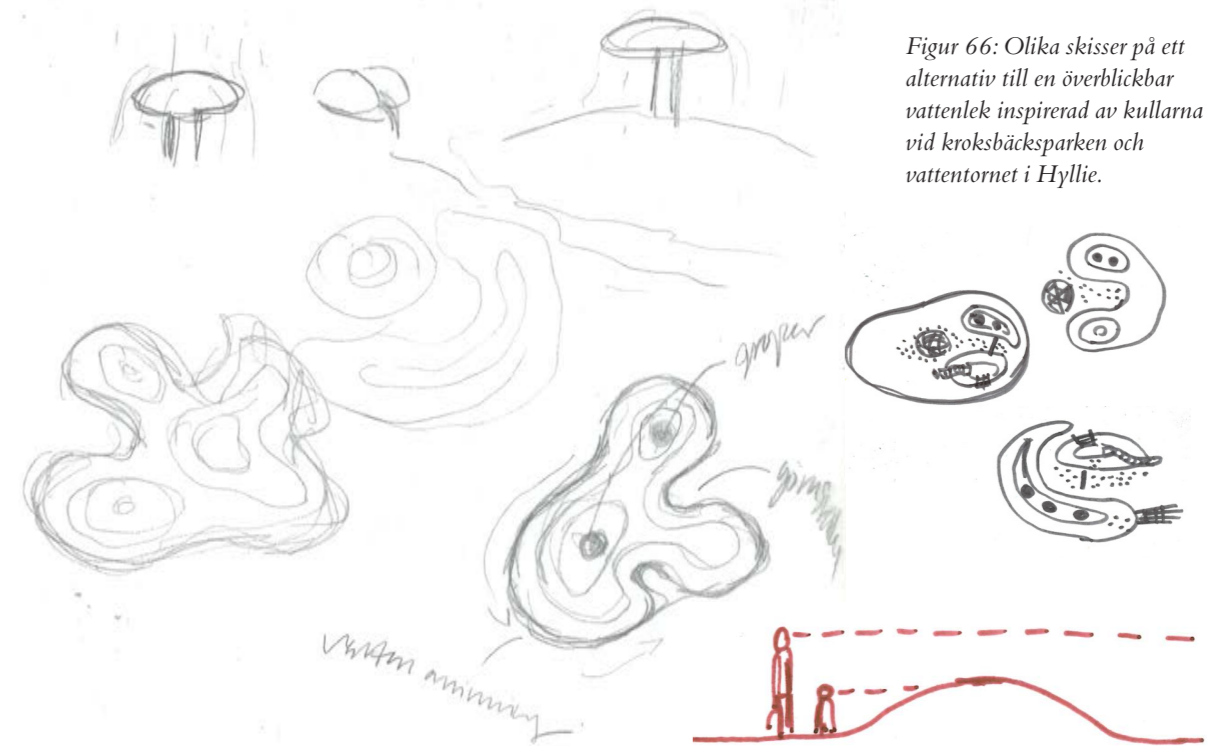

Figur 65: Skisser över olika texturer på olika markmaterial

De höga backarna vid krokbacksparken (se figur 67) inspirerade mig. Även litteraturen gav mig en fingervisning om att topografisk variation kan vara bra och stimulerande på en förskolegård.

Hyllies vattentorn (se figur 67) är också något som sticker ut med området. Jag fick en idé om

att kombinera nivåskillnader med någon form av vattenlek som jag började skissa på (se figur 66). Tanken var att göra höjderna så höga att de blir spännande för barnen att springa runt och leka vid, samtidigt som en normallång vuxen skulle kunna se över kullarna för att lättare hålla uppsikt över barnens lek (se figur 66).

Figur 66: Olika skisser på ett alternativ till en överblickbar vattenlek inspirerad av kullarna vid krokbacksparken och vattentornet i Hyllie.

Figur 67: Hyllies vattentorn och kullarna vid krokbacksparken var en inspirationskälla under skissprocessen

En av mina tidiga skisser föreställande Hyllies tillväxt genom åren gav mig inspiration till hur jag ville att funktionerna på gården skulle organiseras (se figur 68).

Genom tydliga noder och samlingspunkter som kopplas samman med varandra ville jag främja äventyrskänslan på gården samtidigt som den upplevda rumsligheten vid de olika noderna förstärks (se figur 69 och 70).

Figur 68: En tidig skiss av Hyllies tillväxt

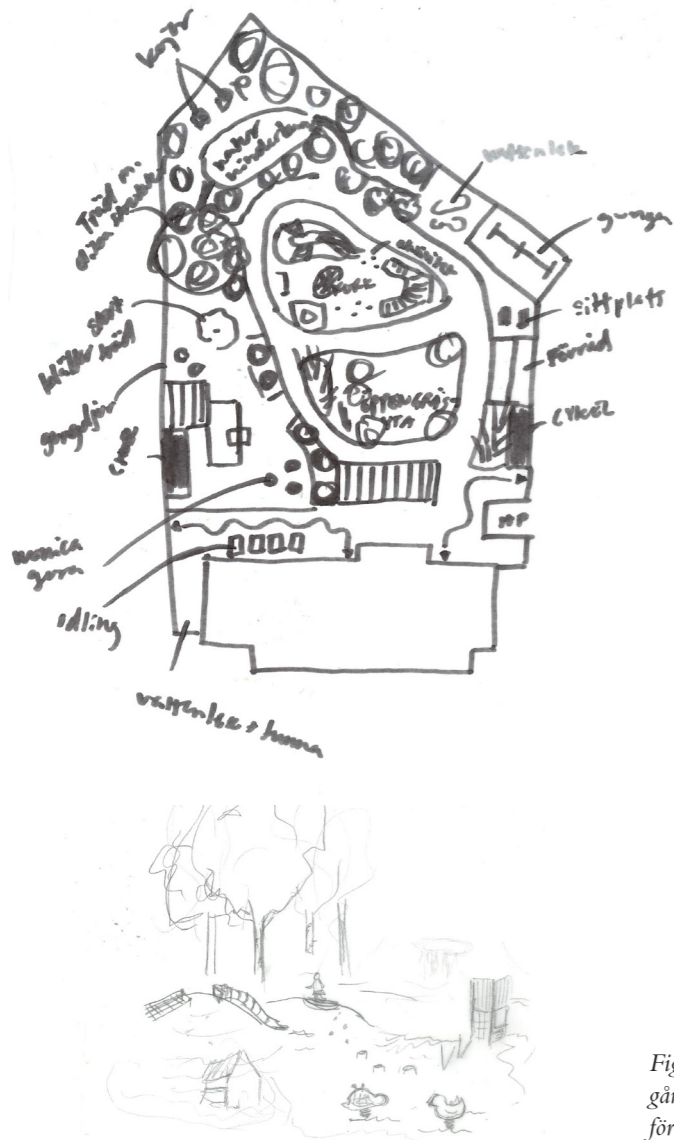
Figur 69: Skiss över hur jag tänker att lekmöjligheterna på gården till Frejas förskola kan organiseras i noder som sammankopplas med varandra för att stimulera till rörelse och nya upptäckter

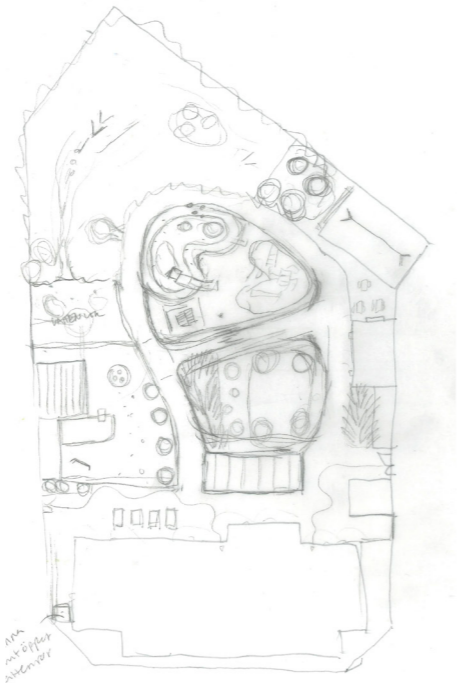
Figur 70: Skiss som visar på några av de funktioner som jag vill att gården till Frejas förskola ska inrymma och ett konceptuellt förslag på hur de kan organiseras. Vid gårdens mitt tänker jag mig en öppen yta som binder ihop gårdens olika rum och funktioner

Skisser av min gestaltning börjar ta form och växa fram. Till en början var jag väldigt övertygad om gungornas placering då jag tyckte att de passade så fint i hörnet mellan stängsel och parkeringshus.

Vidare var jag även bestämd om den bästa placeringen för gårdens pergola vilket syns i mina skisser. Alla tidiga skisser visar på samma placering av gungor såväl som pergola. Denna beslutsamhet bidrog till att det resterande upplägget av gårdens ytor och funktioner blev ganska låsta och snarlika varandra (se figur 71).

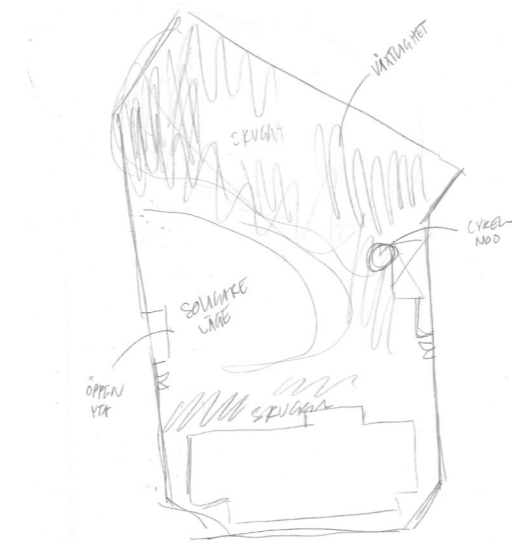

Figur 71: Skisser som visar mina tidiga planer för gården. Jag var länge bestämd om den bästa placeringen för gungor och pergola vilket resulterade i att den övriga utformningen också blev låst

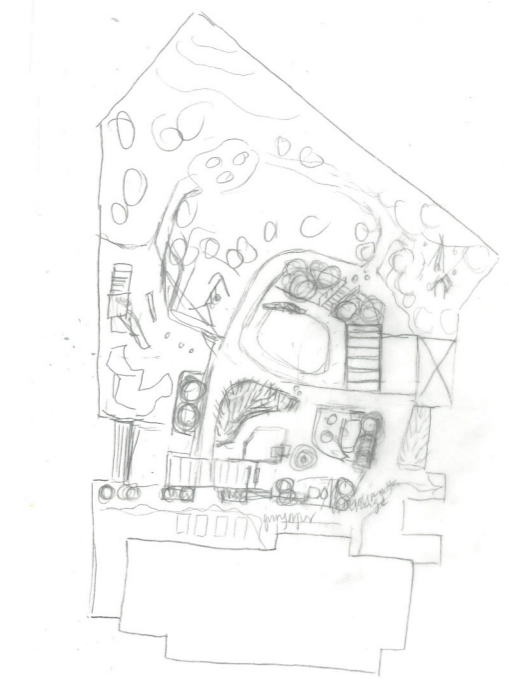
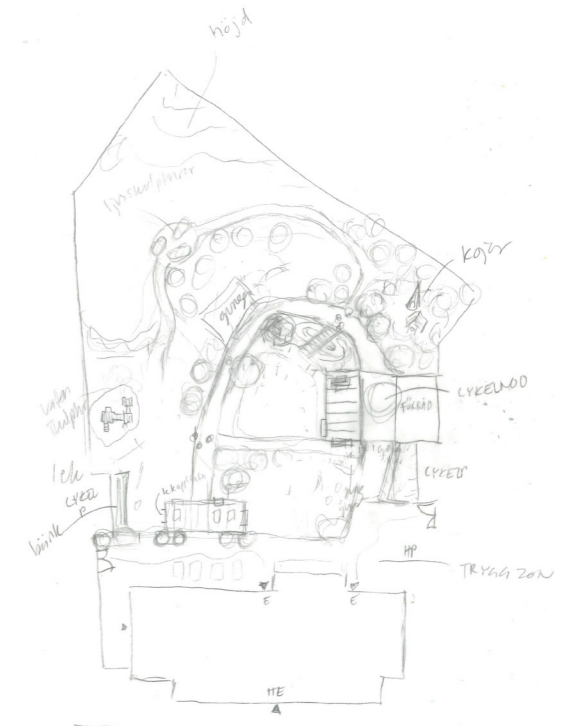

Något gjorde att jag inte kände mig nöjd. De tidigare skisserna kändes inte logiska sett till rörelsemönster, rumslighet och entréer. Jag valde att skissa vidare och började då med en enklare analys av gården där några noder och skuggförhållandet på gården markerades ut (se figur 72). Det var information som jag hela tiden haft i bakhuvudet. Trots detta gjorde skissen att dessa viktiga förhållanden blev mer tydliga för mig. Jag fick en nystart i mitt skissarbete och kunde tänka om i gestaltningen. Gungorna lokaliserades till en annan del av gården och även pergolan fick flytta några meter. Min tanke var att lokalisera den mesta av växtligheten till gårdens redan skuggigare lägen och utnyttja det lite soligare läget bättre. Vidare ville jag göra det enkelt att komma till förrådet som troligtvis blir en central punkt för alla barn som tycker om att cykla på rasterna. Samtidigt ville jag att gårdens vägar, stigar och entréer skulle uppmuntra till att utforska gårdens alla funktioner.

Under denna del av processen insåg jag även att jag behövde släppa några av de idéer som jag hade för gestaltningen såsom de storslagna planerna om vattenlek kombinerat med böljande kullar. Gården rymer helt enkelt inte allt utan att bekosta för

Figur 72: Skissartad analys över skuggförhållanden och noder som hjälpte mig framåt i min gestaltningsprocess.

Figur 73: och 74: En omlokalisering av gungor och pergola öppnade upp för nya möjligheter gällande gestaltningen

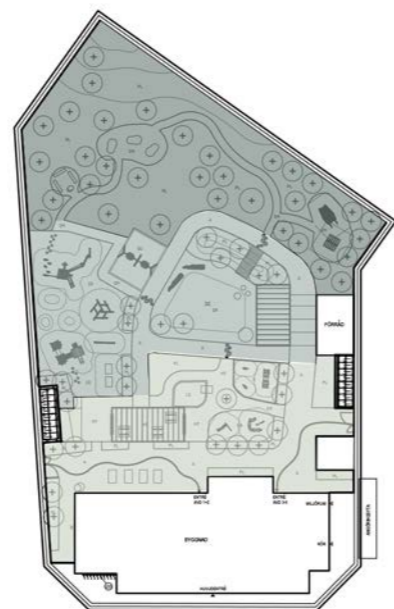
Färdigt förslag

Skisserna, analyserna, litteraturen och intervjuerna mynnade ut i följande förslag (se figur 77). För illustrationsplan utan text se bilaga 8.

Knappt några spår av samnyttjan går att utläsas av planen vilket är synd. Jag valde dock att rita in några fönster i staketet för någon form av kontakt med den intilliggande parken (se figur 75)

Under gestaltungsprocessen har jag försökt att få med de zoner som nämnts i intervjun med Henrik Näsström. Den trygga zonen finns närmast byggnaden följt av den vidlyftiga/dynamiska zonen och gårdens bortre del representeras av den vilda zonen (se figur 76).

För gestaltningen var ledorden belysning, äventyr, uppsikt, vegetation och skugga, öppen yta och tillgänglighet. Jag har försökt få med alla delar samtidigt som det stundtals har varit svårt att få alla bitar att gå ihop. Till exempel är uppsikt och äventyr två ledord som har varit

Figur 76: Zonfördelning av Frejas förskola så som jag valt att gestalta den. Den trygga zonen återfinns närmast gården följt av den vidlyftiga/dynamiska zonen. Ytterst finns den vilda zonen representerad.

Figur 75: Vyer över scenen med soltrappan som åskådarpåls. I vyn syns även en av lekapplikationerna vid pergolan och längst bak skymtas ett par fönster i planket som ska bidra till en bättre koppling mellan park och gård

Figur 77: Färdig illustrationsplan över gården med förklarande text. Vyer är utmarkerade med V tillsammans med tillhörande nummer

1:500

svårt att få ihop ibland. Genom att placera den öppna ytan vid gårdens mitt och höjder såväl som tätare vegetation invid gårdens kanter är min förhoppning att skapa en gård som är lätt att överblicka för pedagoger utan att tumma på känslan av äventyr. Olika stigar leder besökaren och barnet in i olika rum med olika funktion som jag med hjälp av gestaltningen har försökt uppmuntra till att upptäcka.

Jag har valt tillgängliga material såsom gummigranulat, stenmjöl, corkeen, asfalt och

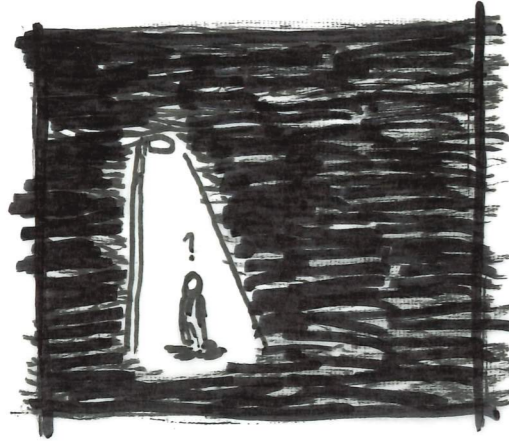
marktegel för att göra gården lätt att nyttja för alla. Gällande vegetationen vill jag ha ett relativt blandat material. Under min egen tidiga skolgång fanns en plantering med hassel som uppskades av alla barn. I de lite lummigare delarna av gården tänker jag mig därför ett hasselbestånd blandat med andra lövträd såsom björk och lönn. På andra delar av gården finns tallar och bokträd såväl som olika fruktträd och ett större klätterträd. Vid diket växer pil och ask. Eftersom bambubuskagen fungerade så pass bra på Iduns förskola valde jag att rita in det även på denna gård.

Figur 78: Vy över delar av den öppna ytan som lämpar sig för många olika aktiviteter. I bild syns även några färgglada sittmoduler såväl som en sitt- och klättrvänlig krokodil, en lekapplikation vid en av gårdens två pergolor och en utblick över diket och den lilla höjden vid trädplanteringen

Figur 79: Vy från den större trädplanteringen som visar den lilla kullen invid staketet och de lekvänliga skulpturerna av Monika Gora som lyser upp under dygnets mörka timmar

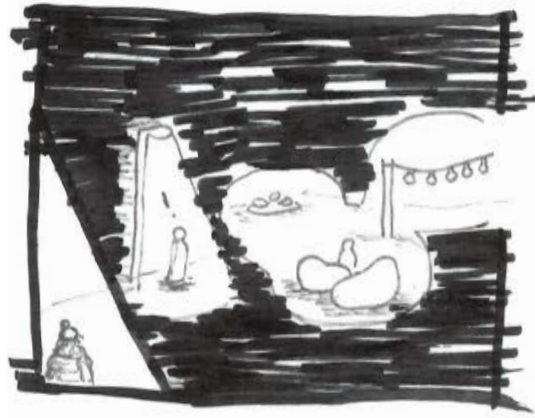
Ett av målen för gestaltningen var att skapa en gård som skulle vara brukbar även under årets mörka månader. Under processen har jag haft många idéer kring belysning som jag i slutändan inte har hunnit fördjupa mig mer i.

Genom belysningen ville jag inte bara göra gården mer användarvänlig. En annan idé jag hade med belysningen var att skapa nya dimensioner och nya roliga moment att upptäcka under dygnets förkare timmar.

Nedan (se figur 81) visas några av de belysningsvarianter som har inspirerat mig och som jag velat inkorporera i mitt gestaltningsförslag. Jag har även haft en idé om nedfrästa lampor i marken som visar vägen på ett spännande vis.

Till höger visas en ljusplan över gården (se figur 82)

Figur 80: Skisser som visar på belysningens påverkan på gårdens användbarhet under årets mörka månader

Figur 81: Foton av olika varianter på belysning runt omkring Malmö som har inspirerat mig

Figur 82: Ljusplan över gården med förklarande text

1:500

Diskussion & Slutsats

Det är svårt att ge några generella svar på studiens första frågeställning om hur samnyttjan mellan allmän parkmark och skol- och förskolegårdar fungerar i praktiken, eftersom endast två verksamheter har jämförts och utvärderats. Däremot har dessa två nedslag gett mig insikter som jag tror kan bidra till en bättre förståelse för fenomenet i stort.

Idén om samnyttjan verkar i grund och botten rimlig, men i praktiken tycks en strategisk lokalisering av en för- eller grundskolegård på detta vis inte vara en garanti för att barnen får en tillräcklig utemiljö att vistas i. Att samnyttja närliggande grönytor innebär absolut en tillgång och potential för förskolor och skolors verksamhet. Det tycks däremot vara svårt att förutse och styra över hur och i vilken grad verksamheterna väljer att samnyttja och ta tillvara på de potentialer som ges. Detta är en insikt som jag tar med mig. Det vi som landskapsarkitekter kan göra är att försöka skapa så bra och användarvänliga utemiljöer som möjligt. Vi kan skapa möjligheter och förutsättningar med våra gestaltningar, men det är inte alltid säkert att ytorna vi skapar kommer att nyttjas som vi har tänkt. I det här fallet har man planerat och möjliggjort för samnyttjan i gestaltningen. Däremot har det varit svårt att förutspå och omöjligt att styra över hur verksamheterna valt att organisera och lägga upp sin utomhusvistelse och samnyttjan.

Studien visar att det i framtida samnyttjansprojekt kan vara klokt att se till att de verksamheter och brukargrupper som ska kunna samnyttja de gemensamma ytorna, är grupper som främst vill nyttja platsen vid olika tider. I intervjuerna med pedagogerna från Hyllievångsskolan respektive Iduns park framgår att man har olika bild av hur och i vilken grad samnyttjan fungerar på de båda verksamheterna. Enligt Lisa, min kontakt på Hyllievångsskolan, fungerar samnyttjan med parken bra. Hon upplever sällan att det uppstår krock mellan elever och parkbesökare. Lisa menar att detta främst beror på att Iduns park inte har så

mycket besökare, vilket bäddar för ett för skolans verksamhet mer oproblematiskt nyttjande av parkens ytor. Däremot nämner Jessica, pedagogen på Iduns förskola, att det kan vara svårt att nyttja gröningen i Iduns park eftersom den dagligen används av skolans verksamhet. Detta skulle kunna ses som ett tecken på att det finns en begränsning i hur många verksamheter som kan samnyttja en och samma plats samtidigt, vilket man i blivande samnyttjansprojekt bör tänka på.

Som tidigare nämnts nyttjar Hyllievångsskolan parkens yta i stort sett varje dag till olika aktiviteter som verksamheten organiserar. Den yta som skolan faktiskt använder är dock mer eller mindre begränsad till den öppna gröningen, som ligger i direkt anslutning till den egna skolgården. Gröningen är öronmärkt för av pedagogerna styrda lekar. Parkens övriga ytor, såsom de mer vilda delarna, är förbjudet område för barnen att på egen hand vistas kring och upptäcka. Vidare lämnar pedagogerna inget utrymme för barnens fria lek på parkens ytor. Detta är synd, eftersom planeringen av Iduns park i stor mån tycks ha anpassats till barnens behov och skolans verksamhet. Barnen ges idag inte möjlighet att nyttja områdena utanför den faktiska skolgården i samma utsträckning som det är tänkt, vilket i förlängningen kan ha en negativ inverkan på barnens utveckling.

Litteraturen föreslår vidare att skolans samnyttjan med allmänna parker kan vara en stressfaktor och kräver mer av pedagogerna, som blir mer benägna att samla barn och styra över leken på platser som inte har hägnats in (Lundström, 2018). Sett till hur Hyllievångsskolans aktiviteter på den allmänna parkmarken organiseras och i hög grad styrs idag, är det möjligt att detta resonemang stämmer. Under de genomförda intervjuerna framgår dock inte att personalen är stressade på grund av verksamheternas samnyttjan med intilliggande parkmark. Min bild är tvärtom att pedagogerna jag pratat med är relativt nöjda med den grad av samnyttjan som verksamheterna har med Iduns park idag och hur den är organiserad.

Det hade varit intressant att undersöka huruvida nyttjandet av parkens yta hade förändrats om verksamheterna hade tillordnats mer resurser i form av mer personal. Kanske hade detta gjort pedagogerna mer trygga i att uppmuntra den fria och vilda leken även utanför den egna skol- eller förskolegården.

Ett annat resonemang som tas upp i litteraturen är att det idag finns en bild av att en god och omhändertagande förälder i hög grad styr och övervakar sitt eller sina barn i dess lekar och upptäckter (Schoeppe et. al, 2016; MacDougall et al, 2009). Här hade det varit intressant att titta på huruvida denna bild även gäller för vad som i dagens samhälle anses vara en bra pedagog. Möjligen finns det idag även normer som påverkar skol- och förskolepedagoger att i högre grad vilja styra, organisera och övervaka barnens aktiviteter? Om så är fallet är det inte så troligt att ytterligare en eller två pedagoger hade gjort mycket skillnad för graden av samnyttjan eller huruvida den fria leken på allmän parkmark hade begränsats eller uppmuntrats.

Studiens andra frågeställning handlar om vad som är viktigt att tänka på vid planering av skol- och förskolegårdar som ska samverka med närliggande parker. Det som i första hand står ut, vilket tas upp i litteraturen (de Laval, 2014) såväl som i min intervju med landskapsarkitekten Henrik Näsström (*se sidan 49*), är att det är viktigt att samnyttjan sker under avtalade former. I planeringskedet är det viktigt att reda ut och komma överens om hur de samnyttjande verksamheterna ska skötas om och vilken förvaltning som ska ansvara för vad. Samnyttjan innebär mer slitage, vilket även är viktigt att planera och ta höjd för i såväl gestaltningsarbete och skötselavtal.

För att öka möjligheterna för en god samnyttjan är det viktigt att vi som landskapsarkitekter och andra berörda yrkesverksamma har god kunskap om den gällande brukargruppen. På så vis kan vi rita och planera för skol- och förskolegårdar som

fungerar på egen hand. Vidare minimeras risken för att ändringar behöver göras av verksamheterna själva i efterhand. Även om avsikten med sådana ändringar är att åtgärda befintliga problem i gestaltningen finns det risk för att nya problem uppstår, som i fallet med Hyllievångsskolan där tillägget av en sandlåda innebar förlust av vegetation och vild karaktär på den egna gården.

Även vid planeringen av den intill- eller närliggande parkmarken är det viktigt att ha god kunskap om och anpassa parkens innehåll till barnens behov såväl som den aktuella skol- eller förskolegården. Sådana anpassningar stärker parkens potential att fungera som bonus eller komplement till den egna gårdsytan. Att ställa sig frågor som *“Vad finns redan på skol- eller förskolegården?”*, *“Hur kan parkens innehåll planeras så att ytorna blir en bonus och ett användbara inslag för den aktuella verksamheten?”* och *“Hur kan vi med gestaltningen främja samnyttjan”* är nödvändiga för att kunna skapa sig förutsättningar för en lyckad samnyttjan. Ur mitt arbete framgår att uppsikt och olika typer av rumsliga avgränsningar på parkmarken kan vara viktiga aspekter att tänka på för att göra pedagoger trygga med att låta barnen leka på området. Större öppna ytor eller vildvuxen vegetation är andra exempel som tycks vara värdefulla inslag på parkmarken tillsammans med andra lekmöjligheter som inte erbjuds inom den egna gårdsytan. Därtill är det viktigt att tänka på och utreda hur dessa funktioner bör lokaliseras för att på bästa vis gynna och uppmuntra den aktuella verksamhetens samnyttjan med platsen.

Vidare pekar min undersökning på att gårdarnas avgränsning mot den intilliggande parkmarken kan ha betydelse för graden av samnyttjan. Det framgår i intervjun med pedagogen från Iduns förskola att pedagogerna hellre tar förskolebarnen till andra grönområden i närområdet än till Iduns park när det är tid för utflykt. Dels för att parken är föremål för skolverksamhetens aktiviteter så pass ofta, men också för att det är roligt att upptäcka nya saker med barnen. Man kan dock fråga sig om detta är något som barnen vill eller om det

framförallt är pedagogerna och de vuxnas vilja som styr över de valda utflyktsdestinationerna. Jessica menar att man gärna vill se nya platser med barnen och att Iduns park känns för nära hemma. Min tolkning av diskussionen vi för är dock att förskolepersonalen ibland upplever att skolans verksamhet har större behov och rätt att nyttja parkens vistelseytor än vad förskolan har. En tanke som uppstår är att denna upplevda bild om vem som har rätten att nyttja parkens vistelseytor kan hänga ihop med skolgårdens öppna avgränsning till parken. Diket för områdets vattenavrinning är den enda fysiska barriären mellan park och skolgård, vilket ger bilden av att dessa ytor mer tydligt hänger ihop. Förskolegården har inte samma naturliga och fria koppling till parken eftersom den, enligt gällande säkerhetsnormer och föreskrifter, har avgränsats med mer ordentliga stängsel. Kanske kan detta vara något som skapar ett psykologiskt underläge gällande den upplevda nyttjanderätten till de gemensamma vistelseytorna som finns i parken. I fallet med Hyllievångsskolan är det även anmärkningsvärt att pedagogen lyfter just gårdens storlek som något positivt och unikt, trots att den yta som används idag endast utgör en friyta per barn om 13 kvadratmeter sett till det antal barn som går på skolan i dagsläget. Kanske beror bilden av den stora gården på just gestaltningen och gårdens öppna avgränsning mot parken. Utsikten från skolgården över parken ger det visuella intrycket av en rymlig, grön och sammanhängande skolgård vilket i förlängningen tycks främja graden av samnyttjan.

Litteraturen föreslår vidare att samnyttjan bör ses som ett komplement till ytan och aktiviteterna som erbjuds på den egna gården snarare än en ersättning (Nordström, 2014). Detta är ett resonemang som jag har blivit allt mer enig i under arbetets gång, allt eftersom jag insett hur viktiga barnens utemiljöer faktiskt är. Det är därmed viktigt att samnyttjansprojekt inte görs beroende av den yta som erbjuds utanför den egna verksamheten för att fungera tillfredsställande. Yta på skol- och förskolegårddar är en förutsättning för att kunna rymma vissa kvalitativa och nödvändiga aspekter. På så vis bör skolans och förskolans samnyttjan med allmän parkmark inte ses på som en ersättning av den egna gården, eller som ett argument till att rita mindre skol- och

förskolegårddar. I fallet med Hyllievångsskolan blir det tydligt att skolgården saknar vissa värden som är viktiga i barns utomhusmiljöer, såsom ytor med mycket vegetation av vild karaktär. Sådana ytor har istället placerats vid den intilliggande parkmarken med tron om att barnen ändå ska få tillgång och kunna leka bland vegetationen. Detta är ett exempel som visar hur skolverksamheten har gjorts beroende av ytorna vid Iduns park för att fungera väl, vilket med största sannolikhet kommer att ha en negativ inverkan på barnens utveckling.

Huruvida resultatet av mitt gestaltningsförslag av gården till Frejas förskola, som presenteras i studiens gestaltningskapitel (*se sidan 57*), blev lyckat eller inte är svårt att avgöra, eftersom jag själv varit ansvarig för gestaltningen. Givetvis har jag gjort mitt bästa för att producera en så användarvänlig och stimulerande gårdsmiljö som jag bara kan varför det troligtvis är lättare för någon annan att hitta luckor och brister med just gestaltningen. Däremot finns några aspekter med den gestaltningen jag presenterat som inte riktigt blev som jag tänkt. Till exempel är belysningen något som jag hade velat lägga mer fokus på än vad som fanns utrymme för under denna begränsade period. Min bild är att det finns stor potential i att använda belysningen som medel för att skapa stimulerande och användarvänliga gårdsmiljöer på förskolor. Det är oklart huruvida det förslag om ljussättning som jag presenterat kommer godkännas på grund av gårdens nära anslutning till olika bostadshus och vidare tror jag att det hade gått att experimentera mer med belysningen för att skapa en gårdsmiljö som förvandlas till något nytt och spännande under mörka eftermiddagar. Det hade exempelvis varit kul att utforska hur olika ljuspunkter med mönster såsom vågor eller stjärnor hade kunnat inkorporeras på denna plats.

Gestaltningprocessen gjorde mig även varse om att det kan vara svårt att rent fysiskt rymma alla moment och lekattribut som man planerat för utan att tumma för mycket på den upplevda rumsligheten och flödet på platsen. Jag hade till exempel storslagna planer om en form av vattenlek kombinerat med kullar och vidare såg jag framför mig hur flera olika rum med olika former av hinderbanor skulle finnas på gården.

Jag insåg en bit in i gestaltningprocessen att en gård med för mycket lekutrustning blir svår att organisera rent rumsligt. Litteraturen föreslår att leken vid utemiljöer där lekutrustningen står väldigt tätt tenderar att bli låst vilket i sin tur försämrar förutsättningarna för en aktiv, kreativ och stimulerande lek såväl mentalt som psykiskt (Mårtensson, 2012). Detta är något som jag förstår mer nu efter att ha genomfört min gestaltning då jag upplevde att många ytor blev inklämda och oinspirerande när jag försökte få plats med alla funktioner som jag till en början hade sett framför mig. I slutändan är jag relativt nöjd med hur gestaltningen blev och jag tror att rummen och orienterbarheten på gården är något som hade fungerat bra om mina planer hade realiserats. Kanske hade det varit en idé att vid den större trädplanteringen i Öster rita in mer buskvegetation för att skapa mer av den vilda karaktären på gården.

Något som jag tyckte var tråkigt under gestaltningprocessen var att de lärdomar jag tillgodogjort mig om samnyttjan knappast kom till användning under arbetet med denna gård. De fysiska förutsättningarna för samnyttjan vid denna plats är enligt mig mycket dåliga till följd av förskolebyggnadens placering samt den korsande vägen som skapar barriärer mellan parken och förskolegården. I mitt gestaltningsförslag blev de enda spåren av parken ett par fönster i den lilla bit staket som vetter ut mot parken. Detta är undermåligt sett ur ett samnyttjansperspektiv och

kan inte ses som en tillräcklig åtgärd för att främja verksamhetens samnyttjan med den allmänna parken.

Denna brist är dock något som gjort det tydligare för mig hur viktigt det faktiskt är med god och tidig planering under initierandet av en samnyttjande verksamhet, vilket konstaterats i intervjun med Henrik Näsström såväl som i litteraturen (de, Laval, 2014). Tidig planering är en nyckel för att samnyttjan ska fungera framgångsrikt då det är här som beslut om ytor, vägdragningar och byggnadernas placeringar fattas. Att redan i detta stadie ha en idé om samnyttjan kan därför ha stor betydelse för hur lyckat samnyttjandet blir. Med detta sagt bör inte samnyttjan ses på som en enkel lösning för att kompensera för brist på till exempel yta på en skol- eller förskoleverksamhet, vilket tycks ha varit fallet med Frejas förskola. Med denna studie framgår att det är viktigt att gårdarna som planeras och projekteras idag uppfyller de kvalitetskrav om till exempel yta som finns för respektive verksamhet. Därmed finns det en risk i att se på skolans och förskolans samnyttjan med allmän parkmark som en ersättning till den egna gården, då detta kan ha negativa konsekvenser för barnens psykiska och fysiska utveckling. Parkmarken bör snarare ses på som ett komplement, om inte mer en bonus, till den egna gårdsytan för att säkerställa att barnen får tillgång till stimulerande och tillräckliga utomhusmiljöer, oberoende av hur verksamheten väljer att organisera sin samnyttjan.

Metoddiskussion

Till att börja med ger studien en djupare förståelse kring fenomenet samnyttjan och barns utemiljöer. Däremot är det inte möjligt att från undersökningen dra några allmängiltiga slutsatser gällande samnyttjan, då endast två verksamheter har jämförts och utvärderats. Därutöver är även undersökningens kvalitativa karaktär ett exempel på ytterligare en aspekt som gör resultatet av studien mindre generaliserbart.

Under arbetet med utvärderingsmallarna Lekvårdes- och Friyrefaktorn har jag stundtals behövt göra svåra avvägningar, exempelvis gällande vilka ytor som bör ingå i skolelevernas friyta. Därutöver har det inte alltid varit självklart vad som kan klassas som en varierad vegetation eller hur pass integrerad lekutrustningen bör vara för att uppnå en viss poäng. I förekommande fall har jag behövt utgå och lita på min egen förmåga att, som blivande landskapsarkitekt, kunna ta rimliga och välgrundade beslut som grund till min bedömning.

Ett beslut som speciellt medfört risk för en rad felmarginaler är att jag i min bedömning av friyta valt att utgå från det elevantal som skolan förväntas få i framtiden då det är detta antal man i planerings- och gestaltningskedet har tagit hänsyn till. Detta är ett beslut som kan uppfattas som motsägelsefullt, eftersom jag under andra kategorier inte tagit hänsyn till hur gårdarna skulle kunna nyttjas i framtiden. Till exempel är det möjligt att barnen i framtiden kommer få tillgång till större delar av skolgården än idag i takt med att eleverna blir äldre och elevantalet större. Samtidigt är det troligt att belastningen och slitaget blir större i framtiden i och med det ökade elevantalet, vilket kan påverka vegetationens lekvärde negativt. Detta är aspekter som jag valt att bortse från eftersom de enligt min bedömning bottenar i spekulationer snarare än fakta. Jag vet att skolan kommer ta emot fler elever men har ingen vetskap om hur gården planeras att användas i framtiden. Om barnen skulle få tillgång till större delar av skolgården (och parken) i framtiden kommer också den ökade belastningen på gården spridas över större delar och slitaget blir således inte lika stort.

Med ovan nämnda exempel blir det tydligt att resultatet av utvärderingarna beror på subjektiva bedömningar och värderingar snarare än enkelt mätbara värden. Det är alltså viktigt att ta i beaktning att utgången av genomförda utvärderingar är ett resultat av min subjektiva bedömning, vilket är någonting som påverkar studiens reliabilitet.

Även de utvärderingar som har gjorts utifrån teorierna om Affordances kan ifrågasättas eftersom inga barn varit närvarande vid de tidpunkter som jag utvärderat gårdarna. För studien hade det förstås varit värdefullt och intressant att se hur barnen själva nyttjade sina utemiljöer. Min bedömning är dock att utvärderingsmetoden, trots att den inte varit helt tillräcklig, har fungerat som stöd i att försöka se gårdarna från ett barnperspektiv.

Ytterligare en aspekt som är av betydelse för studiens reliabilitet är att arbetet gjorts i samarbete med Sweco Architects, vilket är samma företag som haft i uppdrag att gestalta gårdarna till Iduns förskola och Hyllievångskolan. Det är även Sweco som av Malmö stad fått i uppdrag att gestalta gården till Frejas förskola. Givetvis kan detta medfört att min bild och bedömning av gårdarna kan ha påverkats av min vilja att göra min uppdragsgivare nöjd. Målet med mitt arbete har dock varit att alltid förhålla mig till min egen professionella bedömning för att på så sätt uppnå ett trovärdigt resultat.

Avslutningsvis finner jag det värt att nämna att landskapsarkitektens arbetsmetod är en subjektiv, och på många vis abstrakt, process som ser olika ut från person till person (Krupinska, 2016; Swafield et. al, 2012). Målbilden och utgångspunkten är oftast densamma för alla gestaltande landskapsarkitekter - att för den aktuella brukargruppen försöka skapa en så bra utemiljö som möjligt. Trots detta kan lösningarna i våra gestaltningar se olika ut. Det finns inte bara ett bra svar på hur problemen kan lösas, vilket leder till att syntesen och resultatet av en uppgift eller

gestaltning kan skilja sig åt beroende på vilken landskapsarkitekt som fått i uppdrag att gestalta. Med detta sagt är jag övertygad om att det finns fler svar på hur en gestaltning på denna plats kan lösas efter förutsättningarna, varför den syntes som presenteras i föreliggande studie endast bör ses på som ett av många svar.

Framtida forskning

Arbetet med uppsatsen har gett mig en djupare förståelse kring vikten av skol- och förskolegården som en arena för barnens fria lek och utveckling. Det har även blivit tydligt att vuxna har stort inflytande över vilka ytor och aktiviteter som barn får tillgång till utomhus. Litteraturen som har undersökts bekräftar att samhällets syn på ett gott föräldraskap är en förälder som sällan lämnar barnen ensamma och övervakar de flesta situationer och aktiviteter som barnen tar sig an. Detta kan i själva verket innebära en begränsande faktor för barnets självständiga utveckling. Under arbetets gång har frågan uppstått om det även kan finnas en liknande samhällsyn på en god pedagog som någon som i hög grad styr och övervakar barnens lekar. Detta hade enligt mig varit en viktig och intressant fråga för framtida forskning, eftersom även pedagoger tycks ha stort

inflytande på barnens utomhusvistelse.

Vidare är samnyttjan ännu ett relativt nytt fenomen varför jag anser att det finns ett stort värde i att fortsätta utvärdera andra verksamheter där samnyttjan förekommer. Eftersom denna undersökning endast utvärderat utemiljön och graden av samnyttjan vid två verksamheter, har det varit svårt att dra några generella slutsatser gällande just samnyttjan. Inför kommande forskningsprojekt ser jag därför att det hade varit speciellt intressant att utföra en studie av mer kvantitativ karaktär där ett större mängd verksamheter undersöks och jämförs i relation till samnyttjan. Ett sådant projekt hade kunnat bidra till en bättre kunskapsöversikt och förståelse kring ämnet, vilket i förlängningen kan bidra till bättre utomhusmiljöer för såväl barn som vuxna.

Referenser

- Andersson, T. (2017). Thorbjörn Andersson. I C. Wingren (Red.), *Landskapet och skissen*. Tallin: SLU. 38-39.
- Adams, J. (2001). *The social consequences of hypermobility*. RCA, [Föreläsning]
<http://john-adams.co.uk/wp-content/uploads/2006/hypermobilityforRSA.pdf>
- Arkitektgruppen. (2022). *Frejas förskola - del av Hyllie 165:61 - Förstudie* [Internt material] Malmö stad
- Beckman, M. (2018). *Lek på riktigt - Om att sluta bygga lekplatser och börja skapa rikare lekmiljöer*. Örebro: Örebro kommun.
<https://www.orebro.se/download/18.5343a44a16a31b1864f2904/1557410812963/Lek%20p%C3%A5%20riktigt.pdf>
- Björklid, P. (2005). Lärande om fysisk miljö - En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola. *Forskning i fokus, nr. 25*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
<https://byggaskola.se/wp-content/uploads/2022/05/La%CC%88rande-och-fysisk-miljo%CC%88.pdf>
- Björklid, P., & Gummesson, M. (2013). *Childrens Independent Mobility in Sweden*. (2013:113). Borlänge: Trafikverket.
https://trafikverket.ineko.se/Files/sv-SE/11521/RelatedFiles/2013_113_childrens_independent_mobility_in_sweden.pdf
- Boverket. (2015). *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö*. Boverket: Karlskrona.
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga-bokversion.pdf>
- Boverket. (2016). *Rätt tätt - en idéskrift om förtätning av städer och orter*. Boverket: Karlskrona
<https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2016/ratt-tatt-en-ideskrift-om-fortatning-av-stader-orter.pdf>
- Boverket. (2022). *Förskolans och skolans samnyttjande av allmän plats och kvartersmark*. Boverket: Karlskrona.
<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/arkitektur-och-gestaltad-livsmiljo/arbetsatt/skolers-miljo/larmiljoer-samhallsbygget/samnyttjande-av-allman-plats/>
[Hämtad 9/11-22]
- Carlsson, K., Berglund, L., Ericsson, E., Kyllingstad, H., Pädam, S., & Tornberg, P. (2015). *Styrning av bebyggelseutveckling: Förtätning och utglesning*. (6670). Stockholm: Naturvårdsverket
<https://docplayer.se/46798938-Styrning-av-bebyggelseutveckling.html>
- Cele, S. (2014). Lyssnar du på riktigt? Kritiska punkter om barns delaktighet i planeringen. I S. de Laval (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer*. Stockholm: Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
<https://old.liu.se/ikk/ncu/pres-hoger/1.577223/skolans-och-forskolans-utemiljoer.pdf>

- de Laval, S. (2014). Hur kan noll kvadrat kallas tillräckligt stort? I S. de Laval (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer*. Stockholm: Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
<https://old.liu.se/ikk/ncu/pres-hoger/1.577223/skolans-och-forskolans-utemiljoer.pdf>
- Fjortoft, I. (2001). The Natural Environment as a Playground for Children: The Impact of Outdoor Play Activities in Pre-Primary School Children. *Early Childhood Education Journal*, 2001, Vol. 29, No. 2
- Fjortoft, I., & Sageie, J. (2000). The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape. *Landscape and Urban Planning*, Vol. 48
- Grahn, P., Mårtensson, F., Lindblad, B., Nilsson, P., & Ekman, A. (1997). *Ute på dagis - Hur använder barn daghemsgården? Utformningen av daghemsgården och dess betydelse för lek motorik och koncentrationsförmåga*. Alnarp: Movium Förlag
https://www.researchgate.net/publication/256903357_Ute_pa_dagis_hur_anvander_barn_daghemsgarden_utformningen_av_daghemsgarden_och_dess_betydelse_for_lek_motorik_och_koncentrationsformaga
- Göteborgs stad. (2017). *Samnyttjande av offentlig service. Ett kunskapsunderlag till riktlinjer för planering av offentlig service inom Älvstaden*. Göteborg: Göteborgs stad.
<https://goteborg.se/wps/wcm/connect/7312f95d-3091-4974-a165-874fdf37c8f5/rapport+-+samnyttjande+av+offentlig+service.pdf?mod=ajperes>
- Hyllie. (2017). *Iduns park - Hyllies nya lunga*
<http://www.hyllie.com/artikelarkiv/iduns-park.aspx>
 [Hämtad 18/11-2022]
- Hyllie. (2022). *Snart spadar i marken när Hyllie ska få nya skolor och en sporthall*,
<http://www.hyllie.com/artikelarkiv/hyllies-nya-skolor.aspx>
 [Hämtad 9/11-22]
- Hyllie. (2022). *Hyllievångskolan*
<http://www.hyllie.com/projekt/hyllievaangsskolan.aspx>
 [Hämtad 3/11-22]
- Hyllie. (2022). *Iduns förskola*
<http://www.hyllie.com/projekt/iduns-foerskola.aspx?tag=Skola>
 [Hämtad 3/11-22]
- Jansson, M. (2016). Lekplatser idag och i framtiden – tankar om hållbar utveckling. I M. Jansson., & Å. Klintborg Ahlklo (Red.), *Plats för lek: Svenska lekplatser förr och nu*. Stockholm: Svensk byggtjänst. 148-177
<https://docplayer.se/18168307-Plats-for-lek-svenska-lekplatser-forr-och-nu-redaktorer-marit-jansson-och-asa-klintborg-ahlklo.html>
- Jansson, M., Schneider, J., Mårtensson, F., Kylin, M., & Fridell, L. (2021). *Rum för skolans utemiljö - Fördjupad analys kring yta för förskolegård och skolgård*. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet
https://pub.epsilon.slu.se/23467/1/jansson_m_et_al_210428.pdf
- Jensfelt, A. (2015). *Landskapsarkitekter tar strid för barns utemiljö*. Arkitekten, Sveriges arkitekters bransch och medlemstidning: Stockholm.
<https://arkitekten.se/nyheter/landskapsarkitekter-tar-strid-for-barns-utemiljo/>
 [Hämtad 7/10- 22]
- Joelsson, T., Henriksson, M., Fridén Syrjäpalo, L., & Balkmar, D. (2021). *Vardagen i rörelse - En forsknings- och kunskapsöversikt om familjers vardagsmobilitet, social hållbarhet och mobilitetsrättvisa*. Juni, 2021.
<https://www.researchgate.net/publication/355435875>
- Kristensson, E. (2005). *Rymlighetens betydelse för bostadsgården*. Gröna fakta 19(6). ISSN 0284-9798.
<https://lup.lub.lu.se/search/publication/794378>
- Krupinska, J. (2016). *Att skapa det tänkta*. 1:1 uppl., Lund: Studentlitteratur AB
- Kylin, M. (2003). *Children's Dens*. Children, Youth and Environments 13(1)
<http://www.attitudematters.org/documents/M%20Kylin%20Children%27s%20Dens.pdf>
- Kylin, M. (2015). *Riktlinjer för lek? Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn*. Juli, 2015.
<https://www.researchgate.net/publication/280306764>
- Kylin, M., & Fridell, L. (2021). *Friyta och lekvärde på skolgårdar - En studie om yta och kvalitet ur ett barnperspektiv*. Sveriges lantbruksuniversitet. Alnarp.
https://pub.epsilon.slu.se/23363/1/kylin_m_et_al_210427.pdf
- Lindholm, G. (1995). *Skolgården: vuxnas bilder, barnets miljö*. Diss. (sammanfattning) Alnarp : Sveriges lantbruksuniversitet. Alnarp.
- Lenninger, A. (2014). Mått och steg- resonemang kring ytbehov. I S. de Laval (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer*. Stockholm: Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
<https://old.liu.se/ikk/ncu/pres-hoger/1.577223/skolans-och-forskolans-utemiljoer.pdf>
- Lernstrup, I. (2016). *Green Settings for Children in Preeschools. Affordance-based Considerations for Design and Management*. PhD Thesis April 2016. Department of Geosciences and Natural Resource Management, University of Copenhagen, Fredriksberg. 172 pp.
https://silo.tips/queue/affordance-based-considerations-for-design-and-management?&queue_id=-1&cv=1678614742&u=MTk0LjQ3LjUwLjQy
- Lernstrup, I., & Konijnendijk van den Bosch, C. (2017). *Affordances of outdoor settings for children in preschool: revisiting heft's functional taxonomy*. Landscape Research, 42:1. 47-62, DOI: 10,1080/01426397.2016.1252039
- Lundström, I-M. (2018). *Samnyttjande av offentlig parkmiljö som barns utemiljö i förskolan - En fallstudie med barnperspektiv*. (Examensarbete 2018). Sveriges Lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet.
https://stud.epsilon.slu.se/13947/9/lundstrom_i_181114.pdf
- MacDougall, C. (2009). *What are our boundaries and where can we play? Perspectives from eight- to ten-year-old Australian metropolitan and rural children*. Early Child Development and Care. February, 2009
https://www.researchgate.net/publication/247499591_What_are_our_boundaries_and_where_can_we_play_Perspectives_from_eight_to_ten-year-old_Australian_metro_politan_and_rural_children

- Malmö stad. (2011). *Klimatkontrakt för Hyllie*.
https://malmo.se/download/18.2b036ae717c5447e5829dc7/1638193097215/Klimatkontrakt_Hyllie.pdf
 [Hämtad 12/11-22]
- Malmö stad. (2019). *Samrådshandling & detaljplan flr del av fastigheten Hyllie 165:61 (Öster om mässan)*.
 Malmö stad: Stadsbyggnadskontoret. Detaljplan 5530, Diarienummer SBN-2016-434
<https://motenmedborgarportal.malmo.se/welcome-sv/namnder-styrelser/servicenamnden/mote-2019-04-23/agenda/planbeskrivning-detaljplan-for-del-av-fastigheten-hyllie-16561-oster-om-massan-i-hyllie-i-malmo-dp-5530-pdf-1?downloadMode=open>
 [Hämtad 29/12-22]
- Malmö stad. (2021). *Klimatarbetet i Hyllie*,
<https://malmo.se/Stadsutveckling/Stadsutvecklingsomraden/Hyllie/Klimatarbetet-i-Hyllie.html>
 [Hämtad 12/11-22]
- Malmö stad. (2022). *Hyllie*.
<https://malmo.se/Stadsutveckling/Stadsutvecklingsomraden/Hyllie.html>
 [Hämtad 9/11-22]
- Malmö stad. (2022). *Detaljplan 5530*. Malmö stad: Stadsbyggnadskontoret. Diarienummer SBN-2016-434.
https://kartor.malmo.se/Planvisaren?plan=dp5530_dok.pdf
 [Hämtad 4/1-23]
- Malmö stad. (2022). *Utlåtande efter granskning - Detaljplan för del av fastigheten Hyllie 165:61 (öster om Mässan) i Hyllie i Malmö*. Malmö stad: Stadsbyggnadskontoret. Diarienummer SBN-2016-434.
https://kartor.malmo.se/Planvisaren?plan=dp5530_ovrigt.pdf
 [Hämtad 4/1-23]
- Mårtensson, F. (2012). Hälsofrämjande äventyr med naturen som distraktion. *Socialmedicinsk tidskrift*. Vol. 3
<https://docplayer.se/11349904-Halsofarmande-aventyr-med-naturen-som-distraktion.html>
- Mårtensson, F. (2013). Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek. *Socialmedicinsk tidskrift*. Vol. 4, 502-509.
<https://socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/1027/835>
- Männik, M.-L., Philipson, K., & Linnros, F. (2018). *Förskolegårdens friyta i förhållande till naturliga material*. White research lab, 2017:26.
https://whitearkitekter.com/se/wp-content/uploads/sites/3/2018/09/Rapport_WRL_F%C3%B6rskoleg%C3%A5rdens-friyta_180621_korr.pdf
- Neuman, M. (2005). The Compact City Fallacy. *Journal of planning, education and research*: September 2005
<https://www.researchgate.net/publication/235360441>
- Nielsen, A. H. (2014). *Available outdoor space and competing needs in public kindergartens in Oslo*. *FormAkademisk*, 7(2).
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.601>
- Nordström, M. (2014). Med eller utan skolgård - gör det någon skillnad? I S. de Laval. (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer*. Stockholm: Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
<https://old.liu.se/ikk/ncu/pres-hoger/1.577223/skolans-och-forskolans-utemiljoer.pdf>
- Norén-Björn, E., Mårtensson, F., & Andersson, I. (1993). *Uteboken*, Stockholm, Liber Utbildning AB
- O'Brien, M., Jones, D., & Sloan, D. (2000). Children's Independent spatial mobility in the public realm. *Childhood*. 7(3), 257-277.
<https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/0907568200007003002>
- PBL 2010:900 *Plan & bygglagen* kap. 8 §9
- SCB. (2022). *Grundskolor & Friytor. Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2018-2020*.
<https://www.boverket.se/contentassets/a46e6c9385804f118a1a93d8f09d50e5/grundskolor-och-friytor---nationell-kartlaggning-och-uppfoljning-av-grundskoleelevers-tillgang-till-friytor-2018-2020.pdf>
- Shoeppe, S., Duncan, M.J., Badland, H., & Rebar, A. (2015). Too far from home? Adult attitudes on children's independent mobility range. *Children's Geographies*. December, 2015.
https://www.researchgate.net/publication/286410070_Too_far_from_home_Adult_attitudes_on_children's_independent_mobility_range
- Sosial- og helsedirektoratet. (2003) *Skolens utearealer - om behovet for arealnormer og virkemidler*. IS-1130-Oslo
https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/skolens-utearealer-om-behovet-for-arealnormer-og-virkemidler/Skolens%20utearealer%20E2%80%93%20om%20behovet%20for%20arealnormer%20og%20virkemidler.pdf/_/attachment/inline/6498590a-bc28-47f1-bc17-74a43792f74b:19ab2bdd74e317c91e9fce36d163c399cbd3f162/Skolens%20utearealer%20E2%80%93%20om%20behovet%20for%20arealnormer%20og%20virkemidler.pdf
- Studio Landskap. (2018). *Hyllies största park*.
https://static1.squarespace.com/static/5c488f6a4cde7ad153236c61/t/5d9f862d5c0b250d8f2f30d8/1570735699761/Plot_Studio_Landskab_7_2018.pdf
 [Hämtad 14/11-22]
- Sveriges kommuner och Landsting. (2015). *Förtätning av städer: Trender och utmaningar*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
<https://skr.se/download/18.583b3b0c17e40e30384ae1a7/1643282557706/5381.pdfS>
- Swaffield, S., & Deming, M.E. (2011). Research strategies in landscape architecture: Mapping the terrain. *Journal of landscape architecture*. March 2011.
<https://www.researchgate.net/publication/233233427>
- Szczepanski, A. (2014). Utomhusbaserat lärande och undervisning. I S. de Laval (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer*. Stockholm: Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
<https://old.liu.se/ikk/ncu/pres-hoger/1.577223/skolans-och-forskolans-utemiljoer.pdf>
- Valentine, G. (2004). *Public space and the culture of childhood*.

<https://doi.org/10.4324/9781315245638>

Wänge Kjellson, A. (2014). 20 års erfarenheter från Lund. I S. de Laval (Red.), *Skolans och förskolans utemiljöer*. Stockholm: Skolhusgruppen, Movium, Arkus.
<https://old.liu.se/ikk/ncu/pres-hoger/1.577223/skolans-och-forskolans-utemiljoer.pdf>

Älvstranden utveckling AB. (2021). *Samnyttjan och barns friyta i den täta staden*. Göteborg: Älvstranden utveckling AB med stöd av White arkitekter.
<https://static1.squarespace.com/static/59e86b55aeb625e2140eec1a/t/61488f4bee963641283db582/1632145240524/Samnyttjan+och+barns+friyta+i+den+t%C3%A4ta+staden-del+1.pdf>

Figurförteckning

Om inget annat anges är figurer och skisser gjorda av författaren mellan september 2022 och mars 2023

Bilagor

Bilaga 1: Lekvärdesfaktor & Friytefaktor

Malmö stad har tagit fram egna planeringsverktyg för att säkerställa och i viss mån mäta kvalitén av en miljö avsedd för lek. Analysverktyget Lekvärdesfaktorn avses användas under bygglovsgranskning och i detaljprocessen för att göra det lättare att tillförsäkra en utemiljö av god kvalitet på olika förskolegårdar, medan Friytefaktorn avser grundskolegårdar.

Verktygen består av sju kvalitetsaspekter vilka ges poängen +1, 0 eller -1 beroende på hur väl gårdarna uppfyller de olika kvaliteterna. Många poäng innebär en utemiljö av högt kvalitativt värde och vice versa, men med en nivå satt till +3 poäng anses kvalitén på gården vara godkänd. De olika kvaliteterna för båda analysverktygen lyder;

Friyta
Zonering av gården
Tillgänglighet
Vegetation & Topografi
Integrering av lekutrustning i landskapet
Möjlighet till förståelse av sin omärl
Samspel mellan ute & inne

1. Friyta

Gårdarna bör vara så pass stora att barnen får utrymme för lek och rörelse samtidigt som ytorna skonas från allt för stort slitage. Forskning visar att barngrupper som har för små ytor att vistas på inte får utlopp för den lek och det sociala samspelet som stöttar deras kognitiva och fysiska utveckling och behov (Boverket, 2015) . På en förskolegård eftersträvas en friyta på 30 kvm / barn samtidigt som den består av minst 2000 kvm samlad friyta enligt Malmö stads Lekvärdesfaktor. På en skolgård är kraven lägre och endast 15 kvm per barn eftersträvas enligt Malmö stads Friytefaktor. Poäng tilldelas efter hur väl gården uppfyller ovan nämnda kriterier enligt en bestämd mall.

2. Zonering av gården

En förskolegård bör innehålla en trygg zon närmast huset, en vidlyftig zon och en vild zon längst ut. Barnet ska kunna röra sig fritt mellan zonerna som ska innehålla varierande lekmöjligheter. Skolgården bör ha en närmast identisk indelning med enda skillnaden att den vidlyftiga zonen med plats för utrymmeskrävande lekar istället kallas för den dynamiska zonen. Zonerna är ett sätt för gestaltaren att enklare uttrusta gårdarna efter barnens specifika behov. I den trygga zonen ska barnen känna sig hemma. Det ska finnas pedagoger att vända sig till och de aktiviteter som lämpar sig bäst i denna zon är sådant som ofta kräver vuxentöd såsom odling och snickeri. Den vidlyftiga eller dynamiska zonen, som jag hädanefter valt att kalla den rörelserika zonen, ska innehålla varierade lekmöjligheter och bjuda in till rörelse och dynamik. En variation av lekutrustning och –redskap, blandad topografi och vegetation samt olika bollplaner är exempel på attribut som kan skapa ett attraktivt lekområde.Vid den vilda zonen, vilken bäst lokaliseras långt bort från byggnaden, ska det finnas möjligheter för barnen att själva experimentera och styra över leken. Som exempel skapar en större vegetationsyta härlig rymd som dessutom lämpar sig väl för kojbyggen och annan lek. Det är dock bra om det även finns något vilt närmre byggnaden för mindre vågade barn och enligt boverket kan den vilda zonen med fördel placeras närmre mitten där fler barn kan känna sig trygga och pedagoger ges bättre överblick (Boverket, 2021). Fördelningen av poäng bestäms efter hur många av zonerna som gårdarna inrymmer.

3.Tillgänglighet

Med tillgängligheten menas hur pass väl en skol- eller förskolegård är anpassad till barn eller vuxna med nedsatt orienterings- eller rörelseförmåga. En god tillgänglighet är en förutsättning för att alla, oavsett funktionsvariation, ska kunna delta och känna sig trygga under lek och socialt samspel. Det rör sig bland annat om tillåtande markmaterial och alternativ lekutrustning som lämpar sig för barn i rullstol exempelvis. Även en tydlig rumsindelning med hjälp av till exempel vegetation kan skapa lugna och trygga miljöer vilket i synnerhet är bra för barn med nedsatt perception- eller koncentrationsförmåga. Poängen fördelas beroende på hur väl gården kan nyttjas på egen hand av personer och barn med olika typer av funktionsvariationer.

4.Vegetation & topografi

Skol- och förskolegårdar med varierad växtlighet anses vara bra sett till lek- och skuggmöjligheter för barnen.Vegetation ger utrymme för fantasilek, utforskande och socialt umgänge på lika villkor vilket uppmuntrar till ett fritt socialt samspel mellan olika åldrar, kön och eventuell funktionsnedsättning.Träd och växter på skol- och förskolegårdar kan även ha ett pedagogiskt värde, samtidigt som de gröna partierna inte sällan tillhör barnens favoritplatser att vistas på och leken kan bli lugn såväl som fartfylld.Vidare är olika former av kullar ett välkommet inslag på såväl en förskolegård som på en skolgård då de utmanar barnen och ger upphov till ökad fysisk aktivitet. Poängen ges efter hur pass varierad topografi det finns på gårdarna samt hur väl vegetationen på platsen lämpar sig för lek och lärande.

5. Integrering av lekutrustning i landskapet

Det är fördelaktigt om lekredskapen är integrerade och anpassade till landskapet på gårdarna. En integration av lekutrustningen på detta vis lämnar större fokus på leken snarare än redskapet och vidare kan leken bli mer variationsrik. Rutschkanor kan till exempel anläggas längs en kulle och klätterbanor kan lokaliseras mellan träd och vegetation. Gårdarna tilldelas poäng baserat på i vilken grad lekutrustningen är anpassad efter det befintliga landskapet.

6. Möjlighet till förståelse av sin omvärld

För förskolan innebär denna punkt framförallt hur pass varierad och flexibel gården är. Årstidsförändringar ska vara lätta att urskilja genom vegetationen och löst material som barnen själva kan experimentera med är viktigt. På skolgården läggs, utöver föregående punkt, vikt vid att utemiljön ska stötta den pedagogiska verksamheten exempelvis genom att synliggöra naturens kretslopp på olika vis på gården. Denna typ av lek och utforskande ger förutsättningar för ett konstruktivt lärande där barnen själva får verktyg att påverka sin egen omgivning. Fördelningen av poäng har att göra med hur pass stora barnens möjligheter att utforska och lära sig av naturliga betingelser på gårdarna.

7. Samspel mellan ute och inne

Denna punkt handlar om hur väl utemiljöerna syns och upplevs från skol- och förskolebyggnadernas insida. Eftersom en del av denna undersökning handlar om att utforska hur väl samspelet mellan den privata skolgården och den allmänna parken fungerar, har jag valt att inte titta på samspelet mellan ute och inne. Istället avser jag att vid denna punkt ge poäng efter hur mötet mellan park och skol- och förskolegård fungerar.

Bilaga 2: Affordances

Begreppet affordances myntades redan år 1979 av den amerikanska psykologen James Jerome Gibson. Enligt Gibson handlar affordances om hur objekt i vår omgivning kan användas bortom dess ursprungliga ändamål. Begreppet betonar alltså den användningspotential som uppstår när en resurs i vår omgivning, såsom ett objekt eller miljö, används (1979). Teorin har fått spridning och används idag bland annat inom såväl produkt- och industridesign som forskning kopplad till barn och barndom. Inom barndomsforskningen har begreppet kommit att handla om hur objekt och företeelser i vår omgivning uppfattas av barn och hur barnperspektivet kan skilja sig från den vuxnas perspektiv.

I en artikel av Inger Lernstrup och Cecil Konijnendijk van den Bosch presenteras en form av analysverktyg baserad på tidigare forskning kopplad till barn och begreppet affordances (2017). Genom observation av barns användning av dess omgivning har man lyckats ta fram ett antal strukturer och förhållanden som tycks vara värdefulla och användbara för barn i relation till dess utemiljö. De önskvärda strukturerna som anses berika barnens utomhusvistelse innefattar följande;

1. Platta, ganska mjuka ytor vilket uppmanar till fysisk aktivitet såsom löpning och cykling
2. Höjdskillnader som bjuder in till varierande utmaningar såsom klättring och rullning
3. Skydd från väder och vind gör leken ständigt tillgänglig samtidigt som det kan skapa andra förutsättningar för lek såsom rumsbildning och kojbygge
4. Fasta lekredskap används flitigt i leken genom exempelvis klättring, balans och hoppande
5. Lösa objekt såsom spadar, grenar eller kottar bjuder in till lek på olika vis. Samlande, grävande eller som rekvisita till exempel
6. Löst material som sand, jord eller gegga är högt uppskattade element i barnens lek och uppmanar till skapande i olika former
7. Vattenelement ger spännande möjligheter för barnen som verkar gilla att hälla, blanda och plaska med vattnet
8. Levande varelser tycks fascinera barn på olika sätt. Det är spännande att plocka upp och undersöka små djur såväl som det är spännande att prata om dem och följa dess spår
9. Eld är också något som barn tycks hänföras av. Det är inte bara elden i sig som tycks vara spännande utan även omständigheterna runt omkring såsom att samla ihop ved inför eller att rita med kolen efteråt

Bilaga 3: Intervjuguide - Hyllievångsskolan

1. Är du okej med att jag spelar in?

2. Vad är din roll på skolan och hur länge har du arbetat på Hyllievångsskolan?

3. Hur många elever går på skolan?

4. Brukar du närvara på raster?

5. Hur går rasterna till?

6. Vad gör barnen på rasterna?

7. Leker barnen självständigt?

8. Leker barnen könsblandat?

9. Hur många pedagoger brukar närvara under raster?

10. Vad uppskattar du med utemiljön på skolan?

11. Vad tror du att barnen uppskattar mest?

12. Vad fungerar sämre med utemiljön på skolan? Finns det något som saknas?

13. Vad tror du att barnen saknar mest?

14. Hur fungerar mötet mellan parken och gården?

15. Hur ofta använder ni grönytorna intill gården? Iduns park & den färdigställda delen av hyllievångsparken

16. Får alla barn vara ute i parken?

17. Blir det någonsin krock mellan besökare i parken och eleverna?

18. Vilken årstid fungerar gården som bäst / sämst?

19. Hur fungerar mötet med förskolan?

20. Vad tycker ni är positivt/negativt med att ni har allmän grönyta precis utanför gården?

21. Finns det någonting med den intilliggande grönytan som gör att ni spenderar mindre tid där med barnen? Finns det någon förbättringspotential?

Bilaga 4: Intervjuguide - Iduns förskola

1. Är du okej med att jag spelar in?

2. Vad är din roll på förskolan och hur länge har du arbetat på Iduns förskola?

3. Hur många barn har ni hand om och hur många avdelningar finns det?

4. Hur ofta använder ni förskolegården?

5. Hur ofta använder ni grönytorna intill gården? Iduns park & den färdigställda delen av hyllievångsparken

6. Får alla barnen vara ute i parken?

7. Bli det någonsin krock mellan förskolebarnen och besökare i parken eller eleverna på skolan?

8. Vad fungerar bra med förskolegården?

9. Vad fungerar sämre med förskolegården? Finns det något som saknas?

10. Vad gör barnen på rasterna utomhus?

11. Vad tror du barnen uppskattar mest?

12. Vad tror du barnen uppskattar minst?

13. Är alla barnen ute samtidigt under raster?

14. Leker barnen självständigt?

15. Leker barnen könsblandat?

16. Hur många pedagoger brukar närvara under rasterna?

17. Vilken årstid fungerar gården som bäst/sämst?

18. Vad tycker ni är positivt med att ni har allmän grönyta precis utanför gården?

19. Vad tycker ni är negativt med att ni har en allmän grönyta precis intill gården?

20. Finns det någonting med den intilliggande grönytan som gör att ni spenderar mindre tid där med barnen? Finns det någon förbättringspotential?

Bilaga 5: Intervjuguide - Landskapsarkitekten

1. Är du okej med att jag spelar in?

2. Kommer du ihåg mycket av projektet?

3. Vad var din roll i projektet?

4. Skulle du kunna beskriva processen lite? Typ när blev ni inkopplade, gjordes en förstudie, hur mkt frihet hade ni gällande gestaltningen?

5. När i projektet blev ni inkopplade? Hur långt hade man kommit i planeringen? Hur mycket frihet hade ni gällande gestaltningen av gården?

6. Hur såg förutsättningarna ut för projektet? Var det redan klart att skolan skulle samnyttja den intilliggande gröningen?

7. Hur såg samarbetet ut med Liljewall som ritade Iduns park?

8. Hur lång tid skulle du uppskatta att ert arbete med skol- och förskolegården tog?

9. Har du varit tillbaka på platsen sedan det stod klart?

10. Är du nöjd med resultatet?

11. Vad var den största utmaningen med detta projekt som du minns det?

12. Anpassade ni utformningen av gårdarna på något sätt när ni fick reda på att den skulle samnyttja den intilliggande grönytan?

13. Fanns det något annat mer än idén om samnyttjan som stod ut med detta projektet?

14. Jag har fått till mig att gårdens pedagogiska värde var viktigt med detta projekt? Stämmer det?

15. Hur tänkte ni med lekutrustningen? Fanns det något som prioriterades framför något annat, till exempel skateparken?

16. Finns det något som du idag hade ritat annorlunda tror du?

17. Finns det något du är extra nöjd med?

18. Enligt dig, vad är det viktigaste att tänka på när man ritar platser för barn? Skiljer det sig på utemiljöer till förskola jämfört med utemiljöer på skolor?

19. När skol- och förskolegårdar ska ritas generellt, har ni någon form av mall att utgå ifrån för att säkerställa ett gott resultat?

20. Gården består till största del av hårdgjord yta. Har du några tankar kring underlag på skolgårdar och förskolegårdar?

21. Lite mer generellt, vad är dina tankar gällande skolor och förskolor som samnyttjar med allmänna grönytor? Potentialer/ utmaningar?

Bilaga 6: Resultat av utvärderingar Hyllievångsskolan

Friytefaktorn (se tabell för poängöversikt):

1. Friyta (minst 15kvm för +1, mellan >15- och 12 ger 0 p, mindre än 12 ger -1)

Friytan på Hyllievångsskolan är svårbedömd. När skolan planerades och ritades räknade man på att gården skulle få en totalarea om 9450 kvm vilket skulle ge en friyta på 15 kvm / elev när skolan uppnått sin maxkapacitet om 630 barn. Nu när endast 550 barn går på skolan borde eleverna ha tillgång på en friyta om 17 kvm / elev.

Sett till hur skolgården används och har avgränsats i praktiken mäter jag dock den tillgängliga fritytan till 7290 kvm vilket ger ett friytetal på 11,5 när 630 elever går på skolan och 13,3 i nuläget när 550 barn samsas om ytan. Beroende på om poäng ska ges efter hur förutsättningarna ser ut idag eller kommer att se ut i framtiden kan gården därför få olika poäng under denna kategori. Idag hade gården fått 0 poäng medan gården i framtiden hade fått ett poängavdrag istället.

Parkens yta i direkt anslutning till skolgården har inte räknats in i friytetalet trots att delar av denna yta används frekvent av skolans verksamhet.

2. Zonering av skolgården (alla 3 +1, 2 st ger 0, en zon ger -1):

Skolgårdsområdet har egenskaper från den trygga zonen såväl som den dynamiska zonen. Däremot är mycket av den vilda karaktären från den vilda zonen lokaliserad till parkens delar utanför det faktiska skolgårdsområdet. Således får skolgården 0 poäng inom denna kategori.

3.Tillgänglighet:

Markunderlaget på skolgården möjliggör för funktionshindrade att ta sig runt skolgården och dess zoner på egen hand. Man har använt gummigranulat i många olika färger vilket även förbättrar orienterbarheten för vuxna och barn med nedsatt synförmåga. Gården erbjuder en mångfald av aktiviteter som gör det möjligt för funktionshindrade att delta i leken. Däremot saknas ett så kallat bakbord invid gårdens sandlåda. Gården får 1 poäng inom denna kategori.

4.Vegetation och skugga:

Skolgården ligger i ett mycket solexponerat läge samtidigt som vegetationen är begränsad till några lägre buskage. Det finns inte heller några fasta solskydd på gården vilket gör det svårt att söka skydd från solen under heta dagar. På gården finns ett lite större buskage som lämpar sig för lek. Slitage och spår av smitvägar i buskaget vittnar om att detta är en populär plats för barnen att vistas på.

Diket som utgör den fysiska och formella gränsen mellan park och skolgård ger barnen möjlighet att leka och följa vattnets kretslopp och infiltration. Spadar och hinkar ligger spridda runt diket vilket ger en bild av att barnen tycker att det är kul att utforska och spendera tid vid denna plats.

Utanför skolgårdsområdet i Iduns park återfinns en betydligt mer varierad flora som barnen då och då har möjlighet att utforska.

Inom denna kategori ges 0 poäng.

5. Integrering av lekutrustning i landskapet:

Gården rymmer en del utrustning som har integrerats i landskapet. Invid en större kulle har man till exempel anlagt en rutschkana som följer slänten och på andra sidan kullen har man byggt upp ett större trädäck i olika nivåer. Även diket för vattenavrinning ger gården en mer varierad topografi och mindre rännor som leder bort vatten från byggnaden utgör även integrerade lekmöjligheter. Vidare är skateparken väl integrerad i skolgårdslandskapet samtidigt som den erbjuder lite höjdskillander. Gestaltningen av skolgården ger upphov till ett naturligt flöde där barnen lätt kan växla mellan olika aktiviteter.

För denna kategori ges skolgården 1 poäng.

6. Möjlighet till förståelse av sin omvärld:

Diket för vattenavrinninging utgör gårdens främsta möjlighet till omvärldsförståelse och pedagogisk aktivitet. Utöver diket ger vegetationen, som förvisso är något begränsad, en möjlighet för eleverna att följa och därmed lära sig av de förändringar i landskapet som årstidsväxlingarna ger upphov till.

Utanför skolgårdsområdet finns ytterligare möjlighet till omvärldsförståelse då parken erbjuder barn och besökare möjlighet att uppleva en rad olika natur och vegetationstyper. Skolbyggnaden har även rustats med terasser som används som uteklassrum där barnen kan måla och odla. Dessa kvaliteter tillhör däremot inte den egna skolgården, varför 0 poäng delas ut inom denna kategori.

7. Konnektivitet:

Gården har en öppen avgränsning mellan skolgårdsområdet och Iduns park vilket bäddar för ett enkelt samnyttjande och utbyte mellan de olika ytorna. Iduns park har även ett högt lekvärde och möjliggör för en rad olika aktiviteter som lämpar sig väl för skolverksamheten. Bland annat finns en lekplats med utrustning som inte finns på den egna gården och vidare finns en stor öppen yta såväl som andra ytor med mer varierad växtlighet.

Inom denna kategori ges 1 poäng.

Kategori	Poäng
Friyta	-1 / 1
Zonering	0
Tillgänglighet	1
Vegetation och skugga	0
Integrering av lekutrustning i landskapet	1
Möjlighet till omvärldsförståelse	0
Konnektivitet	1
Summa:	2 / 4 poäng

Affordances:

1. Öppna ytor:

På skolgården finns många öppna ytor och ytor som lämpar sig väl för olika bollsporter bland annat. Det finns till exempel basketplan, fotbolsplan och bandyplan som eleverna fritt kan nyttja. Utöver detta tycks det vara lätt och spännande att ta sig mellan gårdens olika aktivitetsområden för barnen.

Bild 1

2.Varierad topografi:

Gården inrymmer vissa ytor med varierad topografi. Främst finns en större kulle som även huserar en större rutschkana och ett trädäck i olika plan. Diket för vattenavrinning är även den en sänka som kan bidra med mer varierad och stimulerande lek.Vidare återfinns olika sänkor och höjder på skolgårdens egen skatepark.

Bild 2

3.Gömställen & Skydd:

På skolgården finns få strukturer och skärmar som ger skydd för regn och sol.Vegetationen är även begränsad vilket ytterligare försämrar möjligheterna att söka skydd under ogynnsamma väderförhållanden.

Bild 3

4. Fast lekutrustning:

Det finns ett stort utbud av fast lekutrustning på skolgården. Rutschkanor avlöses av olika klättermoment och vidare finns pingisbord och olika planer för bollsport på gården.

Bild 4

5. Dynamisk lekutrustning

Många olika gungor finns på skolgården.

Bild 5

6. Lösa objekt:

På gården syntes många spår av lösa objekt såsom spadar och hinkar. Även olika typer av bollar finns tillgängliga. Gården rymmer även ett förråd där koner, cyklar och annan lös lekutrustning går att återfinna.

Bild 6

7. Löst material:

Det lösa material som finns att tillgå och leka med på skolgården är bland annat sand, stenar, pinnar och löv. Under regniga dagar är det även möjligt att experimentera med vatten invid diket för dagvattenhantering eller vid de öppna rännorna som leder bort vattnet från byggnaden.

Bild 7

8. Djurliv

Under tiderna för mina besök på gården kunde jag enbart se någon enstaka fågel. Mina studier utfördes emellertid under årets kallare månader vilket i viss mån förklarar det begränsade djurlivet.

Bild 8

9. Eld

Ingen möjlighet till att göra upp eld på skolgården finns. Däremot finns en fast grill i den intilligande parken Iduns park.

Bilaga 7: Resultat utvärderingar Iduns förskola

Lekvärdesfaktorn (se tabell för poängöversikt):

Bild 9

1. Friyta:

Förskolegården omfattar en area på 2160 m2 vilket, med förskolans 72 barn, ger en friyta på 30 kvm / barn. Gården uppfyller alltså de krav som ställs på förskolegårdar inom denna kategori och ges därför en poäng.

Bild 10

2. Zonering:

Gården har egenskaper från den trygga zonen såväl som den vidlyftiga och den vilda zonen. Invid byggnaden finns platser för att rita och odla till exempel och vidare gör markmålningar det möjligt att lära sig om till exempel alfabetet.Vidare finns lekutrustning som främjar den vidlyftiga leken bland annat klätterredskap, rutchkanor, gungor och ytor för balanslek. Det finns täta buskage av bambu som representerar den vilda zonen spridda över gården som verkar vara uppskattade av barnen av smitvägarna att döma. Även andra buskage utgör platser för den vilda leken.

Bild 11

För denna kategori tilldelas gården 1 poäng.

Bild 12

3.Tillgänglighet:

Markmaterialet på förskolegården möjliggör för funktionshindrade barn och vuxna att röra sig ut till de allra flesta av gårdens delar. Mycket av gårdens utrustning kan även nyttjas av barn med funktionsvariation såsom sandlådan med bakkbord, gungorna, odlingarna, rutschkanan och vattenleken.

Bild 13

Inom denna kategori ges gården 1 poäng.

Bild 14

4.Vegetation och topografi

Förskolegården har rustats med en lite större kulle klädd i gummi­asfalt och två mindre gräsbeklädda kullar. Den lekbara vegetationen består främst av bambubuskage som finns utspridda över gården. Det finns även ett större kornell(?)buskage invid gårdens sydvästra hörn som går att leka i. Det går att leka i skugga såväl som sol på gården. Förskolegården ges 1 poäng inom denna kategori.

Bild 15

5. Integration av lekutrustning i förskolegårdens landskap

Delar av gårdens lekutrustning är integrerade i förskolegåedens landskap. Bland annat rutschbanan och klätternätet som omsluter en kulle. Även “hoppstenar” finns på gården och bidrar till ett naturligt flöde mellan gårdens olika aktiviteter. Gården kan dock ses som relativt uppdelad där några av aktiviteterna som erbjuds återfinns inom avgränsade områden såsom odlingen i sydost, gungorna i sydväst eller området med rutschkanan i norr.

Bild 16

Gården får inom denna kategori 0 poäng.

Bild 17

6. Möjlighet till omvärldsförståelse

Gården erbjuder olika möjligheter till aktiviteter under olika årstider och väderlekar. Utrustningen möjliggör även för olika konstruktionslekar med både vatten och sand. Gårdens vegetation och odlingsmöjligheter ger även barnen goda möjligheter att följa årstidsvariationer och kretsloppet.

Bild 18

För denna kategori får gården 1 poäng.

Bild 19

7. Konnektivitet

Förskolegården har ett gynnsamt läge sett till närheten till Iduns park och andra grönområden. Barn och pedagoger kan från den egna gården se andra grönstrukturer i närheten och det tycks vara förhållandevis lätt för pedagoger att med barnen ta sig ut och upptäcka andra grönytor bortom den egna gården.

Bild 20

Inom denna kategori tilldelas gården 1 poäng.

^[1] Bilaga 7: Resultat utvärderingar Iduns förskola

^[2] Bilaga 7: Resultat utvärderingar Iduns förskola

Kategori	Poäng
Friyta	1
Zonering	1
Tillgänglighet	1
Vegetation och topografi	1
Integrering av lekutrustning i landskapet	0
Möjlighet till omvärldsförståelse	1
Konnektivitet	1
Summa:	6 poäng

Affördances

1. Öppna ytor

Förskolegården erbjuder några öppna ytor främst närmast byggnaden. Den asfalterade ytan invid byggnaden har även utrustats med olika markmålningar som erbjuder olika aktiviteter.

2. Varierad topografi

På gården finns två mindre kullar samt en något större vilka kan bidra till en stimulerande och utmanande lek för barnen.

3. Gömställen och skydd

Det finns möjligheter att söka skydd från såväl regn och sol på gården. Buskagen gör det även möjligt för barnen att gömma sig och appropriera sin utemiljö.

4. Fast lekutrustning

Fast lekutrustning finns på förskolegården. Bland annat finns hoppstappar, rutschkana, klättermöjligheter och sandlåda.

5. Dynamisk lekutrustning

Gården erbjuder dynamisk lekutrustning i form av gungor.

6. Lösa objekt

Cyklar, koner, spadar och hinkar är exempel på lösa objekt som används frekvent på gården. Objekten förvaras i ett av förskolans förråd när barnen inte är ute.

7. Löst material

Barnen ges möjlighet att leka med diverse löst material på gården. Bland annat finns det möjlighet att leka med sand, vatten, bark, pinnar och löv.

8. Djurliv

Inga djur sågs till vid tiden för i,na besök på gården. En anledning till det kan dock vara att mina besök ägde rum under årets kallare månader.

9. Eld

På gården finns inga möjligheter att göra upp eld. Däremot ges denna möjlighet vid Iduns park som ligger i mycket nära anslutning till förskolegården.

Bilaga 8.

